Világ proletárjai egyesüljetek!

MARX KÁROLY

ÉLETE KÉPEKBEN

SZIKRA

BUDAPEST, 1953

Ez az album MARX KÁROLY, a tudományos szocializmus megalapítója, a világproletariátus nagy tanítója és vezére halálának hetvenedik évfordulója alkalmából jelenik meg
1953 március 14-én

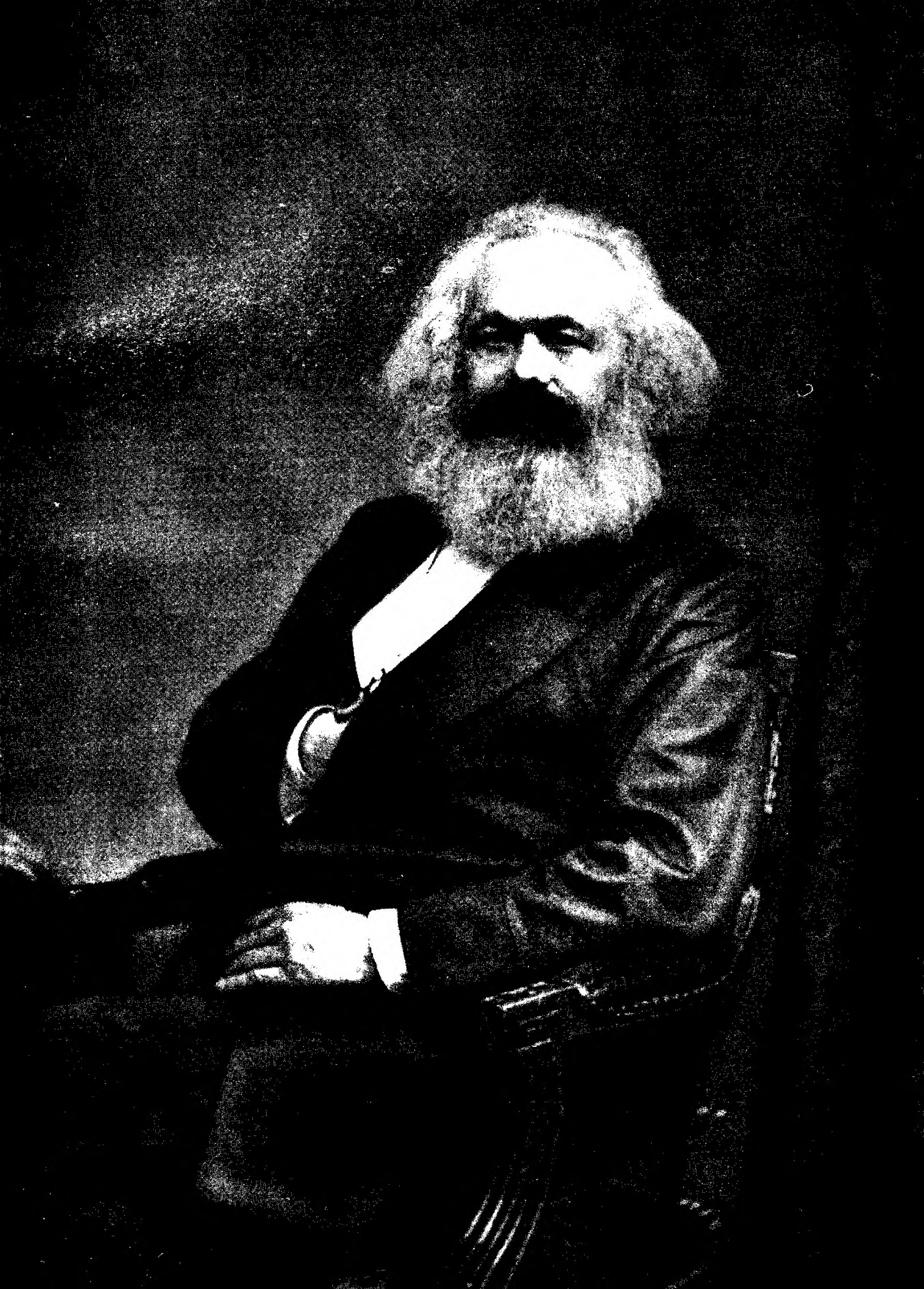

Engels

Március 14-én, délután háromnegyed háromkor, korunk legnagyobb gondolkodója megszűnt gondolkodni. Alig két percre maradt magára, — amikor beléptünk, székében nyugodt, de örök álomba szenderülve találtuk.

Fel sem mérhető, mit vesztett ebben az emberben Európa és Amerika harcos proletariátusa, mit vesztett benne a történettudomány. Nagyon is hamar érezhetővé lesz az űr, amelyet ennek az óriásnak a halála hátrahagyott.

Darwin a szerves természet fejlődési törvényét fedezte fel — Marx az emberi történelem fejlődési törvényét: azt az eddig ideológiai burjántól ellepett egyszerű tényt, hogy az embereknek előbb enniök, inniok, lakniok és ruházkodniok kell, mielőtt politikával, tudománnyal, művészettel, vallással stb. foglalkozhatnak; hogy tehát a közvetlen anyagi létfenntartási eszközök termelése, s ezzel egy nép vagy korszak mindenkori gazdasági fejlődési foka az az alap, amelyből az illető emberek állami berendezései, jogi felfogása, művészi, sőt vallási képzetei kifejlődtek, így tehát ebből az alapból kell ezeket magyarázni, nempedig, ahogy eddig történt, megfordítva.

De ez nem minden. Marx fedezte fel a mai tőkés termelési mód s az általa létrehívott polgári társadalom sajátos mozgási törvényét is. Az

értéktöbblet felfedezése itt egyszerre világosságot teremtett, míg a polgári közgazdászok, valamint a szocialista kritikusok valamennyi előbbi vizsgálódása a sötétben tévelygett.

Két ilyen felfedezés elég volna egy életre. Szerencsés már az is, akinek megadatott, hogy csak egy ilyen felfedezést tegyen. De Marx minden területen, melyre vizsgálódását kiterjesztette — és nagyon sok ilyen terület van s egyiküket sem érintette csak felületesen —, minden területen, még a matematika terén is, önálló felfedezéseket tett.

Ilyen volt Marx, a tudomány embere. De ez még korántsem az egész ember. A tudomány Marx számára a történelmet mozgató, forradalmi erő volt. Akármilyen nagy öröme telt is valamely elméleti tudomány egy-egy újabb felfedezésében, amelynek gyakorlati alkalmazhatóságát talán még nem is lehetett megállapítani — egészen más örömet érzett, ha olyan felfedezésről volt szó, amely azonnal forradalmi hatással volt az iparra, általában a történelmi fejlődésre. Így élénk figyelemmel kísérte az elektromosság terén tett felfedezéseket s az utolsó időben még Marcel Deprez felfedezéseit is.

Mert Marx mindenekelőtt forradalmár volt. Igazi élethivatása az volt, hogy így vagy amúgy közreműködjék a tőkés társadalom s az általa alkotott állami berendezések megdöntésén, hogy közreműködjék a modern proletariátus felszabadításán, amelyet először *ő* ébresztett helyzete és szükségletei tudatára, annak tudatára, hogy felszabadításának mik a feltételei. A harc volt az eleme. S olyan szenvedéllyel, kitartással, sikerrel harcolt, mint kevesen. Az első „Rheinische Zeitung“ 1842-ben, a párizsi „Vorwärts“ 1844-ben, a „Deutsche Brüsseler Zeitung“ 1847-ben, a „Neue Rheinische Zeitung“ 1848—49-ben, a „New York Tribune“ 1852—1861-ig — ezenkívül harcos brosúrák tömege, munka a párizsi, brüsszeli és londoni szervezetekben, míg végül az egészet megkoronázta a nagy „Nemzetközi Munkásszövetség“ — mindez valóban ismét olyan eredmény volt, amelyre alkotója büszke lehetett volna még akkor is, ha semmi egyebet sem alkotott volna.

S ezért volt Marx kora leggyűlöltebb s leginkább megrágalmazott embere. A kormányok — önkényuralmiak és köztársaságiak egyaránt — kiutasították. A burzsoák — konzervatívok éppúgy mint a szélső demokraták — versenyeztek abban, hogy gyalázkodó rágalmakat szórjanak rá. Mindezt semmibe sem vette, nem is hederített rá, s csak akkor felelt, ha ezt a végső szükség kívánta. S amikor meghalt, a forradalmár munkás bajtársak millióinak tisztelete, szeretete, gyásza vette körül a szibériai bányáktól Kaliforniáig egész Európában és Amerikában, s bátran mondhatom: lehetett még sok ellenfele, de aligha volt személyes ellensége.

Neve, és műve is, élni fog századokon át.

Engels beszéde
Marx temetésén a sírnál
1883 március 17-én

Lenin

Marxnak és Engelsnek, a munkás világforradalom vezéreinek emlékművét leplezzük le ma.

Évszázadokon át szenvedett és gyötrődött az emberiség maroknyi kizsákmányoló járma alatt, akik csúfot űztek a dolgozók millióiból. De az előző korszak kizsákmányolói — a földesurak — szétszórt, szétforgácsolt, tudatlan jobbágyokat fosztottak ki és nyomtak el, az új idők kizsákmányolói, a tőkések viszont az elnyomott tömegek között szemben találták magukat e tömegek élcsapatával, a városi, az üzemi, az ipari munkásokkal. A munkásokat egyesítette a gyár, felvilágosította a városi élet, megedzette a közös sztrájkharc és a forradalmi akciók.

Marx és Engels nagy világtörténelmi érdeme, hogy tudományos elemzéssel bebizonyították, hogy a kapitalizmus elkerülhetetlenül összeomlik és átmegy a kommunizmusba, ahol ember embert nem fog többé kizsákmányolni.

Marx és Engels nagy világtörténelmi érdeme, hogy megmutatták a világ proletárjainak szerepüket, feladatukat, hivatásukat: hogy elsőknek keljenek forradalmi harcra a tőke ellen, és e harcban tömörítsenek maguk köré *minden* dolgozót és kizsákmányoltat.

Mi abban a boldog időben élünk, amikor a nagy szocialisták e jóslata megvalósulóban van. Mindannyian látjuk, hogy számos országban pirkad a proletariátus nemzetközi szocialista forradalmának hajnala. Az imperialista népmészárlás leírhatatlan rémségei mindenütt fokozzák az elnyomott tömegek hősies lendületét, megtízszerezik erejüket a felszabadulásért vívott harcban.

Emlékeztessék a Marxnak és Engelsnek állított emlékművek a munkások és parasztok millióit újra meg újra arra, hogy harcunkban nem vagyunk egyedül. Velünk egysorban harcbaszállnak a haladottabb országok munkásai. Rájuk is, ránk is még nehéz küzdelmek várnak. A közös harcban széttörjük a tőke igáját és végleg kivívjuk a szocializmust!

Lenin beszéde
Marx és Engels emlékművének
leleplezése alkalmából
1918 november 7-én

Sztálin

Marx és Engels, a proletariátus nagy tanítómesterei, az utópista szocialistákkal ellentétben, először magyarázták meg, hogy a szocializmus nem álmodozók (utópisták) kitalálása, hanem a modern tőkés társadalom fejlődésének szükségszerű eredménye. Kimutatták, hogy a tőkés rend ugyanúgy meg fog dőlni, mint ahogy megdőlt a jobbágytartó rend, hogy a kapitalizmus maga szüli meg sírásóját, a proletariátust. Kimutatták, hogy az emberiséget csak a proletariátus osztályharca, csak a proletariátusnak a burzsoázián aratott győzelme szabadítja meg a kapitalizmustól, a kizsákmányolástól.

Marx és Engels a proletariátust saját erejének felismerésére, osztályérdekeinek felismerésére tanították, és arra, hogy egyesülnie kell a burzsoázia elleni döntő harcra. Marx és Engels felfedezték a kapitalista társadalom fejlődési törvényeit és tudományosan bebizonyították, hogy a tőkés társadalom fejlődésének és a benne folyó osztályharcnak elkerülhetetlenül a kapitalizmus bukására, a proletariátus győzelmére, a *proletariátus diktatúrájára* kell vezetnie.

Marx és Engels azt tanították, hogy a tőke hatalmától megszabadulni, a kapitalista tulajdont társadalmi tulajdonná változtatni békés úton

lehetetlen, hogy a munkásosztály ezt csakis a burzsoázia ellen alkalmazott forradalmi erőszakkal, *proletárforradalommal*, saját politikai uralmának megteremtésével, a proletariátus diktatúrájával tudja elérni, amelynek el kell nyomnia a kizsákmányolók ellenállását és létre kell hoznia az új, az osztálynélküli, kommunista társadalmat.

Marx és Engels azt tanították, hogy az ipari proletariátus a legforradalmibb osztály, s ezért a tőkés társadalom leghaladóbb osztálya; hogy csak az olyan osztály mint a proletariátus gyűjtheti maga köré és vezetheti rohamra a kapitalizmus ellen a kapitalizmussal elégedetlen erőket. De ahhoz, hogy a régi világot legyőzze és az új, osztálynélküli társadalmat megteremtse, elengedhetetlen, hogy a proletariátusnak saját munkáspártja legyen, és az ilyen pártot Marx és Engels kommunista pártnak nevezték.

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Rövid tanfolyam 1. fejezet, 2. pont

MARX KÁROLY

1818 MÁJUS 5 — 1883 MÁRCIUS 14

Trier városa a XIX. század első negyedében

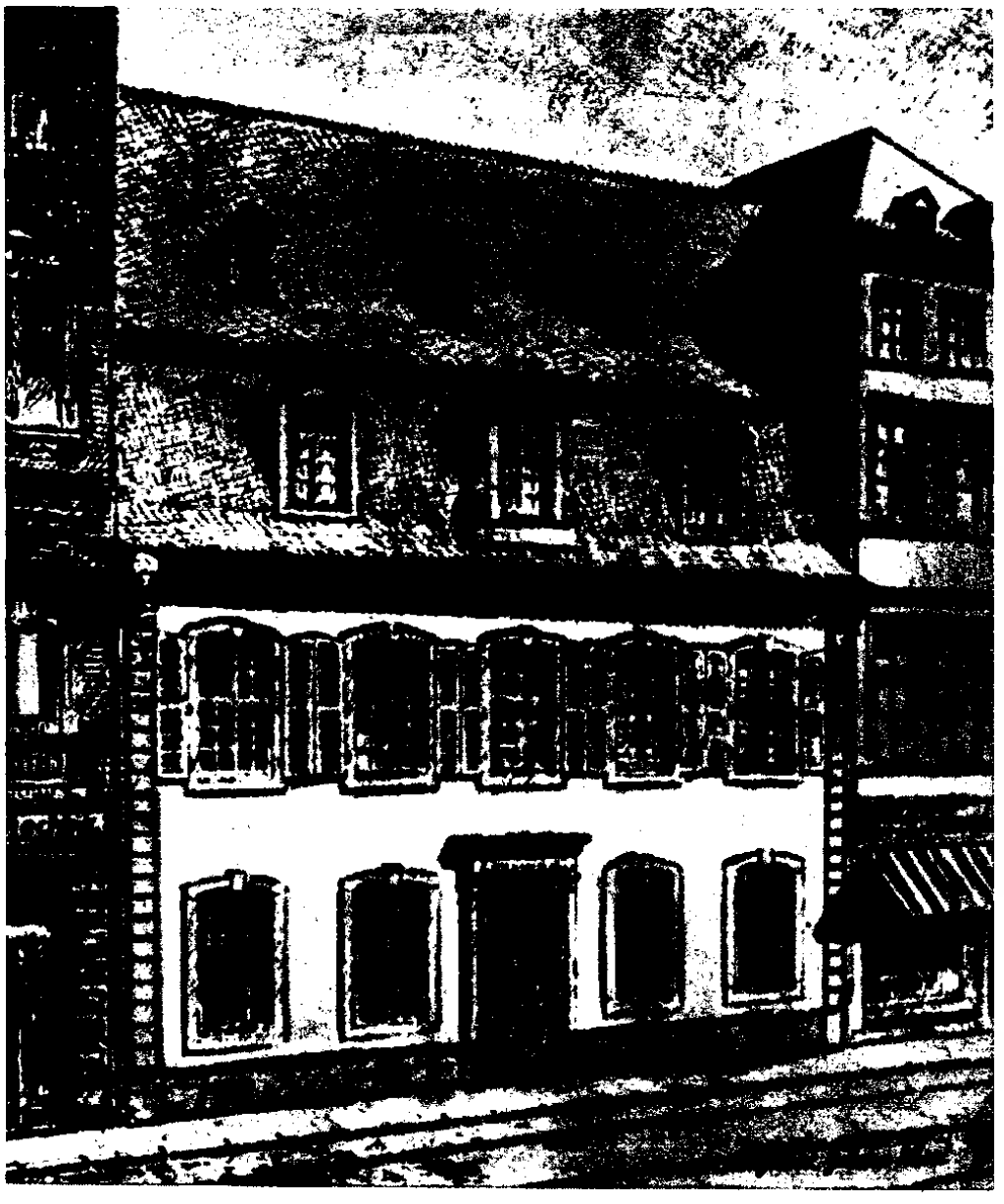

Marx Károly szülőháza Trierben
Itt született Marx 1818 május 5-én

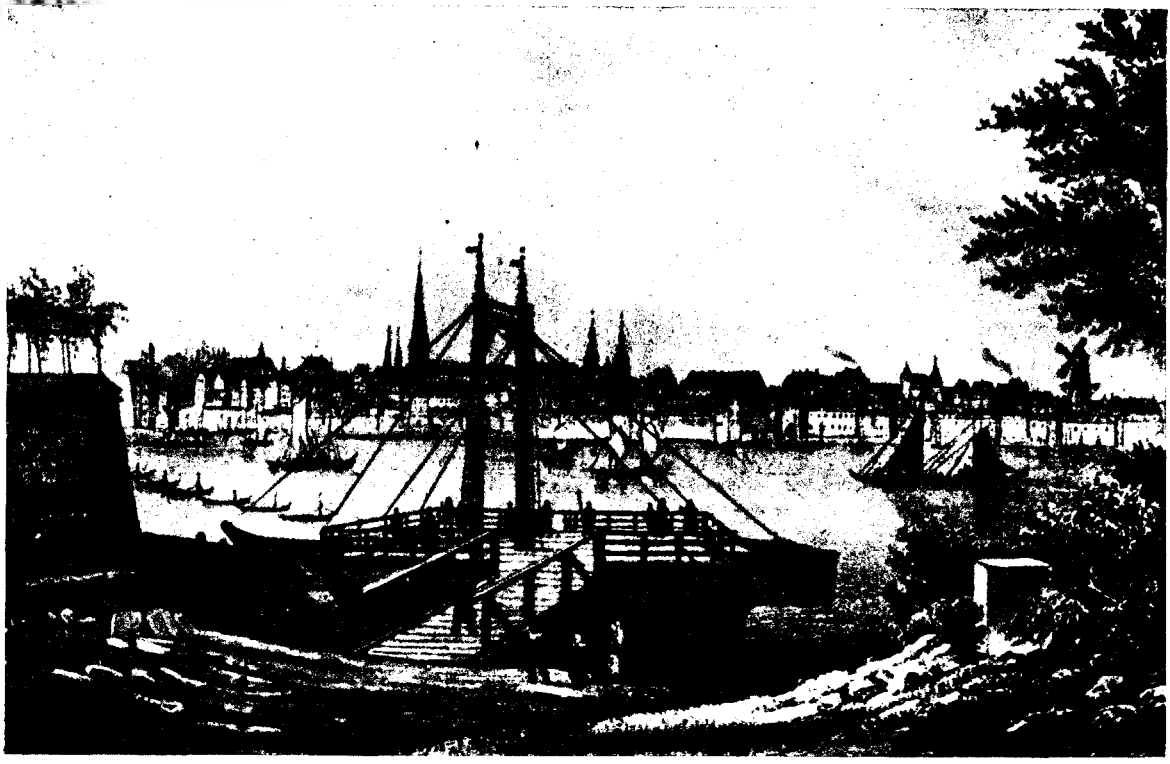

Bonn városa 1840 körül

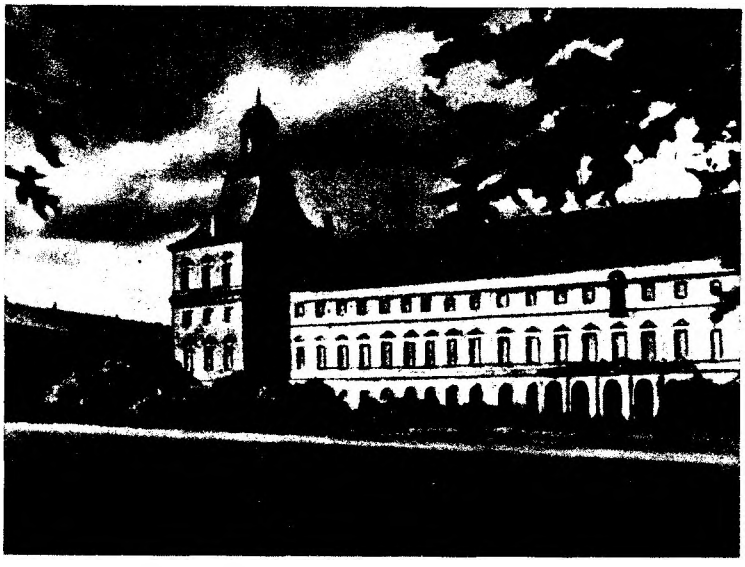

A bonni egyetem. 1835—1836-ban itt tanult Marx

A 18 éves Marx

Marx az egyetemen a jogi karra iratkozott be, de főleg történelemmel és filozófiával foglalkozott. Doktori disszertációjának címe: „A démokritoszi és epikuroszi természetfilozófia különbségéről." Marx ebben az időben még a hegeli idealizmus hatása alatt állt.

A berlini egyetem. Itt tanult Marx 1836-tól 1841-ig

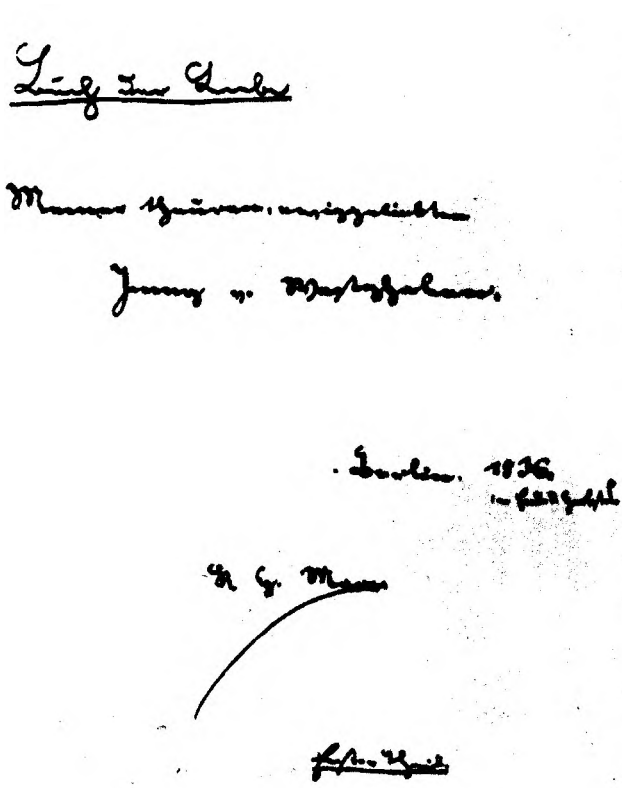

„A szerelem könyve" — Marx szerelmes versei jegyeséhez, Jenny von Westphalenhez. Marx 1836—1837-ben több füzetnyi verset írt. Ez az első füzet címlapja. — Mellette Marx doktori diplomája, amelyet a jénai egyetem filozófiai kara állított ki 1841 április 15-én.

Köln 1840 körül

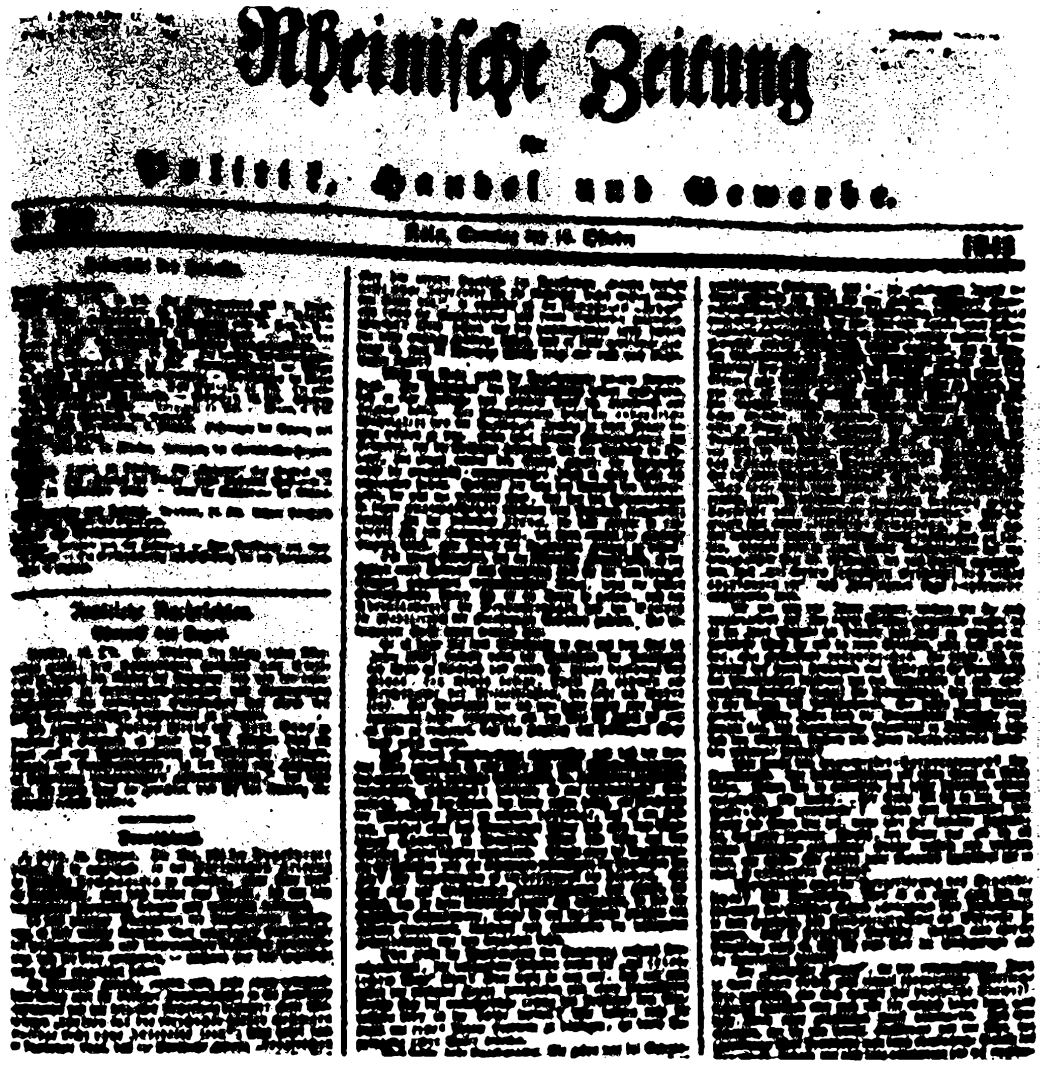

A „Rheinische Zeitung“ („Rajnai Ujság“) 1842 X. 16-i száma, amelyben Marx az augsburgi „Allgemeine Zeitung“-gal („Általános Ujság“) vitatkozva hangsúlyozza, hogy a kommunizmus „*európai fontosságú*“ kérdés, amelyet igen mélyrehatóan kell tanulmányozni.

„A rajnai radikális burzsoák... Kölnben ellenzéki lapot alapítottak «Rheinische Zeitung» címmel... 1842 októberében Marx a lap főszerkesztője lett és Bonnból átköltözött Kölnbe.“ „A lapba írt cikkeiben már észrevehető, hogy Marx az idealizmusról a materializmusra és a forradalmi demokratizmusra tér át.“ „A lap forradalmi-demokratikus irányzata Marx szerkesztése alatt egyre határozottabb lett és a kormány előbb kettős, meg hármas cenzúrának vetette alá, majd pedig elhatározta, hogy... betiltja a lapot... Marx ujságírói munkája folyamán meggyőződött arról, hogy nem ismeri eléggé a politikai gazdaságtant és buzgón nekilátott annak tanulmányozásához.“ *(Lenin)*

„A leláncolt Prometheus". Egykorú allegorikus rajz a „Rheinische Zeitung" betiltásáról

PESTI HIRLAP

Kölnből írják jan. 28-kéről: hogy a' „Rajnai ujság" ministeri parancs által f. é. mart. 31-kén megszünteni rendeltetett. Minthogy azonban a' lap addig is kellő censurának lön alá vetve, a' szerkesztőség — mint igen természetes — azt januar. utolsó napjával önmaga megszünteté. Könnyebb argumentum igaz hogy nincs ellenvélemény megczáfolására, mint azt a' világból kiparancsolni: de eszélyes-e azt tenni, és szülhet-e az illy hatalmas okoskodás meggyőződést? az más kérdés.

Berlini hírek szerint nagy Fridrik összes munkáinak kiadása iránt a' szerződés Decker könyvnyomtató-

A „Pesti Hirlap" — Kossuth Lajos lapja — tudósítást közöl a „Rheinische Zeitung" betiltásáról.

Kreuznach látképe

1843-ban Kreuznachban Marx nőül vette Jenny von Westphalent. Felesége „nemcsak osztozott férje sorsában, munkájában, harcaiban, hanem a legnagyobb megértéssel, a legizzóbb szenvedéllyel részt is vett bennük." *(Engels)*

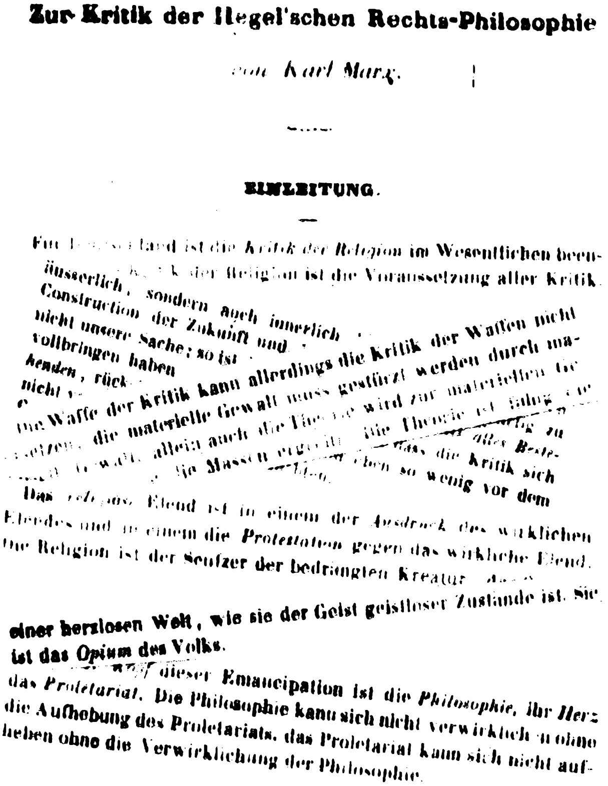
Zur Kritik der Hegel'schen Rechts-Philosophie

von Karl Marx.

EINLEITUNG.

einer herzlosen Welt, wie sie der Geist geistloser Zustände ist. Sie ist das Opium des Volks.

das Proletariat. Die Philosophie kann sich nicht verwirklichen ohne die Aufhebung des Proletariats, das Proletariat kann sich nicht aufheben ohne die Verwirklichung der Philosophie.

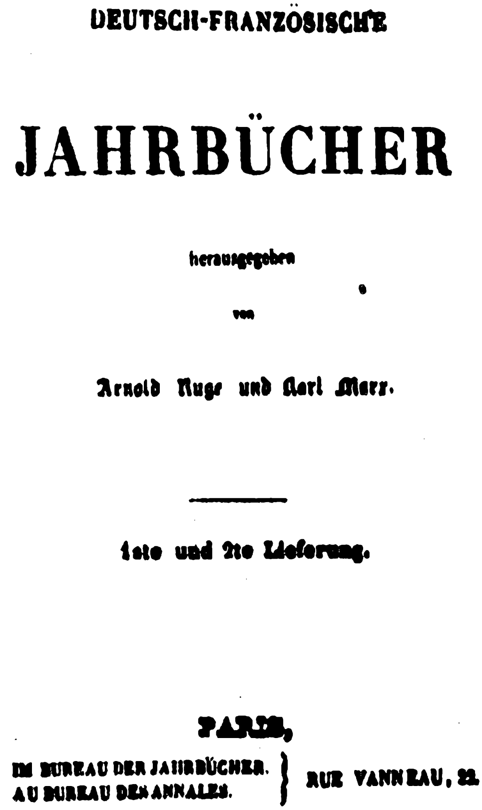
DEUTSCH-FRANZÖSISCHE

JAHRBÜCHER

herausgegeben

von

Arnold Ruge und Karl Marx.

1ste und 2te Lieferung.

PARIS,

IM BUREAU DER JAHRBÜCHER. AU BUREAU DES ANNALES. } RUE VANNEAU, 22.

A „Deutsch-Französische Jahrbücher“ („Német-Francia Évkönyvek“)

„1843 őszén Marx Párizsba utazott, hogy Arnold Rugéval együtt radikális folyóiratot adjon ki külföldön... Marx a folyóiratba — a «Deutsch-Französische Jahrbücher»-be — írt cikkeiben már mint forradalmár lép fel, aki «minden fennálló kíméletlen bírálatát» és különösen a «fegyveres bírálatot» hirdeti s szavával a *tömegekhez* és a *proletariátushoz* fordul.“ *(Lenin)*

„Nem a mi dolgunk a jövő kiagyalása, sem az, hogy egyszersmindenkorra elintézzünk mindent; annál bizonyosabb azonban, hogy mit kell jelenleg végrehajtanunk: *minden fennálló kíméletlen bírálatára* gondolok, kíméletlen bírálatra abban az értelemben, hogy a bírálat ne féljen se saját eredményeitől, se a meglevő hatalmakkal való összeütközéstől.“

„A vallás a nép *ópiuma.*“

„A kritika fegyvere természetesen nem pótolhatja a fegyverek kritikáját, de az elmélet is anyagi erővé válik, mihelyt a tömegeket meghódítja.“

„A filozófia a proletariátusban találja meg *anyagi*, a proletariátus a filozófiában szellemi fegyvereit... A felszabadítás *agya* a *filozófia*, *szíve* a *proletariátus.* A filozófia nem valósulhat meg a proletariátus megszüntetése nélkül, a proletariátus nem szüntetheti meg önmagát a filozófia megvalósítása nélkül.“

Marx és felesége a beteg Heinénél
(N. Zsukov rajza)

Marx 1843—1844-ben Párizsban állandó kapcsolatban volt Heinével. Heinének ebben az időben írt költeményein Marx befolyása határozottan megmutatkozik. Ekkor írta „A takácsok" című híres költeményét.

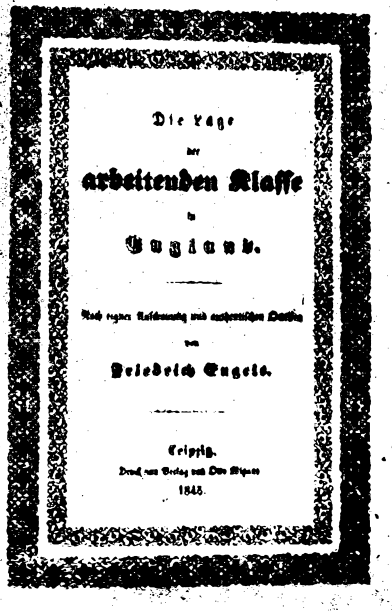
Die Lage
der
arbeitenden Klasse
in
England.
Von
Friedrich Engels.
Leipzig.
1845.

Engels 1845-ben megjelent műve: „A munkásosztály helyzete Angliában". „Ez a könyv borzalmas vádirat volt a kapitalizmus és a burzsoázia ellen." *(Lenin)*

Engels Frigyes az 1840-es években

Die heilige Familie,
oder
Kritik
der
kritischen Kritik.

Gegen Bruno Bauer & Consorten.

Von
Friedrich Engels und Karl Marx.

Frankfurt a. M.
Literarische Anstalt.
(J. Rütten.)
1845.

Marx és Engels első közös műve, a „Szent család vagy a kritikai kritika kritikája. Bruno Bauer és társai ellen" (Frankfurt a. M. 1845). „A «szent család» — a filozófus Bauer fivéreknek és követőiknek tréfás elnevezése ... Bauer úrék félvállról tekintettek a proletariátusra, mint valami kritikátlan tömegre. Ezzel az ostoba és ártalmas irányzattal Marx és Engels nagy erővel szálltak szembe." *(Lenin)*

„Engels Frigyes, akivel — írja *Marx* — a gazdasági kategóriák bírálatáról írt zseniális vázlata megjelenése óta (a „Deutsch-Französische Jahrbücher"-ben) állandó írásos eszmecserét folytattam, más úton (v. ö. „A munkásosztály helyzete Angliában" c. művével) ugyanarra az eredményre jutott mint én..." „Mikor Marxot 1844 nyarán Párizsban meglátogattam — emlékezik vissza *Engels* —, kiderült, hogy minden elméleti kérdésben tökéletesen egyetértünk. Ekkor kezdődött közös munkánk."

„Attól az időtől kezdve, hogy a sors Marx Károlyt és Engels Frigyest összehozta, a két barát életműve közös ügyük lett." *(Lenin)*

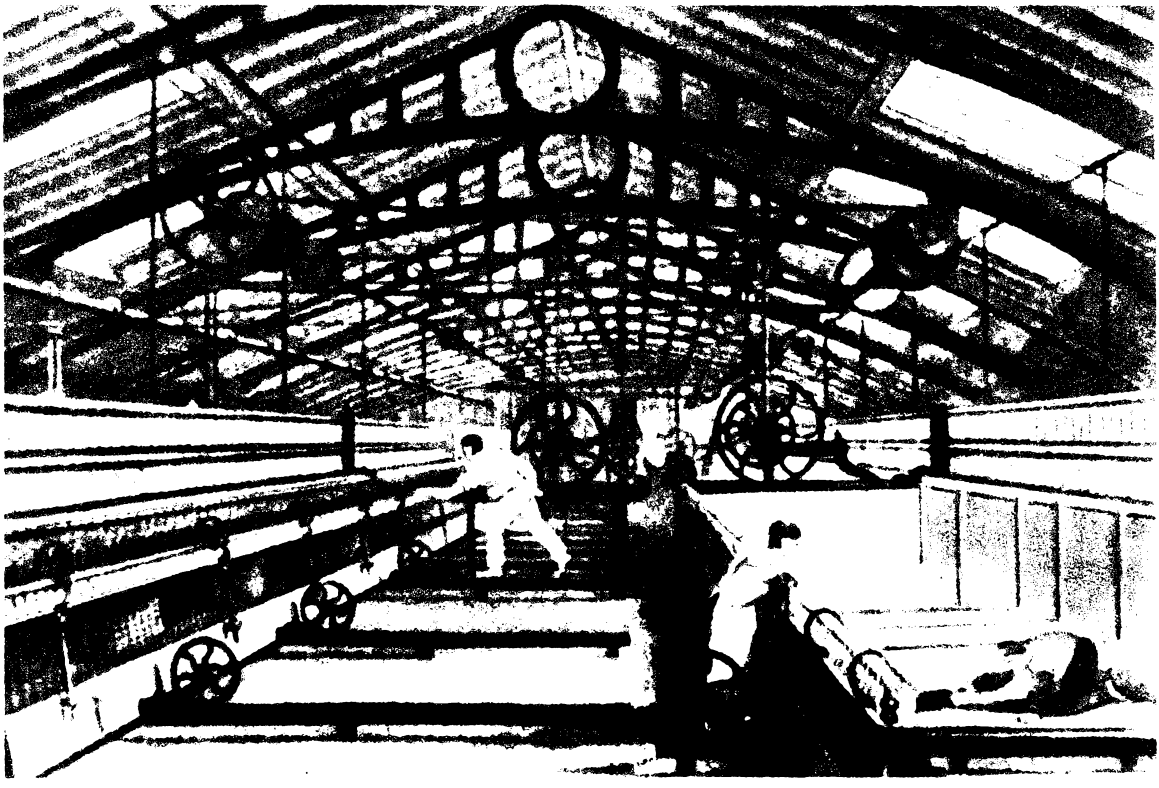

Angol szövőüzem a XIX. század első felében

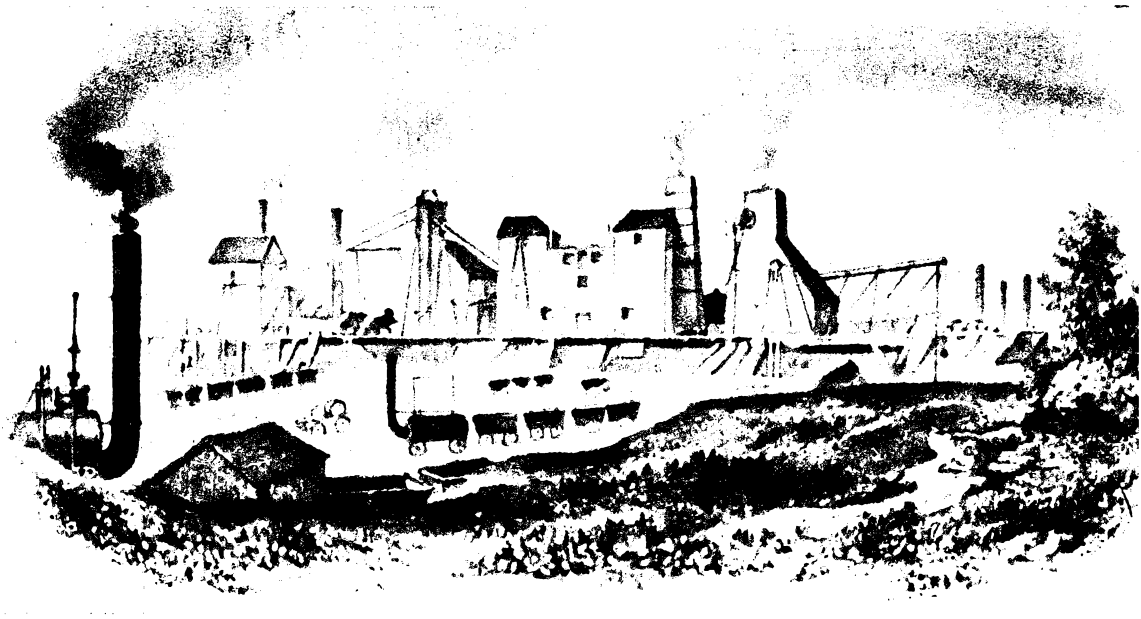

Egy angol bánya felszíne (1820 körül)

„A gőz, az elektromosság és a fonógép sokkal veszedelmesebb forradalmárok voltak, mint Barbès, Raspail és Blanqui... a gép, amelynek csodatevő ereje az emberi munkát könnyebbé és termékenyebbé képes tenni — éhínséget és elsatnyulást idéz elő... Mi tudjuk, hogy a társadalom új erőinek jó működéséhez az szükséges, hogy ezeket az új erőket új emberek hódítsák meg és ezek az új emberek — a munkások." *(Marx)*

A lyoni munkásfelkelés 1831-ben

Chartista tömegtüntetés

Chartista kongresszus

„. . . . az egyes munkás és az egyes burzsoá közti összeütközés mindinkább két osztály összeütközésének jellegét ölti... Helyenként a harc felkelésekben tör ki." *(Marx—Engels.* A Kommunista Párt kiáltványa.)

„1831-ben Lyonban lezajlott az első munkásfelkelés. 1838—1842 között csúcspontját érte el az első nemzeti méretű munkásmozgalom, az angol chartisták mozgalma." *(Engels)*

A chartizmus „az első széles, valóban tömegméretű, politikai jelleget öltött proletárforradalmi mozgalom". *(Lenin)*

„A szilézíai felkelés éppen azzal kezdődik, amivel a francia és az angol munkásfelkelések végződnek: a proletariátus lényegének felismerésével." *(Marx)*

„A véresen elfojtott munkásfelkelés, amely nem a kormányok, hanem a vállalkozók ellen irányult, . . a munkások közt kifejtett szocialista és kommunista propagandának újabb ösztönzést adott." *(Engels)*

A szilézíai takácsok felkelése 1844-ben
(Käthe Kollwitz rajzai)

Wilhelm Weitling
(1808—1871) szabómunkás, forradalmi utópikus kommunista, akinek „Az összhang és a szabadság biztosítékai" c., 1842-ben megjelent művét, Marx és Engels „a német proletariátus első önálló elméleti megmozdulásának" tekintették. Ugyanakkor élesen bírálták Weitling „egyenlőségkommunizmusát".

A „Vorwärts" fejléce

„Marx közreműködött a «Vorwärts» néven Párizsban megjelenő kis német hetilap szerkesztésében. Ez a lap maró gúnnyal árasztotta el az akkori nyomorúságos német abszolutizmust és látszatalkotmányosságot. Marxnak ez a tevékenysége indította a porosz kormányt arra, hogy a Guizot-kormánytól Marx kiutasítását követelje Franciaországból." *(Engels)*

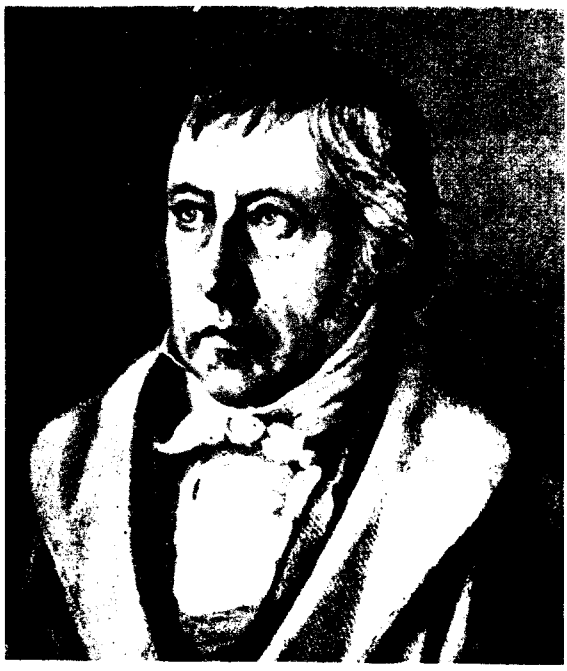

Georg Friedrich Wilhelm Hegel (1770—1831)

Ludwig Feuerbach (1804—1872)

„A misztifikáció, amelyben a dialektikának Hegel kezében része volt, mitsem változtat azon, hogy ő volt az, aki általános mozgásformáit először tárta fel átfogón és tudatosan. A dialektika Hegelnél a fejetetején áll. Talpára kell állítani, hogy a misztikus burokban az észszerű magot felfedezzük." *(Marx)*

„Minden eddigi materializmusnak — Feuerbach materializmusát is beleértve — az a fő fogyatékossága, hogy a tárgyat, a valóságot, az érzéki világot csak az *objektum* vagy a *szemlélet* alakjában fogja fel; nempedig mint *érzéki-emberi tevékenységet*, *gyakorlatot*, nem szubjektíven." *(Marx)*

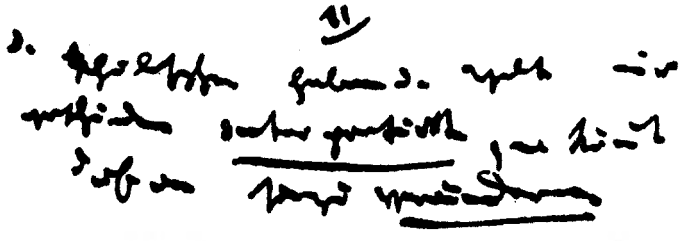

Marx 1845-ben írt, Feuerbachról szóló téziseinek, amelyek „az új világnézet zseniális csíráját tartalmazzák" *(Engels)*, 11. tézise:

„A filozófusok a világot csak különbözőképpen magyarázták; de a feladat az, hogy megváltoztassuk."

„Marx és Engels Hegel dialektikájából csak annak «racionális magvát» vették át, a hegeli idealista burkot félredobták és a dialektikát továbbfejlesztették, hogy modern tudományos formát adjanak neki... Marx és Engels Feuerbach materializmusából csak annak «leglényegesebb magvát» vették át, azt a materializmus tudományos filozófiai elméletévé továbbfejlesztették, idealista és valláserkölcsi kinövéseit félredobták." *(Sztálin)*

„Marx kritikailag átdolgozta mindazt, amit az emberi társadalom alkotott, egyetlen pontot sem hagyott figyelmen kívül. Átdolgozta, bírálat alá vette, a munkásmozgalom szempontjából ellenőrizte mindazt, amit az emberi gondolat alkotott, és olyan következtetéseket vont le, amilyeneket a burzsoá keretek által korlátozott, vagy a polgári előítéletek béklyójába vert emberek nem tudtak levonni." *(Lenin)*

Adam Smith (1723—1790)

David Ricardo (1772—1823)

„A Marxot megelőző klasszikus politikai gazdaságtan Angliában, a legfejlettebb kapitalista országban alakult ki. Adam Smith és David Ricardo, a gazdasági szerkezetet tanulmányozva, megvetették a *munkaértékelmélet* alapját. Marx folytatta az ő művüket... Ott, ahol a polgári közgazdászok tárgyak közötti viszonyt láttak (áru cseréjét áru ellenében), Marx ott *emberek közötti viszonyt* tárt fel. *(Lenin)*

Henri Saint-Simon (1760–1825)

Charles Fourier (1772—1837)

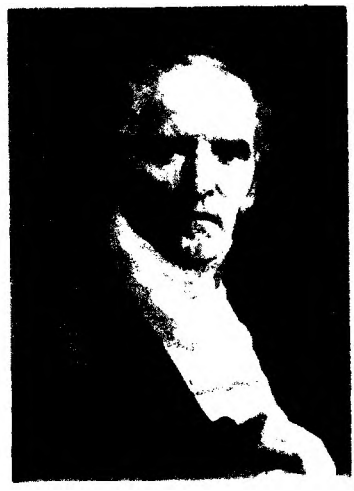

Robert Owen (1771—1858)

„A tulajdonképpeni szocialista és kommunista rendszerek: Saint-Simon, Fourier, Owen stb. rendszerei, a proletariátus és a burzsoázia között folyó harcnak... az első, fejletlen időszakában bukkannak fel... E rendszerek feltalálói látják ugyan az osztályok ellentétét, valamint a szétbomlasztó elemek hatását magában az uralkodó társadalomban. De nem látnak a proletariátus részéről semminemű történelmi öntevékenységet, semminemű őt sajátosan jellemző politikai mozgalmat." *(Marx—Engels.* A Kommunista Párt kiáltványa.)

Az utópisták... a szocializmus megvalósítását a világ hatalmasaitól várták, akik, az ő véleményük szerint, könnyen meggyőződhettek a szocialista eszmény helyességéről (Robert Owen, Louis Blanc, Fourier stb). Ez a felfogás teljesen homályba borította a reális munkásmozgalmat és a munkástömeget, amely a szocialista eszmény egyetlen *természetes* hordozója. Az utópisták ezt nem tudták megérteni. Ők törvényekkel, nyilatkozatokkal, magának a népnek (a munkásoknak) a segítsége nélkül akarták megteremteni a földön a boldogságot." *(Sztálin)*

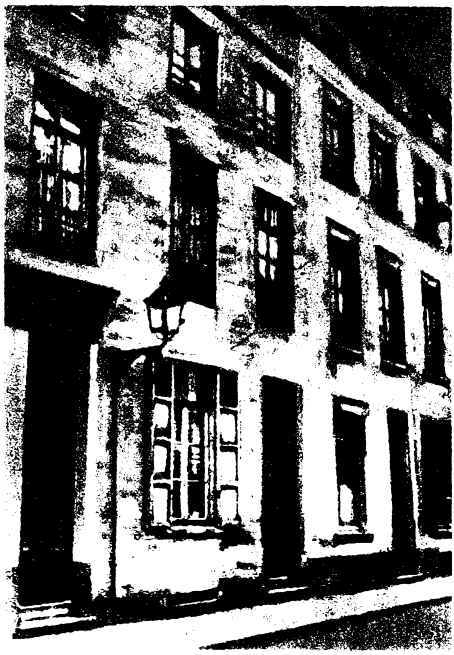

A brüsszeli ház (5—7, rue d'Alliance), amelyben Marx 1845—1846-ban lakott. Ebben a házban írta Engels-szel együtt a „Német ideológiát".

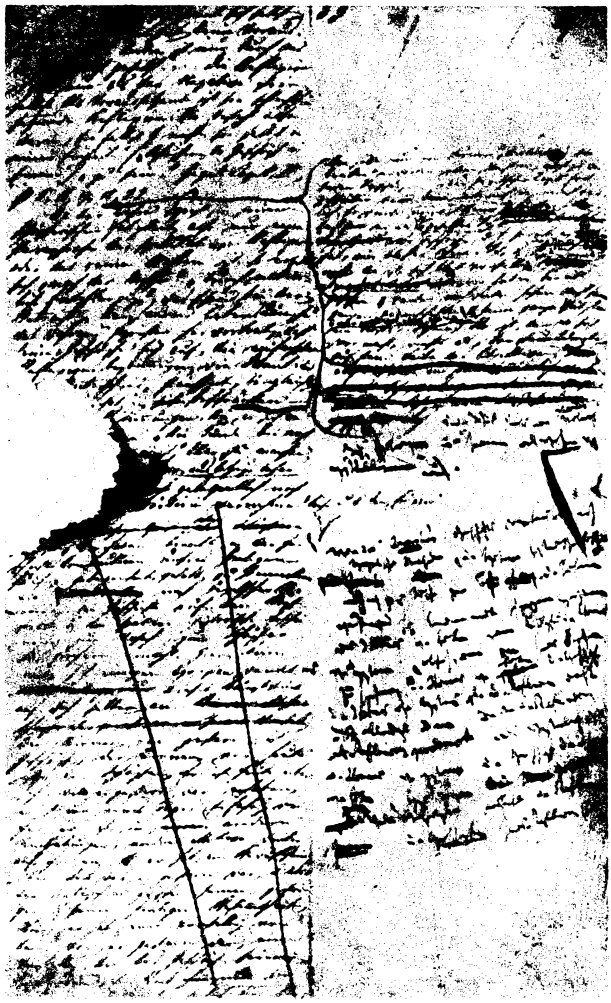

Egérrágta lap Marx és Engels kéziratban maradt közös munkájából, a „Német ideológia"-ból (1845/46), a baloldalon Engels, a jobboldalon Marx írása.

„...elhatároztuk, hogy a német filozófia ideológikus felfogásával szemben a magunk ellentétes felfogását együttesen kidolgozzuk... Szándékunkat a Hegel utáni filozófia bírálatának formájában hajtottuk végre." *(Marx)*

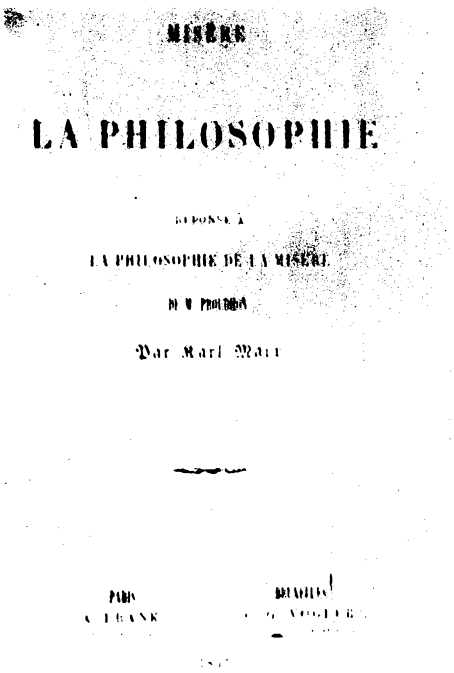
MISÈRE

LA PHILOSOPHIE

RÉPONSE À

LA PHILOSOPHIE DE LA MISÈRE

DE M. PROUDHON

Par Karl Marx

PARIS

A „Filozófia nyomora. Válasz Proudhon úr a «Nyomor filozófiája» c. művére", Marx Párizsban megjelent, Proudhon kispolgári szocializmusát bíráló műve (1847).

„A filozófia nyomora" utolsó sorai: „*A társadalmi evolúciók* csak a dolgoknak olyan rendjében nem lesznek többé *politikai revolúciók*, amelyben nincsenek osztályok és osztályellentétek. Addig azonban a társadalom minden általános átalakításának előestéjén a társadalomtudomány utolsó szava mindig ez lesz: «Háború vagy halál; véres harc vagy megsemmisülés. Ilyen kérlelhetetlenül van feltéve a kérdés.»"

Marx és Engels, írja Lenin, „a kispolgári szocializmus különböző tanításai ellen folytatott kíméletlen harcban kidolgozták a forradalmi *proletár szocializmus* vagy kommunizmus (marxizmus) elméletét és taktikáját".

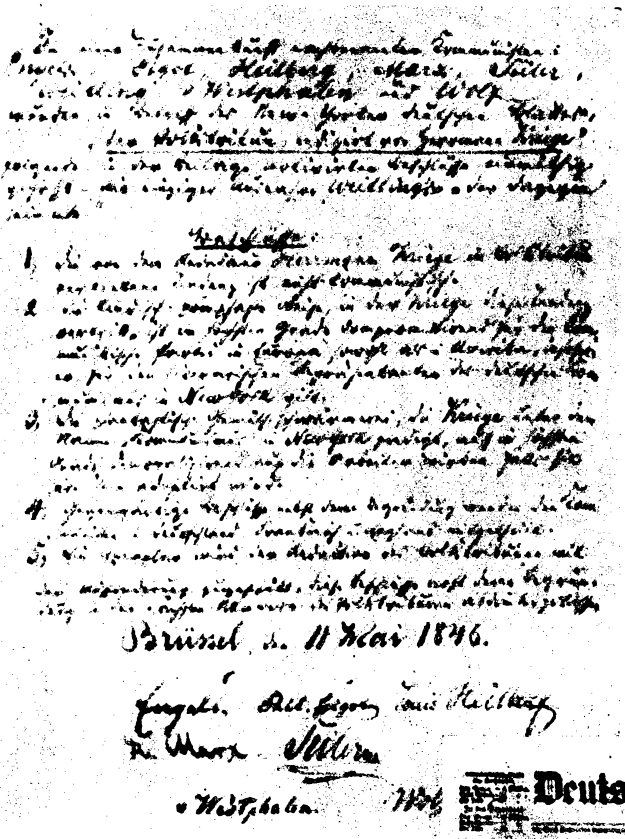

Brüssel d. 11 Mai 1846.

A Marx és Engels által alapított brüsszeli Kommunista Levelező Bizottság kőnyomatos körlevele a kommunizmust kispolgári szeretetömlengéssé sekélyesítő Hermann Kriege ellen. A körlevélben közölt határozat többek közt ezt mondja: „Az a fantasztikus érzelmi ömlengés, amelyet Kriege kommunizmus néven prédikál New Yorkban, a legnagyobb mértékben demoralizáló hatással kell hogy legyen a munkásokra, ha azok ezt az irányt elfogadják." „A jelen határozatokat és indokolásukat közöljük Németország, Franciaország és Anglia kommunistáival."

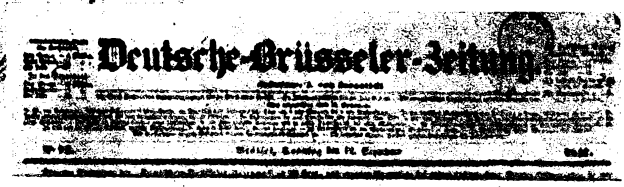

Lapok és folyóiratok, amelyeknek Marx és Engels 1845—1847-ben munkatársai voltak

„Kötelességünk volt, hogy nézetünket tudományosan megalapozzuk; éppoly fontos volt azonban az is, hogy az európai és elsősorban a német proletariátust megnyerjük meggyőződésünknek. Mihelyt önmagunkkal tisztába jöttünk, munkához láttunk. Brüsszelben német munkásegyletet alapítottunk és kezünkbe kerítettük a «Deutsche Brüsseler Zeitung»-ot, amely a februári forradalomig szócsövünk volt. Az angol chartisták forradalmi részével a mozgalom központi lapjának, a «Northern Star»-nak szerkesztője, Julian Harney útján érintkeztünk. Ennek a lapnak én is munkatársa voltam. Ugyanígy amolyan koalíciófélében állottunk a brüsszeli demokratákkal (Marx alelnöke volt a Demokrata Társaságnak) és a francia szocialista demokratákkal, akiknek lapjába, a «Réforme»-ba tudósításokat küldtem az angol és a német mozgalomról. Egyszóval a radikális és proletár szervezetekkel és sajtószervekkel való kapcsolataink a lehető legjobbak voltak." *(Engels)*

A Kommunisták Szövetsége „Kommunistische Zeitschrift" („Kommunista Folyóirat") c. lapjának 1847 szeptemberében Londonban megjelent első és egyetlen száma, amely fejlécén először közölte a Szövetség új, Marxtól és Engelstől származó jelszavát: „Világ proletárjai egyesüljetek!"

Probeblatt.

Kommunistische Zeitschrift.

„Proletarier aller Länder vereinigt Euch!"

Nr. 1. London, im September 1847. Preis 2 Pence.

Wir ersuchen alle Freunde unseres Unternehmens im Auslande Einsendungen von Artikeln und Beiträgen auf dieses Blatt franco an den „Bildungsverein für Arbeiter", 191. Drury Lane. High Holborn. London, einzusenden. Preis für Deutschland 2 Ngr. oder 6 Kreuzer; für Frankreich und Belgien 4 Sous; für die Schweiz 11 Batzen.

Inhalt:—Einleitung.—Der Auswanderungsplan des Bürgers Cabet.—Der preuß. Landtag und das Proletariat in Preußen, wie überhaupt in Deutschland.—Die deutschen Auswanderer.—Politische und soziale Revue.

Einleitung.

Tausende Zeitungen und Zeitschriften werden gedruckt, alle politischen Parteien, alle religiösen Secten finden ihre Vertreter, und nur das Proletariat, der ungeheueren Masse der Nichtsbesitzenden, war nicht gelungen ein dauerndes Organ zu verschaffen, das besonders den Ar-

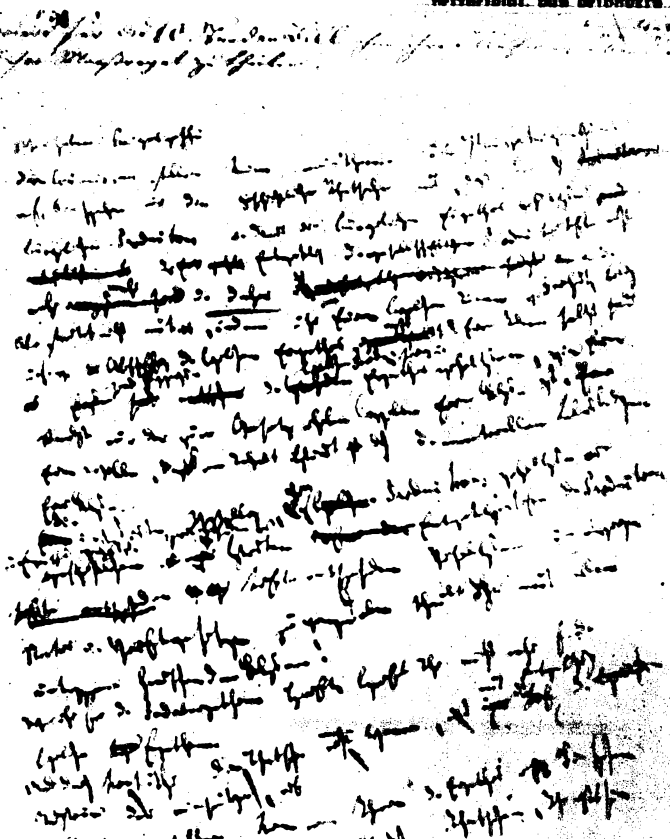

A „Kommunista Párt kiáltványa" fogalmazványának egyetlen fennmaradt oldala. A felső két sor Marx feleségének írása.

A Kommunisták Szövetsége Szervezeti Szabályzatának 1. cikkelye: „A Szövetség célja a burzsoázia megbuktatása, a proletariátus uralma, a régi, osztályellentéteken alapuló polgári társadalom megszüntetése és egy új, osztály- és magántulajdon nélküli társadalom megalapítása."

„1847 tavaszán Marx és Engels egy titkos propagandatársasághoz: a «Kommunisták Szövetségé»-hez csatlakozott; kimagasló szerepük volt a Szövetség II. kongresszusán (Londonban, 1847 novemberében) és a Szövetség megbízásából megírták a híres «Kommunista Párt kiáltványá»-t, mely 1848 február havában jelent meg." *(Lenin)*

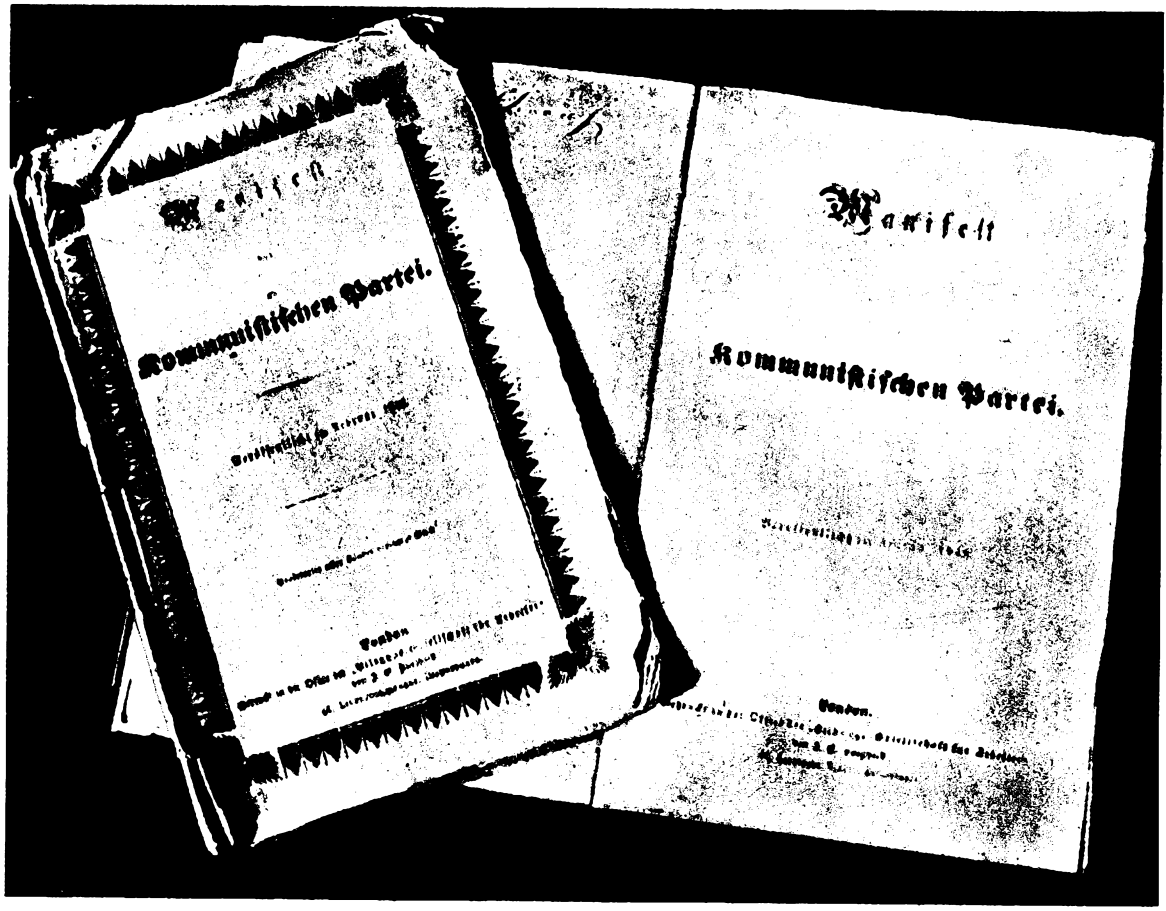

„A Kommunista Párt kiáltványa". Az első kiadás borítólapja és címlapja

„Ez a mű lángészre valló világossággal és élességgel körvonalazza az új világszemléletet, a következetes, a társadalmi élet területét is átfogó materializmust, a dialektikát, mint a fejlődésről szóló legsokoldalúbb és legmélyrehatóbb tanítást, az osztályharcról és a proletariátusnak, az új, kommunista társadalom megalkotójának világtörténelmi forradalmi szerepéről szóló elméletet." *(Lenin)*

„Ez a kis könyvecske kötetekkel ér fel: szelleme mindmáig élteti és viszi előre a civilizált világ egész szervezett és harcoló proletariátusát." *(Lenin)*

„...a marxizmus «Énekek Éneke»..." *(Sztálin)*

„...Marx és Engels «Kiáltványukkal» korszakot alkottak." *(Sztálin)*

A „Kiáltvány" utolsó sorai:

„Reszkessenek az uralkodó osztályok egy kommunista forradalomtól. A proletárok e forradalomban csak láncaikat veszíthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!"

Jelenet a párizsi februári forradalomból

Forradalom Bécsben 1848 március 13-án

„Az 1848—1849-es forradalmi események menete, ugyanúgy, mint később a világ minden országának összes proletár- és demokratikus mozgalmai, fényesen igazolták az új elméletet." *(Lenin)*

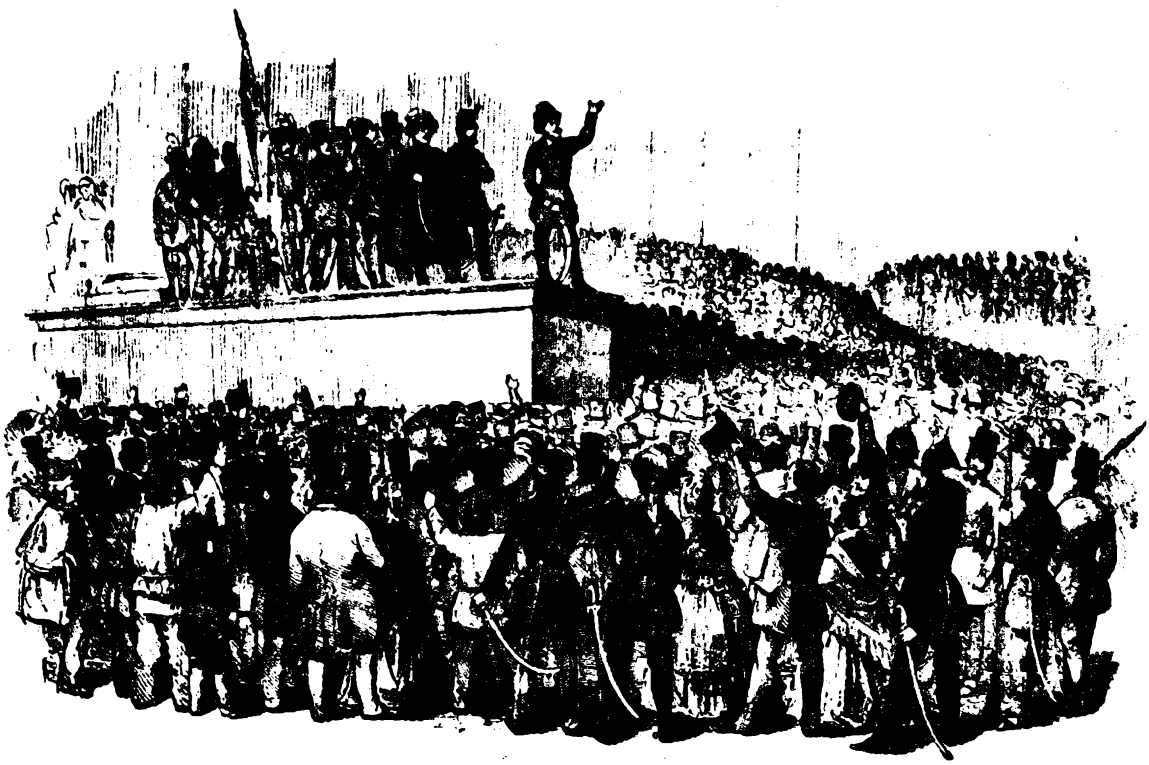

A magyar forradalom. Petőfi a „Nemzeti dalt" szavalja

Forradalom Berlinben 1848 március 18-án

Marx elfogatása Brüsszelben (N. Zsukov rajza)
1848 március 3-án a belga kormány Marxot letartóztatja és kiutasítja Belgiumból

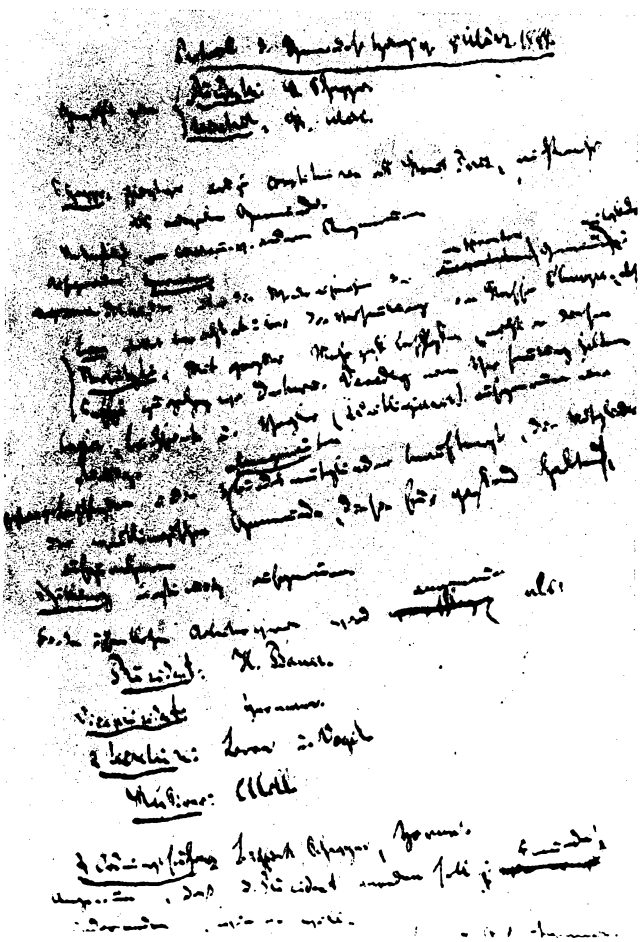

Jegyzőkönyv a Kommunisták Szövetsége párizsi csoportjának 1848 március 8-i üléséről. A jegyzőkönyvet Marx vezette.

A Szövetség Marx készítette röpirata: „A Kommunista Párt követelései Németországban". Befejező szavai: „A német proletariátusnak, a kispolgárságnak és a parasztságnak érdeke, hogy minden erejével törekedjék a fenti rendszabályok megvalósítására. Mert csak ezek megvalósítása útján juthatnak azok a milliók, akiket Németországban eddig egy csekélyszámú réteg kizsákmányolt, és akiket ezentúl is igyekeznek majd elnyomatásban tartani, jogukhoz és ahhoz a hatalomhoz, mely őket, mint minden gazdagság létrehozóit, megilleti."

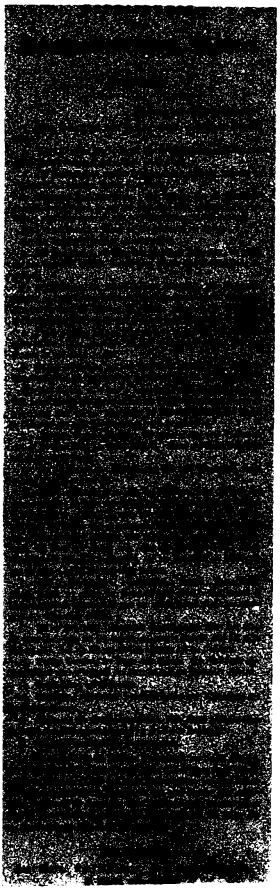

A párizsi munkások március 17-én ellentüntetéssel válaszolnak az egy nappal előbb a burzsoázia által rendezett ellenforradalom tüntetésére

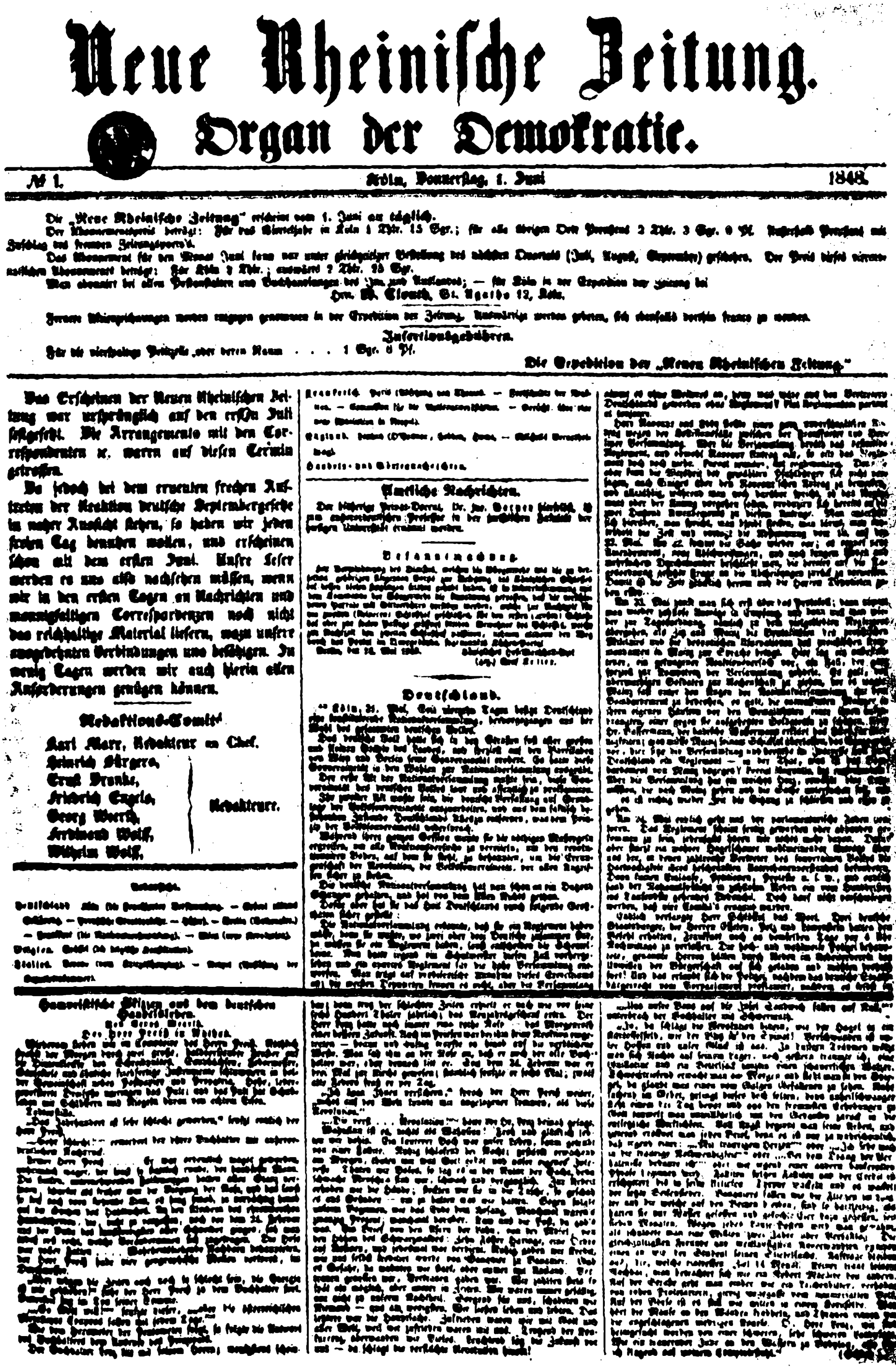

Neue Rheinische Zeitung.

Organ der Demokratie.

№ 1. Köln, Donnerstag, 1. Juni 1848.

Das Erscheinen der Neuen Rheinischen Zeitung war ursprünglich auf den ersten Juli festgesetzt. Die Arrangements mit den Correspondenten rc. waren auf diesen Termin getroffen.

Da jedoch bei dem erneuten frechen Auftreten der Reaktion deutsche Septembergesetze in naher Aussicht stehen, so haben wir jeden freien Tag benutzen wollen, und erscheinen schon mit dem ersten Juni. Unsre Leser werden es uns also nachsehen müssen, wenn wir in den ersten Tagen an Nachrichten und mannigfaltigen Correspondenzen noch nicht das reichhaltige Material liefern, wozu unsere ausgedehnten Verbindungen uns befähigen. In wenig Tagen werden wir auch hierin allen Anforderungen genügen können.

Redaktions-Comité.

Karl Marx, Redakteur en Chef.

Heinrich Bürgers,
Ernst Dronke,
Friedrich Engels,
Georg Weerth,
Ferdinand Wolff,
Wilhelm Wolff,
Redakteure.

Amtliche Nachrichten.

Bekanntmachung.

Deutschland.

A „Neue Rheinische Zeitung" („Új Rajnai Újság") első száma: Köln, 1848 június 1.

A Szerkesztő Bizottság tagjai: Főszerkesztő — Marx Károly; szerkesztők — H. Bürgers, E. Dronke, F. Engels, G. Weerth, F. Wolff, W. Wolff. „Ez a lap máig is a forradalmi proletariátus legjobb, felül nem múlt sajtóorgánuma" — írta Lenin 1914-ben. A lap a polgári-demokratikus forradalomnak proletárforradalomba való átnövéséért harcolt. „Mindjárt az első szám első cikke kigúnyolta a frankfurti parlament jelentéktelenségét, végtelen hosszú szónoklatainak céltalanságát, gyáva határozatainak felesleges voltát." *(Engels)*

„Forradalom után minden ideiglenes államberendezés diktatúrát, mégpedig erélyes diktatúrát követel. Mi kezdettől fogva szemére vetettük Camphausennek, hogy nem lépett fel diktátori módon, hogy nem törte össze és távolította el azonnal a régi intézmények maradványait." *(Marx)*

Marx Károly

Engels Frigyes

Georg Weerth (1822—1856) „a német proletariátus első és legjelentősebb költője"

(Engels)

Wilhelm Wolff (1809—1864) Marx és Engels legjobb barátja, a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének tagja

Ferdinand Freiligrath (1810—1876) forradalmi költő, a Kommunisták Szövetsége tagja. Később kispolgári demokrata

„Szerkesztőségünk alkotmánya egyszerűen Marx diktatúrája volt. Nagy napilapnál, amelynek órára kell elkészülnie, nem is lehet másként következetes magatartást biztosítani. Ezenfelül pedig Marx diktatúrája magától értetődő volt, senki sem vitatta és mindannyian szívesen elfogadtuk. Elsősorban az ő éleslátása és biztos állásfoglalása tette lapunkat a forradalmi évek leghíresebb német újságjává." *(Engels)*

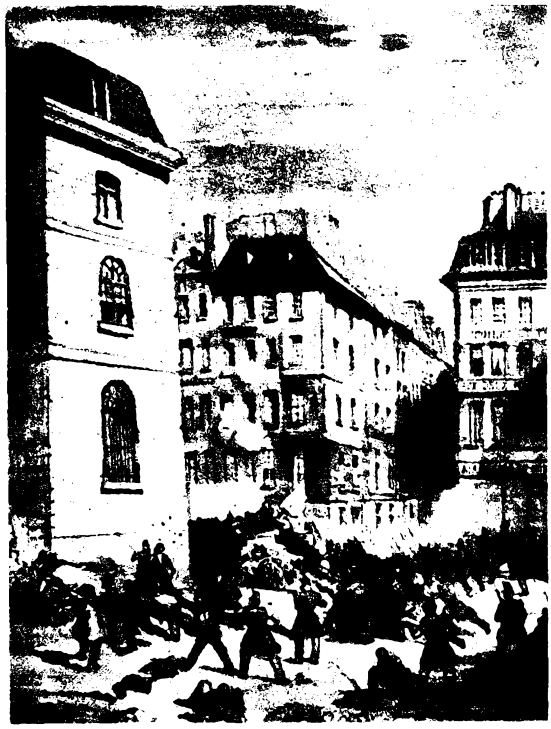

A párizsi munkások júniusi felkelése

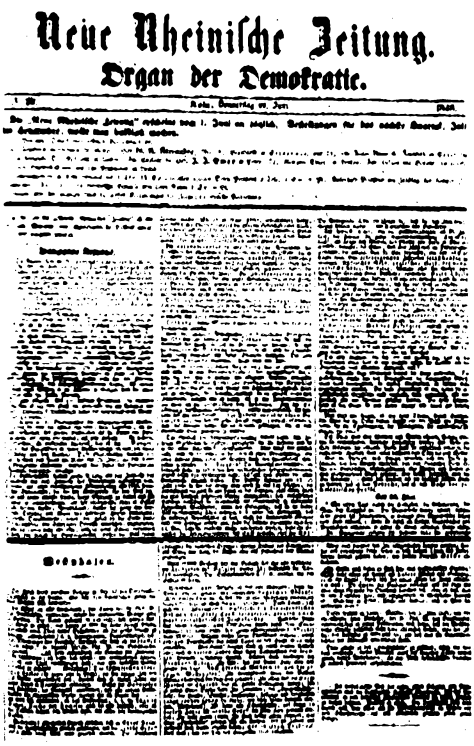
Neue Rheinische Zeitung.
Organ der Demokratie.

„A párizsi munkások 1848 júniusi felkelése a helyünkön talált bennünket. Az első lövés eldördülésétől kezdve fenntartás nélkül a felkelők pártjára álltunk. Vereségük után Marx egyik leghatalmasabb cikkében ünnepelte a legyőzötteket." *(Engels)*

„A francia burzsoázia számos forradalma közül írta *Marx* 1789 óta egyik sem jelentett támadást a *rend* ellen, mindegyik meghagyta az osztályuralmat, meghagyta a munkások rabszolgaságát, meghagyta a *polgári* rendet, bármilyen gyakran változott is ennek az uralomnak és ennek a rabszolgaságnak politikai formája. A június azonban ehhez a rendhez nyúlt hozzá."

„Amikor a köztársasági burzsoázia az 1848 júniusi napokban halomra löveti a munkásokat Párizsban, ez végérvényesen megmutatja, hogy természeténél fogva egyedül a proletariátus szocialista. A liberális burzsoázia ennek az osztálynak az önállóságától százszor jobban retteg, mint akármiféle reakciótól." *(Lenin)*

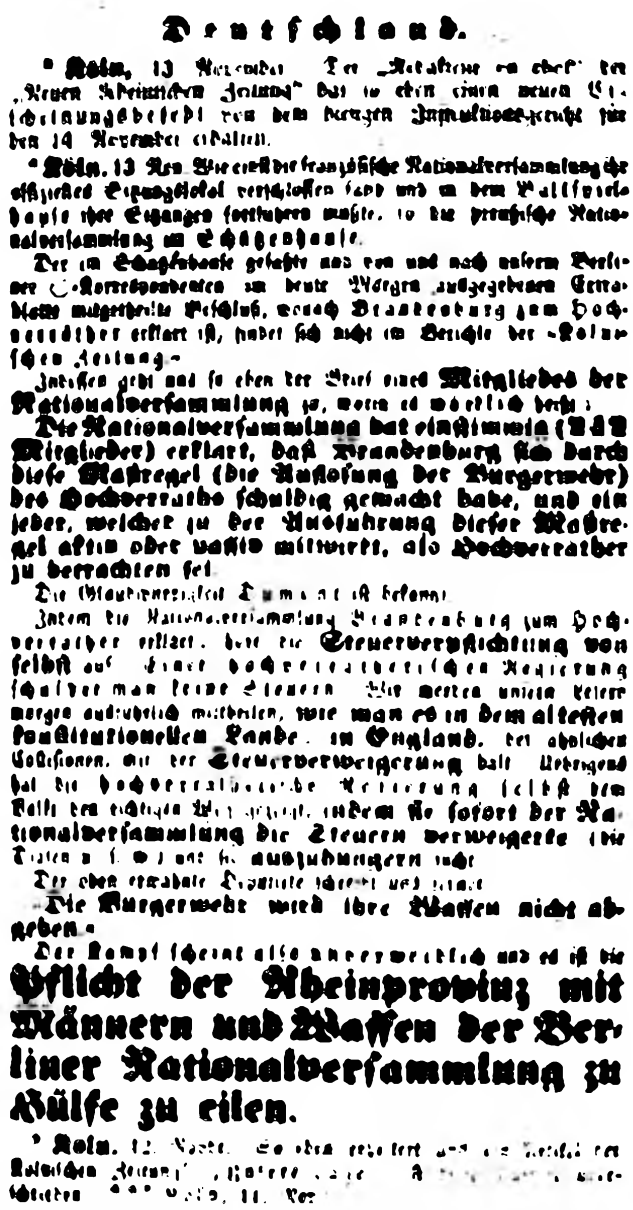

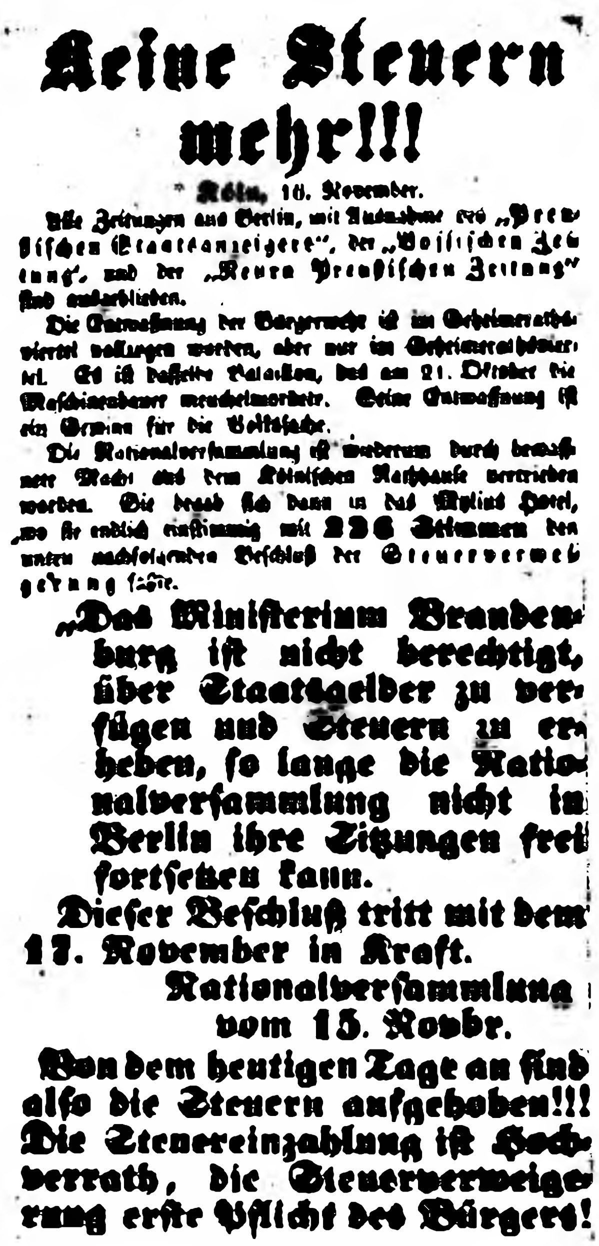

A berlini ellenforradalom támadásával szemben Marx és a „Neue Rheinische Zeitung“ tömegmozgalmat, fegyveres ellenállást igyekezett szervezni

A „Neue Rheinische Zeitung“ 1848 november 14-i vezércikke ezt írja: *„Hazaáruló kormánynak nem fizetünk adót.“ „A Rajna-tartomány kötelessége, hogy emberrel, fegyverrel a berlini nemzetgyűlés segítségére siessen.“*

A „Neue Rheinische Zeitung“ felhívása: tagadják meg az adót az ellenforradalmi, államcsínnyel uralomra jutott kormánynak

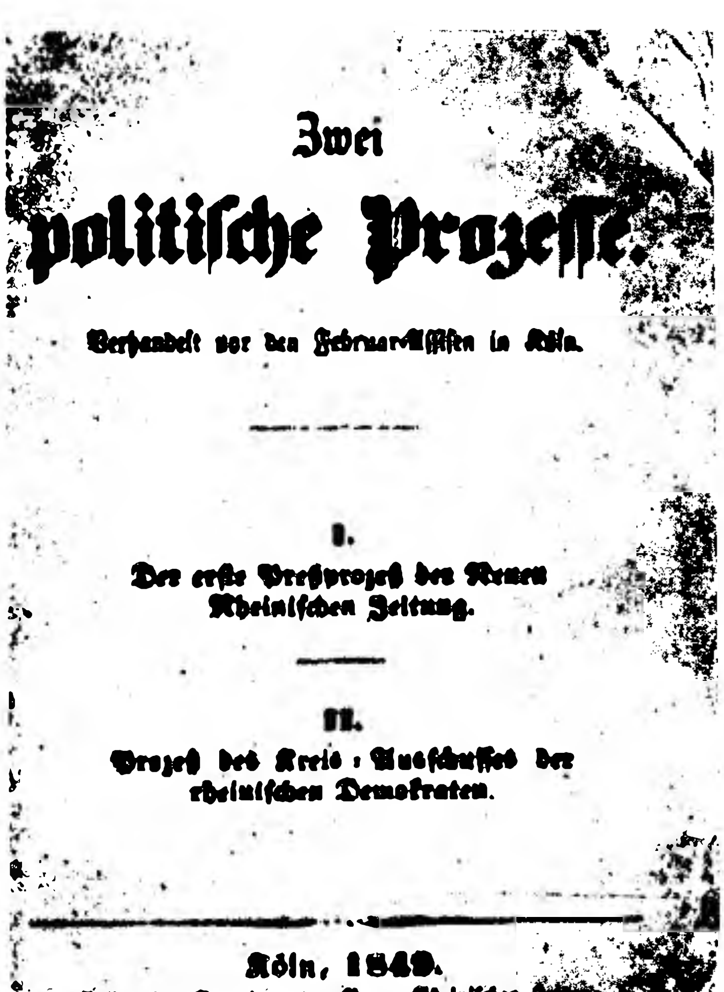

„Két politikai per“ — a mindinkább erősödő ellenforradalom 1849 februárjában Marxot bíróság elé állítja a kormánnyal való fegyveres szembeszállásra felhívó cikkeiért. Az esküdtek felmentik. A brosúra Marxnak a bíróság előtt elmondott beszédeit tartalmazza.

Kossuth Lajos Cegléden fegyverbe szólítja a népet a forradalom védelmére

„Az 1848-as forradalmi mozgalomban 1793 óta először merészeli egy nemzet, melyet körülvett az ellenforradalmi túlerő, a gyáva ellenforradalmárok dühével szembeszegezni a forradalmi szenvedélyt, a fehér terrorral a vörös terrort. Hosszú idő óta először látunk igazi forradalmi jellemet, olyan férfit, aki népe nevében vállalni merte az élethalálharcot, aki nemzete számára Danton és Carnot egy személyben — Kossuth Lajost." *(Engels)*

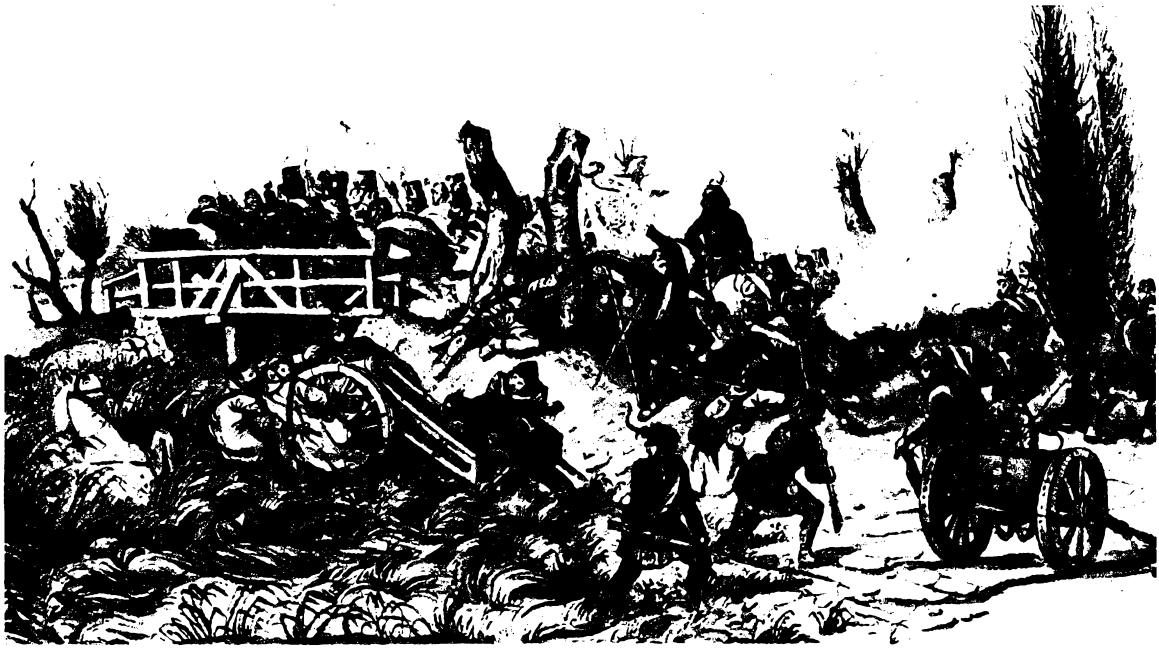

A tápióbicskei ütközet 1849 április 4-én

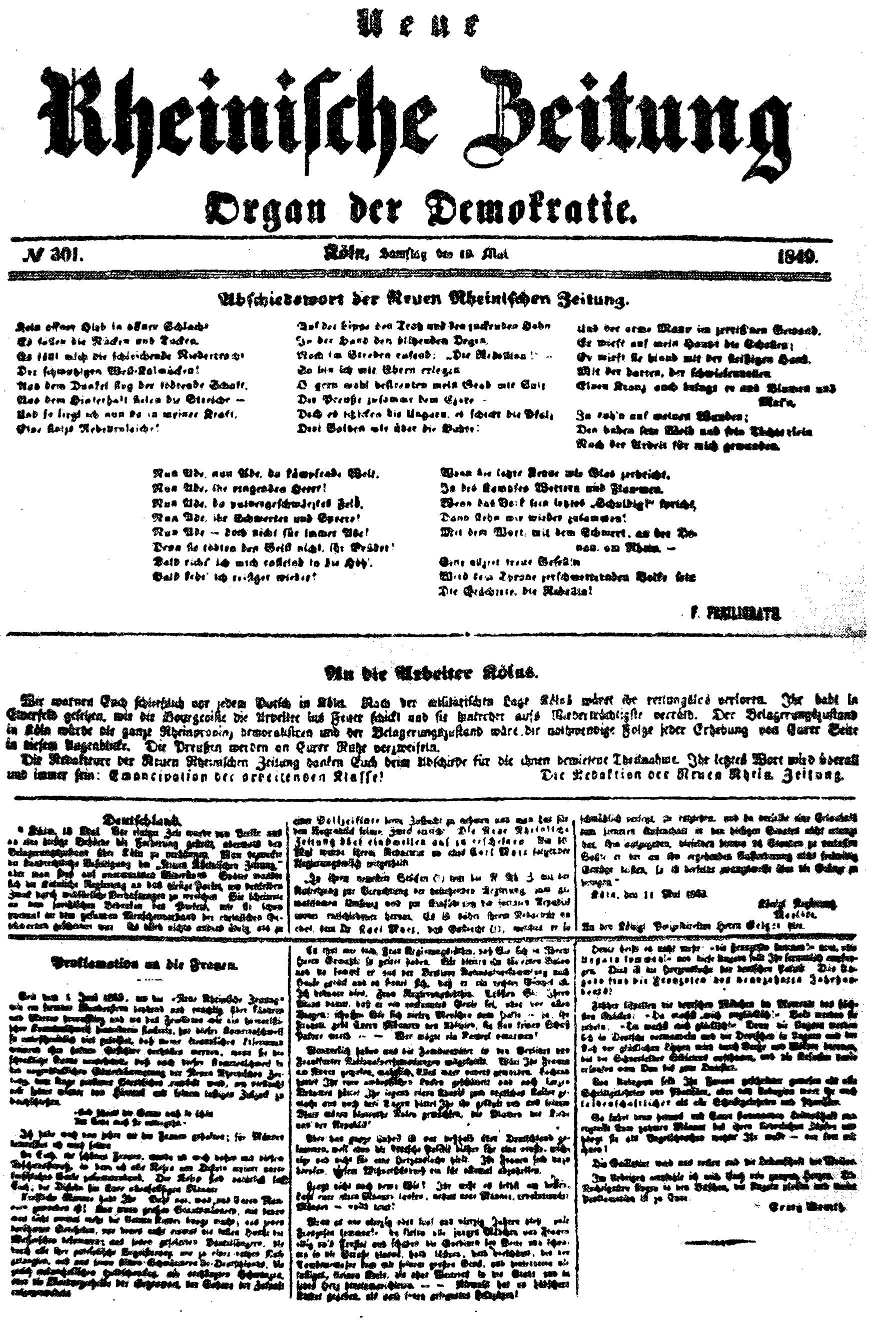

Neue Rheinische Zeitung

Organ der Demokratie.

№ 301. Köln, Samstag den 19. Mai 1849.

Abschiedswort der Neuen Rheinischen Zeitung.

Kein offner Hieb in offner Schlacht –
Es fällen die Nücken und Tücken,
Es fällt mich die schleichende Niedertracht
Der schmutzigen West-Kalmücken!
Aus dem Dunkel flog der tödtende Schaft,
Aus dem Hinterhalt fielen die Streiche –
Und so lieg' ich nun da in meiner Kraft,
Eine stolze Rebellenleiche!

Auf der Lippe den Trotz und den zuckenden Hohn,
In der Hand den blitzenden Degen,
Noch im Sterben rufend: „Die Rebellion!" –
So bin ich mit Ehren erlegen.
O, gern wohl bestreuten mein Grab mit Salz
Der Preuße zusammt dem Czare –
Doch es schicken die Ungarn, es schickt die Pfalz
Drei Salven mir über die Bahre!

Und der arme Mann im zerriss'nen Gewand,
Er wirft auf mein Haupt die Schollen;
Er wirft sie hinab mit der fleißigen Hand,
Mit der harten, der schwielenvollen.
Einen Kranz auch bringt er aus Blumen und Mai'n,
Zu ruh'n auf meinen Wunden;
Den haben sein Weib und sein Töchterlein
Nach der Arbeit für mich gewunden.

Nun Ade, nun Ade, du kämpfende Welt,
Nun Ade, ihr ringenden Heere!
Nun Ade, du pulvergeschwärztes Feld,
Nun Ade, ihr Schwerter und Speere!
Nun Ade – doch nicht für immer Ade!
Denn sie tödten den Geist nicht, ihr Brüder!
Bald richt' ich mich rasselnd in die Höh',
Bald kehr' ich reisiger wieder!

Wenn die letzte Krone wie Glas zerbricht,
In des Kampfes Wettern und Flammen,
Wenn das Volk sein letztes „Schuldig!" spricht,
Dann stehn wir wieder zusammen!
Mit dem Wort, mit dem Schwert, an der Donau, am Rhein, –
Eine allzeit treue Gesellin
Wird dem Throne zerschmetternden Volke sein
Die Geächtete, die Rebellin!

F. FREILIGRATH.

An die Arbeiter Kölns.

Wir warnen Euch schließlich vor jedem Putsch in Köln. Nach der militärischen Lage Kölns wäret ihr rettungslos verloren. Ihr habt in Elberfeld gesehen, wie die Bourgeoisie die Arbeiter ins Feuer schickt und sie hinterher aufs Niederträchtigste verräth. Der Belagerungszustand in Köln würde die ganze Rheinprovinz demoralisiren und der Belagerungszustand wäre die nothwendige Folge jeder Erhebung von Eurer Seite in diesem Augenblick. Die Preußen werden an Eurer Ruhe verzweifeln.

Die Redakteure der Neuen Rheinischen Zeitung danken Euch beim Abschiede für die ihnen bewiesene Theilnahme. Ihr letztes Wort wird überall und immer sein: Emancipation der arbeitenden Klasse!

Die Redaktion der Neuen Rhein. Zeitung.

Deutschland.

Proklamation an die Frauen.

A „Neue Rheinische Zeitung" utolsó száma

Az ellenforradalom győzelme következtében, írja Engels, „fel kellett adnunk a várat, de . . . zeneszóval vonultunk el, az utolsó, vörös nyomású szám lobogó zászlaja alatt; ebben a számban óvtuk a kölni munkásokat a reménytelen puccsoktól és azt kiáltottuk feléjük: «A ,Neue Rheinische Zeitung' szerkesztői búcsúzóul köszönetet mondanak támogatásotokért. Utolsó szavunk mindig és mindenütt ez lesz: *a munkásosztály felszabadítása!*»"

Az utolsó szám élén megjelent híres Freiligrath-vers, „A «Neue Rheinische Zeitung» búcsúszava", reménykedve emlékezik meg a magyarokról, akik még hősiesen vívták forradalmi harcukat:

„Vonagló gúny dacos ajkamon,
Villámló kard a kezemben,
Végszóm halódva is: «Forradalom!»
A dicső vég így ért el engem.

A porosz meg a cár sírhelyemet
Örömest szórná be sóval –
De a Pfalz s a magyar sortűzzel temet,
Háromszor felcsattanóval!"

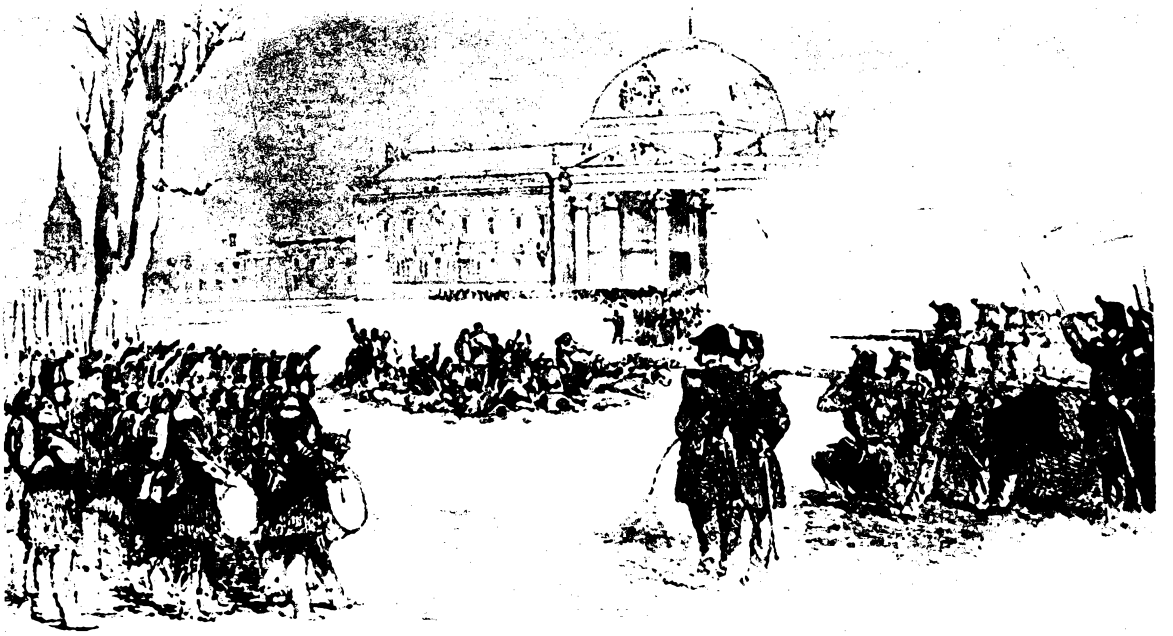

A Louis Bonaparte 1851 december 2-i államcsínye ellen harcoló felkelők agyonlövetése

A 48-as forradalmak vereségét megpecsételte Louis Bonaparte államcsínye, amellyel „az alulról jövő forradalmak időszaka egyelőre bezárult". *(Engels)*

„Ily általános prosperitás idején, amikor a polgári társadalom termelőerői oly buján fejlődnek, amennyire ez polgári viszonyok között egyáltalán lehetséges, igazi forradalomról szó sem lehet. Ilyen forradalom csak azokban az időszakokban lehetséges, amikor *ez a két tényező: a modern termelőerők* és a *polgári termelési formák* egymással *ellentétbe* kerülnek.

„Az 1848-as forradalom kudarca után a kontinensen a munkásosztály valamennyi pártszervezetét és pártlapját szétzúzta az erőszak vasökle, a munkásság leghaladottabb fiai kétségbeesetten menekültek az óceánontúli köztársaságba és a felszabadulás rövidéletű álmai szétfoszlottak az ipari láz, erkölcsi rothadás és politikai reakció korszakának beálltával." *(Marx)*

Ebben a bérházban (28, Dean Street, Soho) lakott Marx londoni száműzetése elején, 1850-től 1856-ig

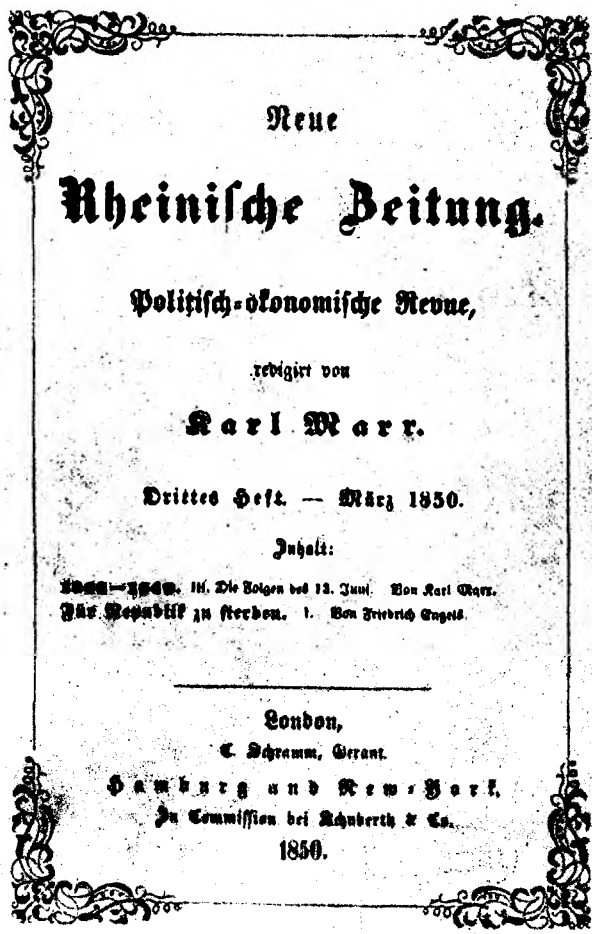

Neue

Rheinische Zeitung.

Politisch-ökonomische Revue,

redigirt von

Karl Marx.

Drittes Heft. — März 1850.

Inhalt:

1848—1850. III. Die Folgen des 13. Juni. Von Karl Marx.
Der Republik zu sterben. I. Von Friedrich Engels.

London,
C. Schramm, Verant.
Hamburg und New-York,
In Commission bei Schuberth & Co.
1850.

„Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue" („Új Rajnai Ujság. Politikai-gazdasági Szemle"). Marx Londonból ilyen folyóirat formájában próbálta folytatni lapját. A „Revue"-ben, amelynek 1850 márciustól novemberig 6 száma jelent meg, tette közzé a később „Osztályharcok Franciaországban 1848—1850" címmel kiadott művét. Ez Marx „első kísérlete volt, hogy a kortörténet egy részletét materialista felfogásmódja segítségével, az adott gazdasági helyzetből kiindulva magyarázza meg". *(Engels)*

„...a *proletariátus* — írja *Marx* az „Osztályharcok"-ban — mindinkább a *forradalmi szocializmus*, a *kommunizmus* körül csoportosul... Ez a szocializmus a *forradalom permanenssé kimondása*, a proletariátus *osztálydiktatúrája*, mint szükségszerű átmeneti szakasz az *osztályellentétek megszüntetéséhez általában*, mindazoknak a termelési viszonyoknak a megszüntetéséhez, melyeken az osztályellentétek nyugszanak, mindazoknak a társadalmi viszonyoknak a megszüntetéséhez, melyek ezeknek a termelési viszonyoknak megfelelnek, mindazoknak az eszméknek a fölforgatásához, melyek ezekből a társadalmi viszonyokból származnak."

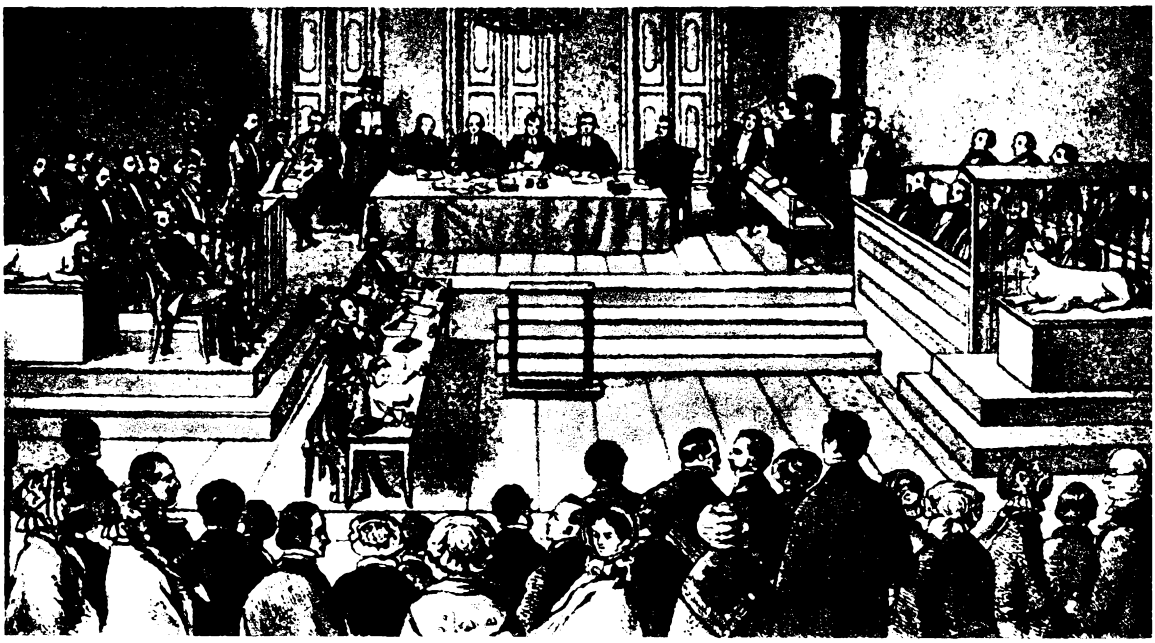

A kölni kommunista per tárgyalása 1852 októberében. Középen a bíróság, tőle balra a vádlottak, jobbra az esküdtek. A perben az igazi fővádlott a jelen nem levő Marx volt, aki Londonból küldött adatokat a védelemnek az arcátlan rendőri hamisítások leleplezésére.

Enthüllungen

über den

Kommunisten-Prozeß

zu Köln.

Basel,

1853.

Marx „Leleplezések a kölni kommunista perről" c. művének első kiadása (Bázel 1853)

MAGYAR HIRLAP.

A „Magyar Hirlap" tudósítása a kölni kommunisták letartóztatásáról. A lap szószerint közli a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének Marx és Engels által írt 1850 márciusi Üzenetét. „A forradalmi munkáspárt viszonya a kispolgári demokratákhoz — mondja az Üzenet — a következő: együtt halad velük az ellen a csoport ellen, amelyet azok meg akarnak dönteni; ellenük lép fel mindenben, amivel önmagukat saját céljaik érdekében akarják megszilárdítani." —„A demokrata kispolgárok a forradalmat lehetőleg gyorsan... akarják befejezni, ezzel szemben a mi érdekünk és a mi feladatunk a forradalmat permanenssé tenni, mindaddig, míg valamennyi többé-kevésbbé birtokos osztály ki nincs szorítva a hatalomból, míg a proletariátus meg nem hódítja az államhatalmat..."

Marx munkások között (N. Zsukov rajza)

„Marx mindig rendkívül fontosnak tartotta — írja régi harcostársa, Lessner szabómunkás —, hogy munkásokkal összejöjjön és velük elbeszélgessen. Mégpedig azok társaságát kereste, akik nyíltan beszéltek vele és nem untatták hízelgésükkel. Tudni akarta a munkások véleményét a mozgalomról, ez érdekelte őt. Minden időben kész volt arra, hogy megvitassa velük a legfontosabb politikai és közgazdasági kérdéseket; igen hamar felismerte, kellően megértik-e ezeket a kérdéseket, s öröme nőttön nőtt, mikor látta, hogy megértik."

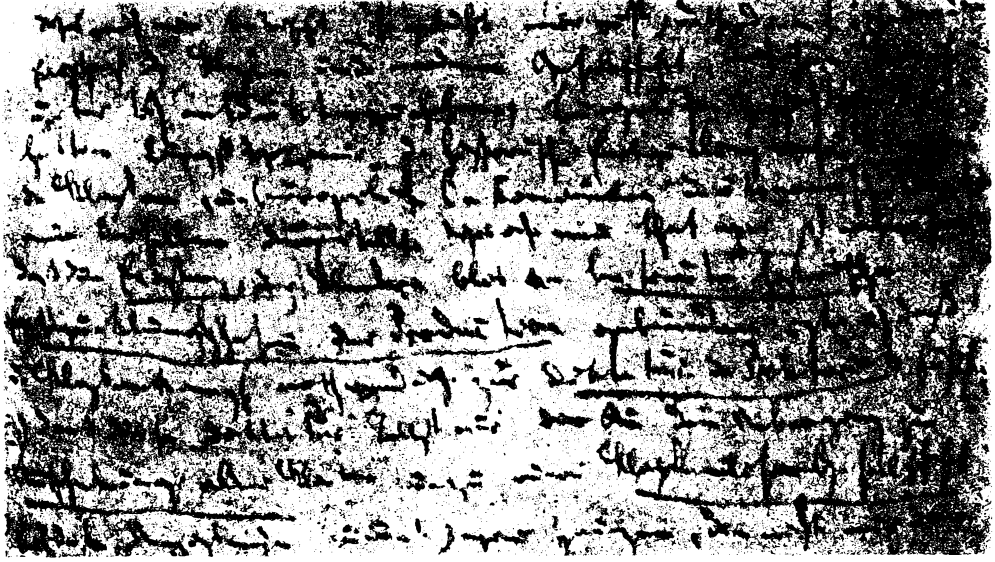

Marx 1852 március 5-i, Weydemeyerhez írott leveléből: „Ami újat én cselekedtem, az az volt, hogy bebizonyítottam: 1. hogy az *osztályok létezése* csak *a termelés fejlődésének meghatározott történelmi szakaszaihoz* van kötve; 2. hogy az osztályharc szükségszerűen a *proletariátus diktatúrájához* vezet; 3. hogy maga ez a diktatúra csak átmenet *valamennyi osztály megszüntetéséhez* és az *osztálynélküli társadalomhoz*."

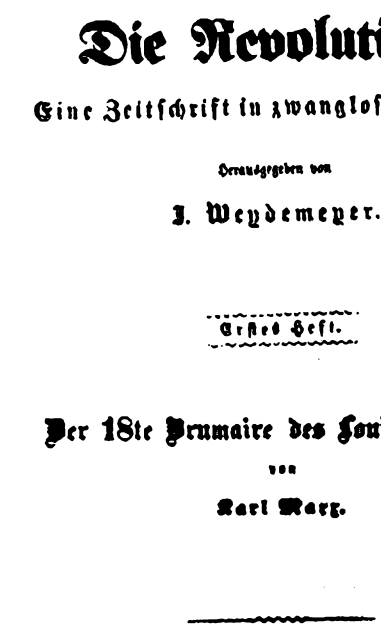

Die Revolution,

Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften.

Herausgegeben von

J. Weydemeyer.

Erstes Heft.

Der 18te Brumaire des Louis Napoleon

von

Karl Marx.

New-York.

Expedition: Deutsche Vereins-Buchhandlung von Schmidt und Heinrich.

1852.

Joseph Weydemeyer (1818—1866), Marx és Engels barátja, a Kommunisták Szövetsége tagja

„Die Revolution" („A Forradalom") — Weydemeyer newyorki folyóirata, amelyben Marx „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" című műve először megjelent

Marx a „Brumaire"-ben a burzsoá államgépezet szétzúzásáról és a munkásság és parasztság szövetségéről: „Az az állami központosítás, melyre a modern társadalomnak szüksége van, csak annak a katonai-bürokrata kormánygépezetnek a romjain épülhet, amelyet a feudalizmus ellen kovácsoltak." „A parasztok érdeke... nincs többé összhangban a burzsoázia érdekeivel, a tőkével... hanem azzal ellentétes. Ezért természetes szövetségesük és vezetőjük a *városi proletariátus*, melynek feladata a polgári rend megdöntése."

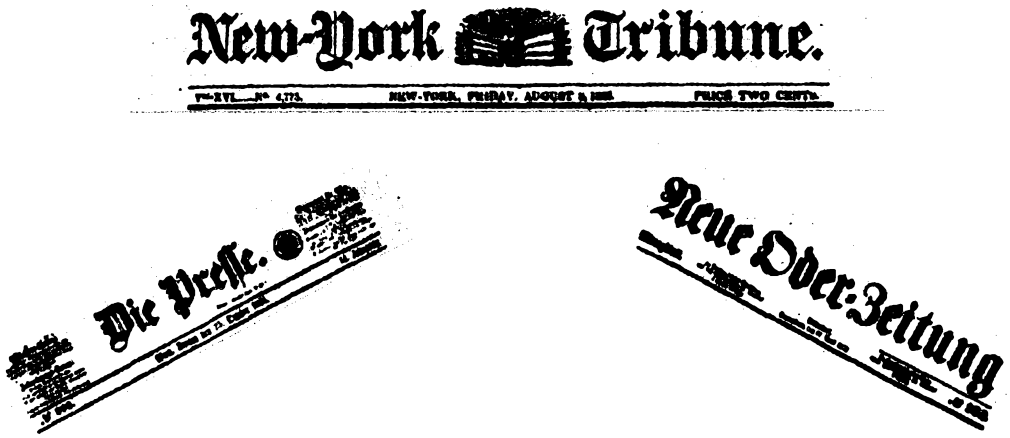

A lapok, amelyeknek Marx az 50-es években munkatársa volt

Az 1850-es években „a kenyérkeresés parancsoló szükségessége — írja *Marx* — korlátozta a rendelkezésemre álló időt". Kénytelen volt ujságírással foglalkozni „s ez a munka — mondja — tanulmányaim rendkívüli szétforgácsolását tette szükségessé".

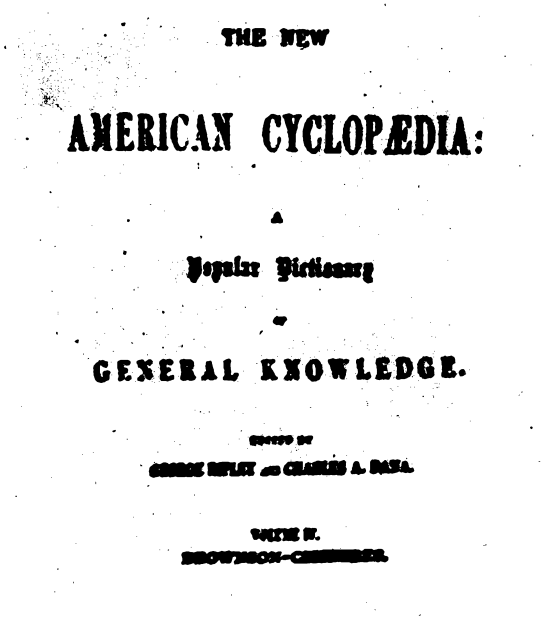
THE NEW

AMERICAN CYCLOPÆDIA:

A

Popular Dictionary

OF

GENERAL KNOWLEDGE.

NEW YORK
D. APPLETON AND COMPANY,
LONDON: 16 LITTLE BRITAIN.

„Az Új Amerikai Enciklopédia" egyik kötetének címlapja. — E lexikon első kötetei számára Marx 1858—1861-ben számos hadtörténeti cikket írt — többek között Bemről, Buda 1849. évi ostromáról.

Cikkeiben Marx többek között leleplezte Anglia gyarmatosító politikáját és „Az indiai brit uralom eljövendő eredményei" című cikkében — „a burzsoá civilizáció mélységes képmutatását és veleszületett barbárságát". Rámutatott arra, hogy a burzsoázia sohasem „hozott létre haladást anélkül, hogy egyéneket és népeket ne vonszolt volna véren és szennyen, nyomoron és megaláztatáson át". „Majd ha a nagy társadalmi forradalom úrrá lesz a burzsoá korszak eredményein, a világpiacon és a modern termelőerőkön és ezeket a leghaladottabb népek közös ellenőrzése alá veti, csak akkor nem lesz majd többé az emberi haladás ahhoz a szörnyű pogány bálványhoz hasonlatos, aki csak a megöltek koponyájából issza a nektárt."

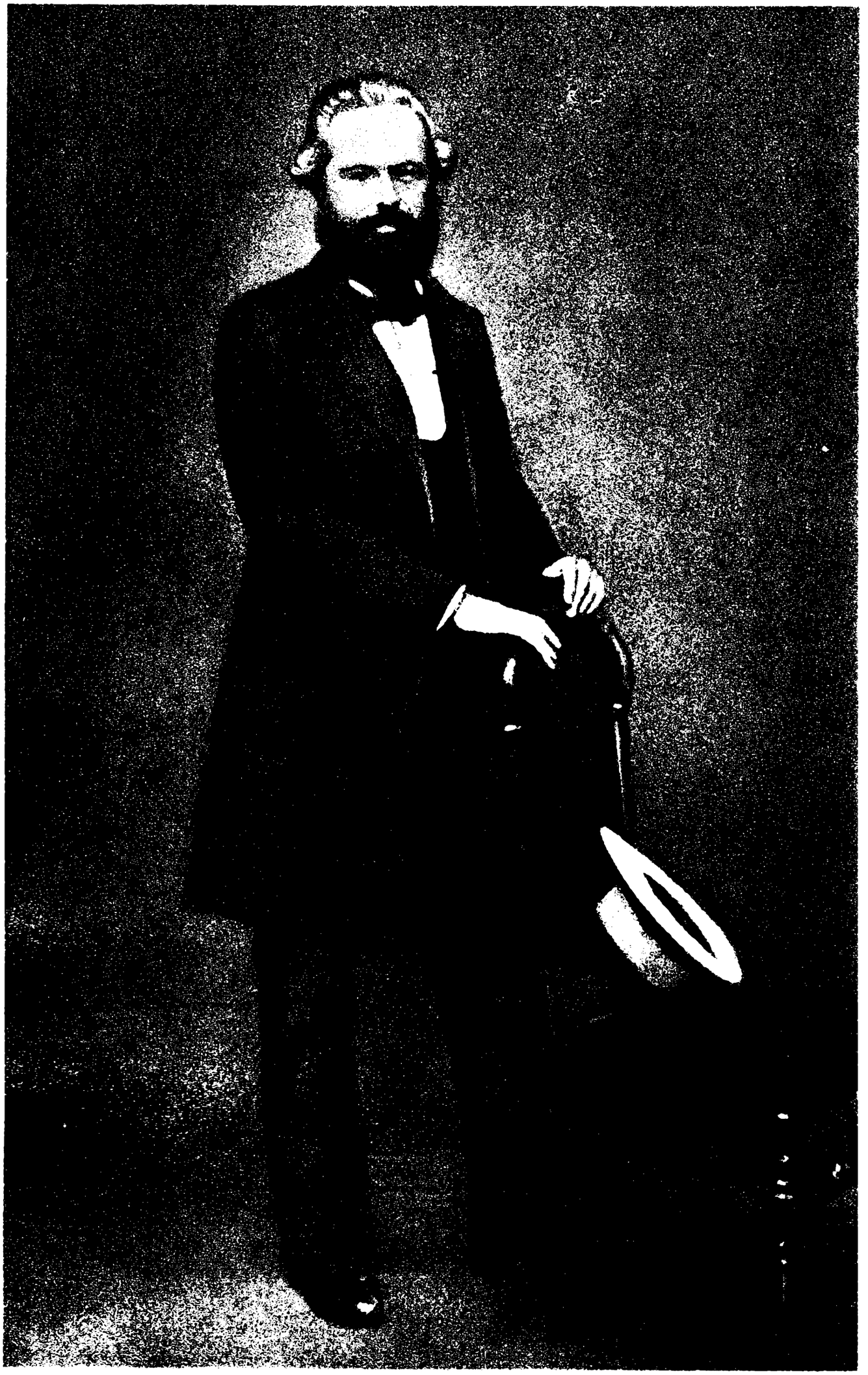

Marx
1861-ben készült fénykép

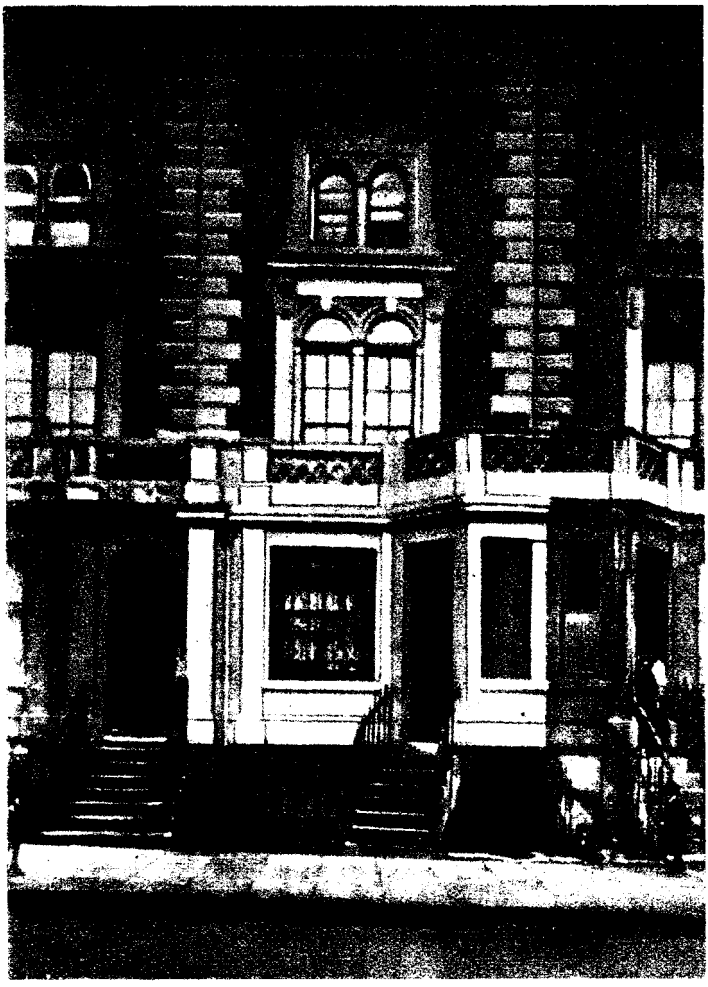

Ebben a londoni házban (9, Grafton Terrace, Maitland Park) lakott Marx 1856-tól 1864-ig

A British Museum, amelynek könyvtárában Marx politikai gazdaságtani munkáján dolgozott

„Rendszerint reggel kilenctől este hétig a British Museumban vagyok. Az anyag, amelyen dolgozom, oly átkozottul szétágazó, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel sem sikerül 6—8 hétnél előbb elkészülnöm, emellett mindig közbejönnek gyakorlati zavarok is — ezek elkerülhetetlenek a londoni viszonyok közt, melyekben itt tengődünk."

„A tudománynak nem szabad önző élvezetnek lennie: azok a szerencsések, akik tudományos céloknak szentelhetik magukat, legyenek az elsők, akik tudásukat az emberiség szolgálatába állítják." *(Marx)*

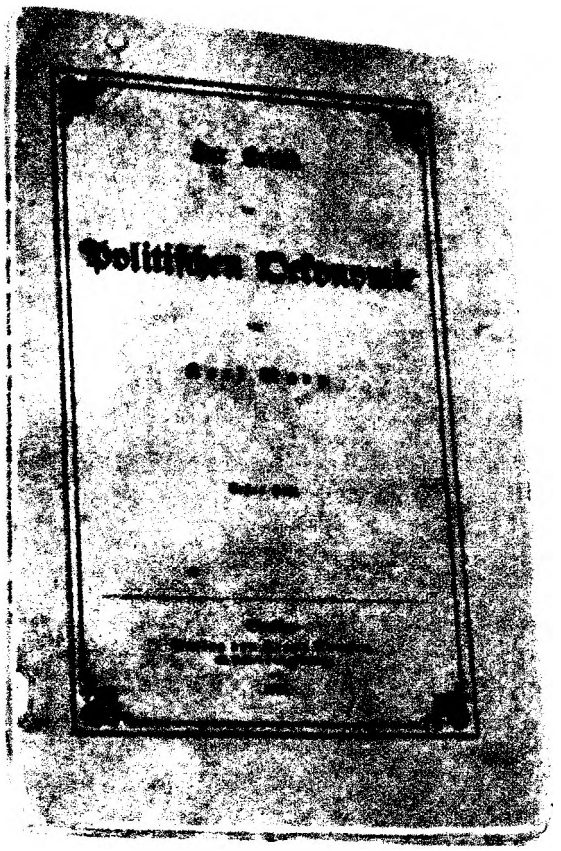

Marx „A politikai gazdaságtan bírálatához" (1859). „Ez a füzet tartalmazza a marxi értékelmélet első összefüggő tárgyalását a pénzelmélettel együtt." *(Engels)*
A mű előszava „a történelmi materializmus lényegének... zseniális megfogalmazása". *(Sztálin)*

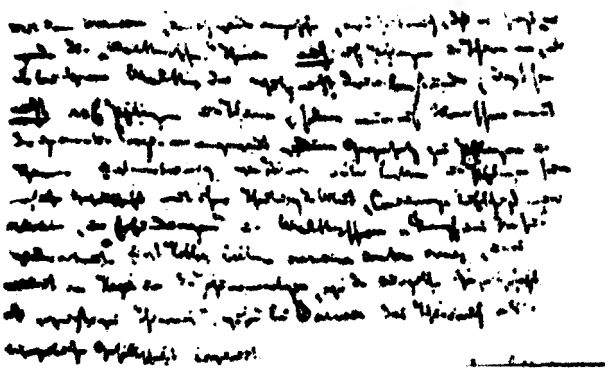

Marx 1862 június 18-i levele Engelshez: „Darwinnál... mulattat az az állítása, hogy ő a «Malthus-féle» elméletet növényekre és állatokra *is* alkalmazza, holott Malthus úr elméletének éppen az a lényege, hogy azt *nem* növényekre és állatokra, hanem *csak*... emberekre alkalmazza, a növényekkel és állatokkal szembeállítva. Érdekes, hogy Darwin a vadállatok és növények között felismeri a maga angol társadalmát... Darwinnál az állatvilág mint polgári társadalom jelenik meg..."

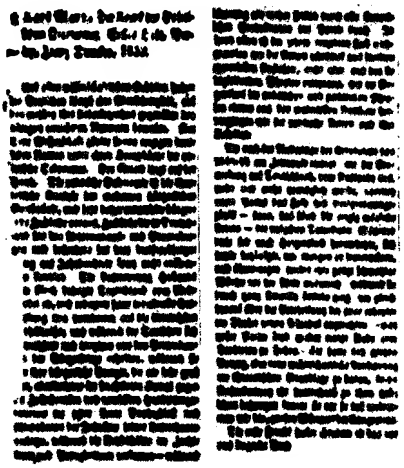

Engels ismertetése Marx művéről a „Das Volk" („A Nép") című londoni német munkáslapban: „... a német proletárok pártjának... egész elméleti léte a politikai gazdaságtan tanulmányozásából fakadt... Ez a német gazdaságtan lényegében a *történelem materialista felfogásán* nyugszik... Mihelyt materialista tételünket... a jelenkorra alkalmazzuk, hatalmas, minden idők leghatalmasabb forradalmára nyílik kilátás."

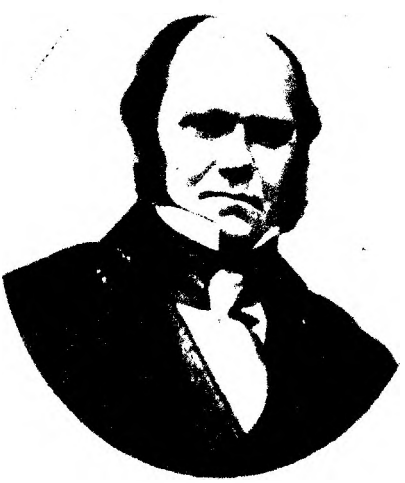

Charles Darwin (1809–1882)
„Darwin a szerves természet fejlődési törvényét fedezte fel. Marx az emberi történelem fejlődési törvényét." *(Engels)*

„Marx — írja *Lenin* — «A politikai gazdaságtan bírálatához» (1859) és «A tőke» (1. köt. 1867) c. műveivel forradalmasította" a politikai gazdaságtant

Marx és Engels munka közben (N. Zsukov rajza)

„Régi legendák a barátság különféle megható példáit beszélik el. Az európai proletariátus elmondhatja, hogy tudományát két olyan tudós és harcos teremtette meg, akiknek viszonya az ókoriaknak az emberi barátságról szóló legmeghatóbb mondáit is felülmúlja." *(Lenin)*

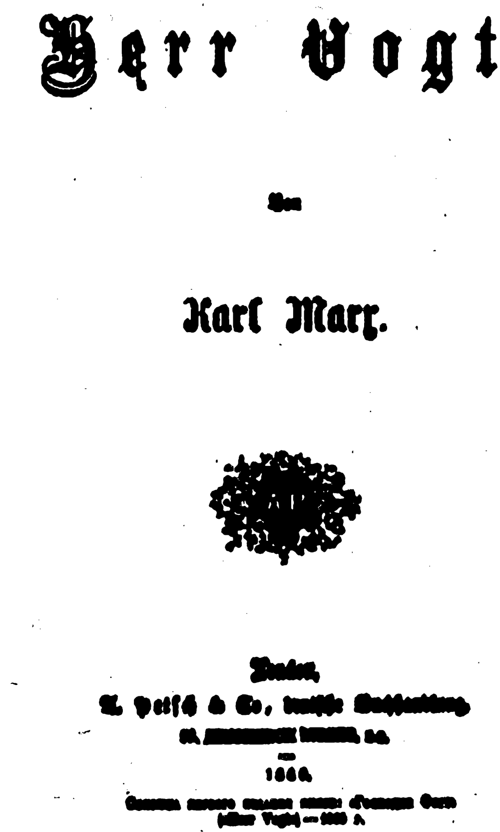

„Vogt úr“, Marx 1860-ban megjelent vitairata „...az akkor szabadelvű színben s az elnyomott nemzetek szabadítójaként fellépő bonapartizmus, valamint az akkori porosz politika ellen... a Louis Napoleon zsoldjában álló Karl Vogt a legaljasabb, tudatosan hazug rágalmakkal halmozta el Marxot, aki erre «Vogt úr» c. írásával felelt, melyben leleplezte Vogtot... és rábizonyította, hogy a decemberi császárság megvesztegette...“ (*Engels*)

Marx két levele Szemere Bertalan (1812—1869) 1849-es magyar miniszterelnökhöz (a postai cenzúra miatt Marx A. Williams néven írt):

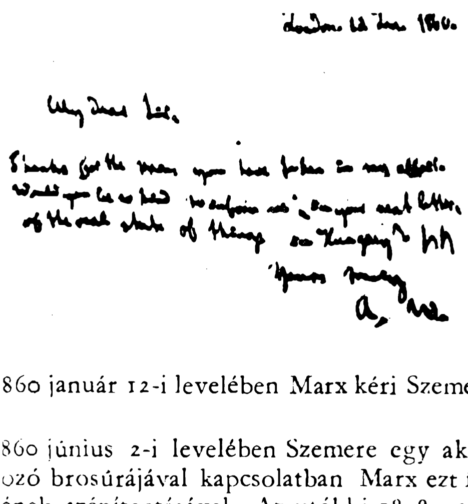

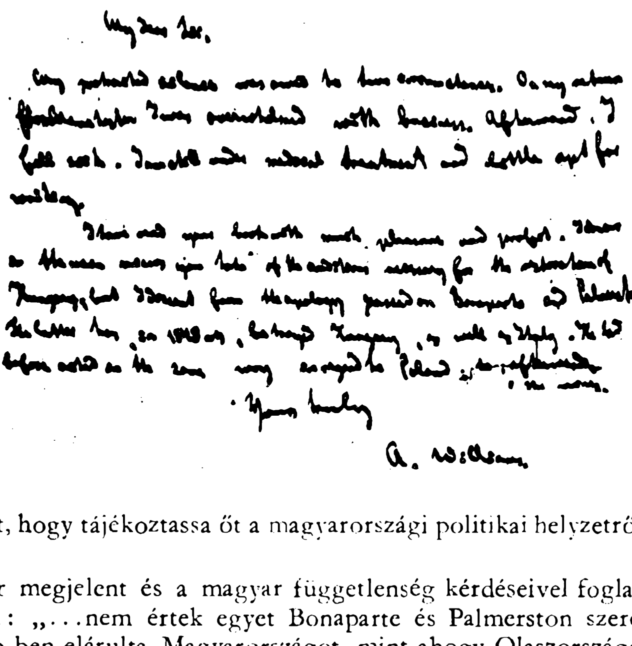

1860 január 12-i levelében Marx kéri Szemerét, hogy tájékoztassa őt a magyarországi politikai helyzetről.

1860 június 2-i levelében Szemere egy akkor megjelent és a magyar függetlenség kérdéseivel foglalkozó brosúrájával kapcsolatban Marx ezt írja: „...nem értek egyet Bonaparte és Palmerston szerepének szépítgetésével. Az utóbbi 1848—1849-ben elárulta Magyarországot, mint ahogy Olaszországot is elárulta. Ugyanígy cselekedett korábban Lengyelországgal...“

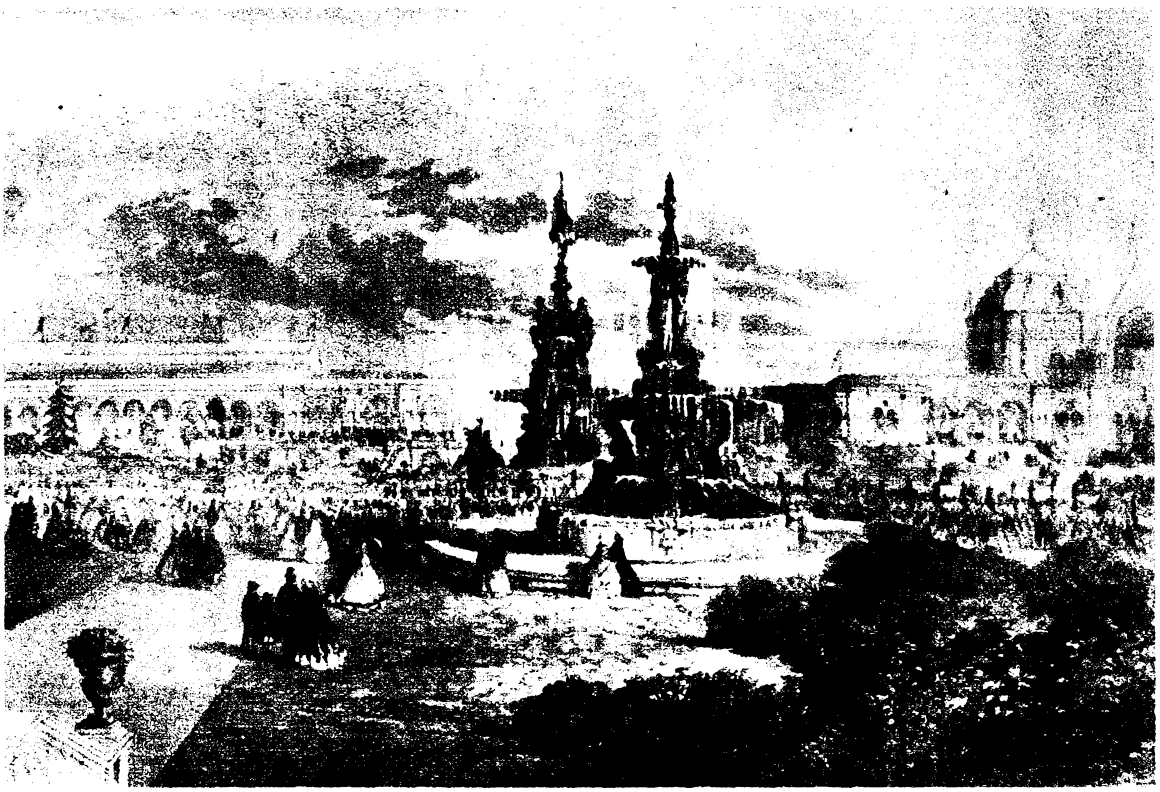

Az 1862. évi londoni világkiállítás, amelyre a párizsi munkások által választott 60 tagú küldöttség érkezett. A párizsi munkásküldöttség tárgyalásokat kezdett a londoni szakszervezetek vezetőivel. Az ekkor létesült kapcsolatoknak jelentős szerepük volt az I. Internacionále előkészítésében.

A lengyel felkelés 1863-ban

„Az 1863-as lengyel felkelés, amely az angol és francia munkások testvéri tiltakozását váltotta ki kormányaik nemzetközi gaztettei ellen, kiindulópontul szolgált az Internacionále megalapítására, amelyben a lengyel száműzöttek is résztvettek." (*Marx—Engels*)

George Odger
(1820—1877)
angol cipészmunkás

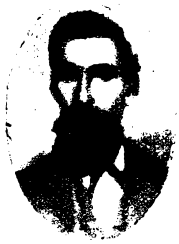

Robert Applegarth
(1834—1924)
angol ácsmunkás

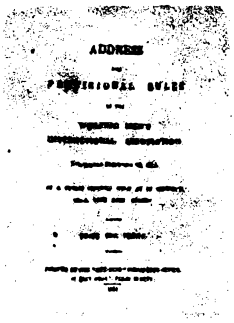

Eugène Dupont
(1831—1881)
francia hangszer-
készítőmunkás

William Randal
Cremer
(1828—1908)
angol ácsmunkás

Edward Spencer Beesly (1831—1915)
angol haladó történetíró, az alapító gyűlés elnöke

Johann Georg Eccarius
(1818—1889)
német szabómunkás

Friedrich Lessner
(1825—1910)
német szabómunkás

Hermann Jung
(1830—1901)
német órásmunkás

A Nemzetközi Munkásszövetség — az I. Internacionálé — alapítói. — Középen a Nemzetközi Munkásszövetség Marx által írt „Alapító Üzenete és Ideiglenes Szervezeti Szabályzata"

„1864-ben megalapították a Nemzetközi Munkásszövetséget... Magától értetődik, hogy ilyen társaságot nem alapíthat egyetlen ember. Annyi azonban bizonyos, hogy valamennyi részvevő közül csak egy volt tisztában azzal, aminek történnie kellett, s hogy minek a megalapítására volt szükség — az a férfi, aki már 1848-ban kiadta a jelszót: Világ proletárjai egyesüljetek!" (*Engels*)

A Nemzetközi Munkásszövetség tagsági igazolványa. Az aláírók a különböző országok ügyeivel megbízott titkárok. Köztük Marx mint a németországi ügyekkel megbízott titkár.

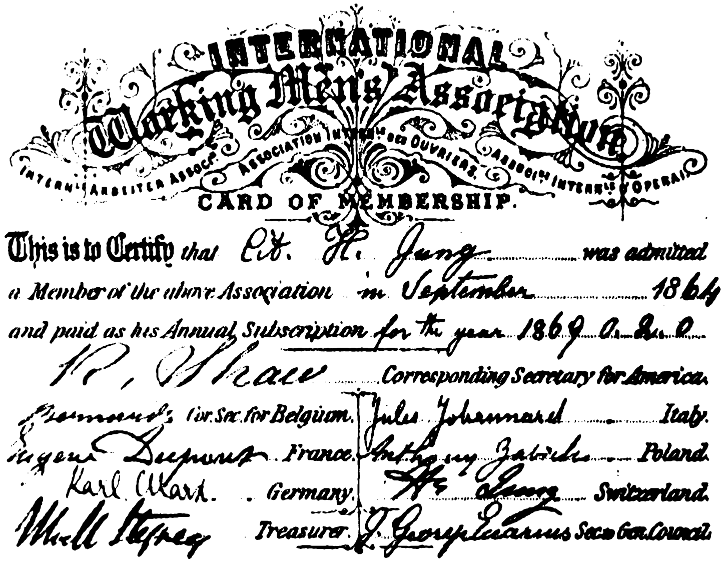

A tagsági igazolvány hátlapja az Internacionále Szervezeti Szabályzata elvi részének szövegével angol, francia és német nyelven: „A munkásosztály felszabadítását magának a munkásosztálynak kell kiharcolnia. A munkásosztály felszabadításáért folyó harc egyenlő jogokért és kötelességekért, minden osztályuralom megszüntetéséért vívott harcot jelent. A szolgaság minden formájának, a szociális nyomornak, szellemi elkorcsosodásnak és politikai függésnek alapja a munkás gazdasági alárendeltsége azoknak, akik monopolizálják a munkaeszközöket, azaz az élet forrásait. Ezért a munkásosztály gazdasági felszabadítása az a nagy cél, amelynek mint eszközt minden politikai mozgalmat alá kell rendelni. Eddig minden erőfeszítés, amely e nagy célra törekedett, vereséget szenvedett azért, mert hiányzott az összetartás minden egyes országban a sokfajta munkaág között és mert nem volt testvéri szövetség a különböző országok munkásosztályai között. A munka felszabadítása nem helyi vagy nemzeti, hanem társadalmi kérdés, amely valamennyi országra kiterjed, ahol modern társadalom áll fenn. Megoldása megköveteli a leghaladottabb országok — gyakorlati és elméleti — együttműködését."

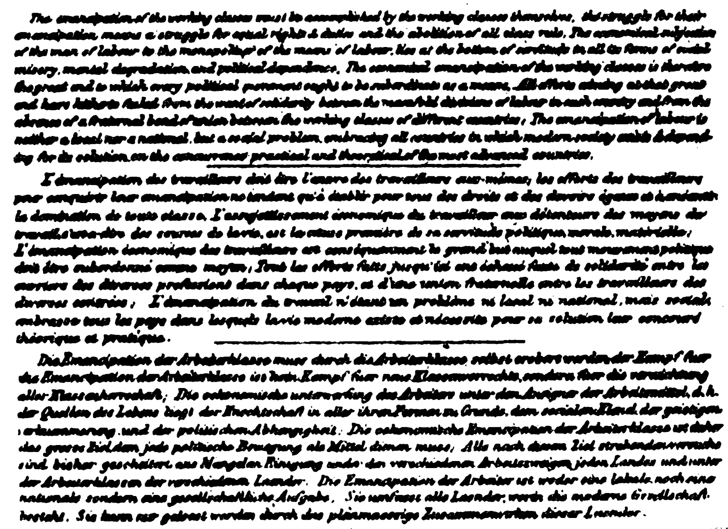

A „Munkások Ujsága", a budapesti Munkásegylet lapja 1868-ban ismerteti az Internacionálét és közli Marx „Alapító Üzenetė"-nek egy részét.

„Az I. Internacionále (1864—1872) lerakta a munkások nemzetközi szervezetének alapját a tőke elleni forradalmi támadásuk előkészítése céljából." „Az I. Internacionále lerakta a szocializmusért vívott nemzetközi proletárharc alapját." (*Lenin*)

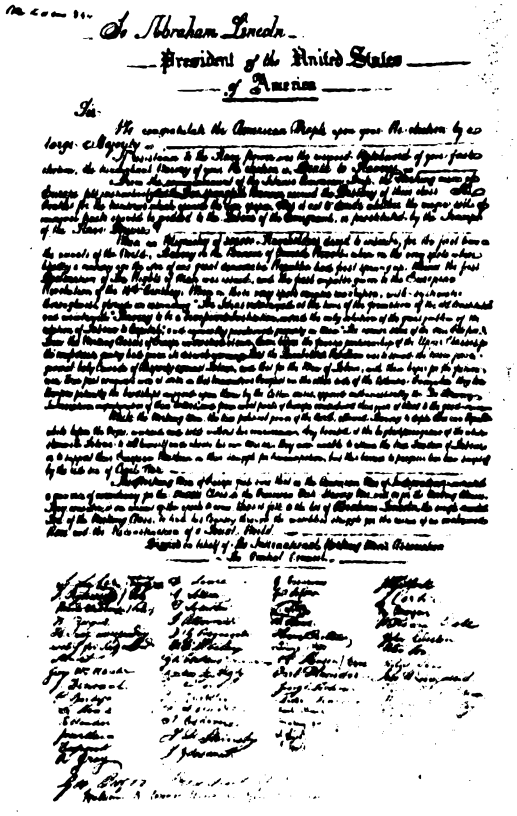
To Abraham Lincoln
President of the United States
of America

Az I. Internacionále 1866. évi genfi kongresszusának részvevői. „E kongresszus határozata pontosan rámutatott a gazdasági harc jelentőségére, óva intve a szocialistákat és a munkásokat egyrészt attól, hogy a gazdasági harc jelentőségét túlbecsüljék (ez abban az időben az angol munkásoknál volt észlelhető), másrészt attól, hogy jelentőségét alábecsüljék (ami a franciáknál és németeknél, kivált a lassalleánusoknál volt észlelhető)." (*Lenin*)

Abraham Lincoln (1809—1865)

„A Nemzetközi Munkásszövetség Abraham Lincolnnak, az Amerikai Egyesült Államok elnökének küldött üdvözlete", amelyet Marx írt 1864 novemberében abból az alkalomból, hogy Lincolnt, a rabszolgaság eltörléséért folyó harc vezérét, újra elnökké választották.

„Európa munkásai — mondja az üdvözlet — biztosak abban, hogy miként az amerikai függetlenségi háború a felemelkedés új korszakát nyitotta meg a burzsoázia számára, az amerikai rabszolgaellenes háború ugyanezt eredményezi majd a munkásosztály számára."

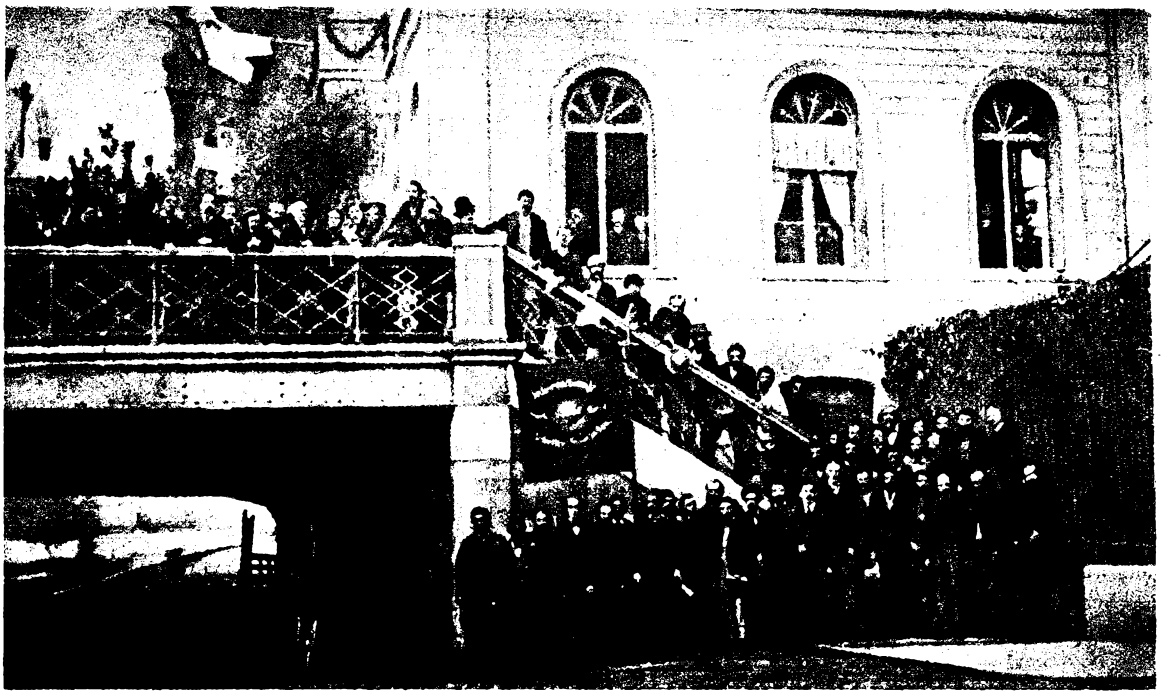

Az Internacionále 1869. évi bázeli kongresszusának részvevői

Wilhelm Liebknecht (1826—1900) az 1869-ben megalakult Németországi Szociáldemokrata Munkáspárt (eisenachiak) egyik alapítója. Az eisenachiak pártja volt az első nagy munkáspárt, amely magáévá tette az Internacionále programját.

Johann Philipp Becker (1809—1886), német forradalmár, kommunista, Marx és Engels híve és barátja, az I. Internacionále nemetajkú szekciói Genfben megjelenő központi sajtószervének, a „Vorboté"-nak kiadója.

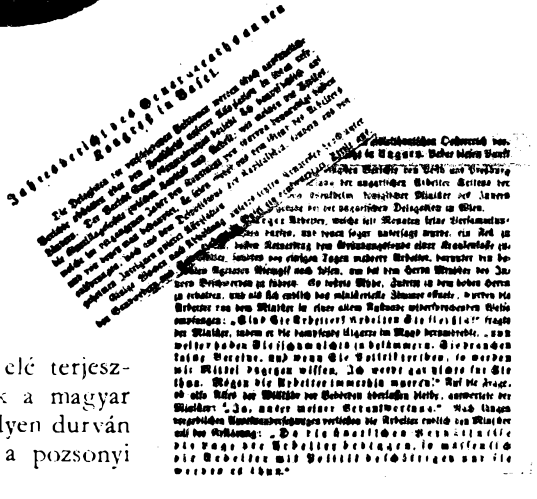

Az Internacionále Főtanácsának a bázeli kongresszus elé terjesztett beszámolójában Marx a többi közt megemlékezik a magyar munkásmozgalom hatósági üldözéséről és elmondja, milyen durván utasította el a magyar belügyminiszter, Wenckheim, a pozsonyi munkások kérését.

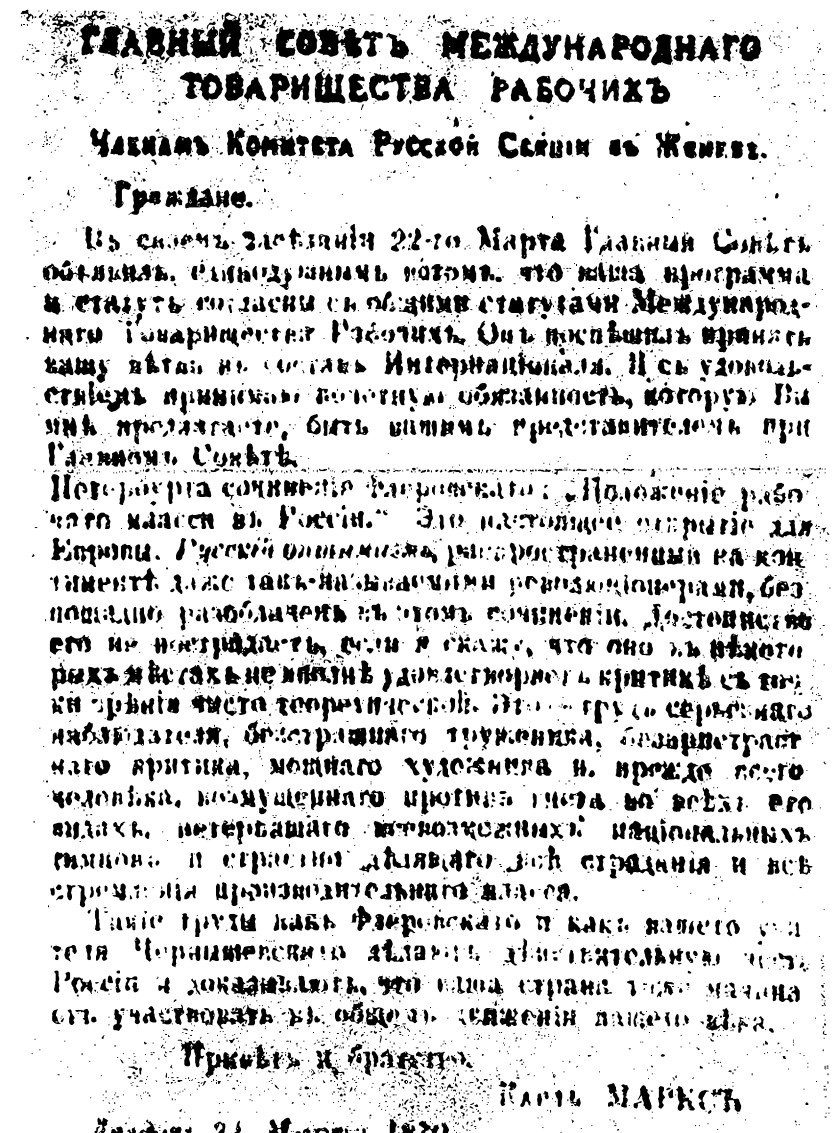

ГЛАВНЫЙ СОВѢТЪ МЕЖДУНАРОДНАГО ТОВАРИЩЕСТВА РАБОЧИХЪ

Членамъ Комитета Русской Секціи въ Женевѣ.

Граждане.

Въ своемъ засѣданіи 22-го Марта Главный Совѣтъ объявилъ, единодушнымъ вотомъ, что ваша программа и статуты согласны съ общими статутами Международнаго Товарищества Рабочихъ. Онъ поспѣшилъ принять вашу вѣтвь въ составъ Интернаціонала. Я съ удовольствіемъ принимаю почетную обязанность, которую Вы мнѣ предлагаете, быть вашимъ представителемъ при Главномъ Совѣтѣ.

Петербурга сочиненіе Флеровскаго: „Положеніе рабочаго класса въ Россіи." Это настоящее открытіе для Европы. *Русскій оптимизмъ*, распространенный на континентѣ даже такъ-называемыми революціонерами, безпощадно разоблаченъ въ этомъ сочиненіи. Достоинство его не пострадаетъ, если я скажу, что оно въ нѣкоторыхъ мѣстахъ не вполнѣ удовлетворяетъ критикѣ съ точки зрѣнія чисто теоретической. Это — трудъ серьезнаго наблюдателя, безстрашнаго труженика, безпристрастнаго критика, мощнаго художника и, прежде всего человѣка, возмущеннаго противъ гнета во всѣхъ его видахъ, нетерпѣвшаго всевозможныхъ національныхъ гимновъ и страстно дѣлящаго всѣ страданія и всѣ стремленія производительнаго класса.

Такіе труды какъ Флеровскаго и какъ вашего учителя Чернышевскаго дѣлаютъ дѣйствительную честь Россіи и доказываютъ, что ваша страна тоже начинаетъ участвовать въ общемъ движеніи нашего вѣка.

Привѣтъ и братство.

Карлъ МАРКСЪ

Лондонъ 24 Марта 1870.

Marx 1870 március 24-i levele az Internacionále genfi orosz szekciójának tagjaihoz, akik felkérték, hogy képviselje őket a Főtanácsban, mint orosz ügyekkel megbízott titkár.

„Az ilyen munkák — írja levelében — mint Flerovszkije és az Önök tanítójáé, Csernisevszkijé, valóban becsületére válnak Oroszországnak és azt bizonyítják, hogy az Önök országa szintén kezd résztvenni századunk általános mozgalmában."

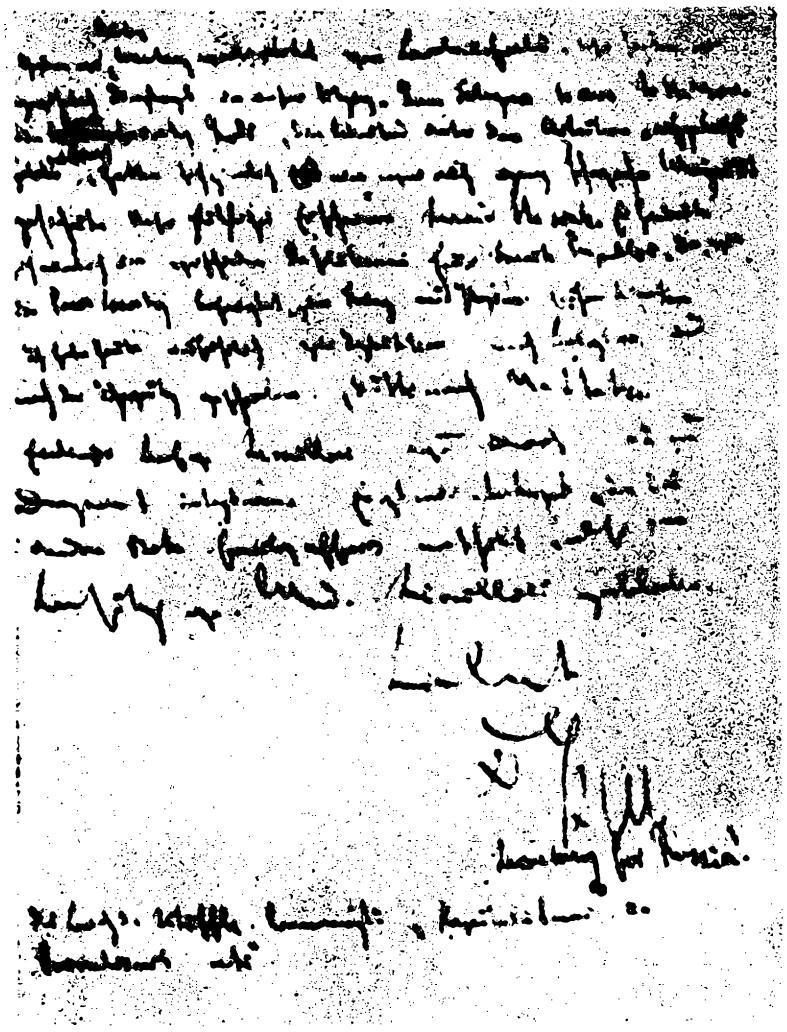

Marx 1870 szeptember 14-i levele Engelshez; aláírás: „orosz ügyekkel megbízott titkár!"

N. G. Csernisevszkij (1828—1889), „nagy orosz tudós és kritikus" (*Marx*), forradalmi demokrata és szocialista

N. Flerovszkij (1829—1918), orosz narodnyik publicista, akinek „A munkásosztály helyzete Oroszországban" c. művét (1869) Marx tüzetesen tanulmányozta

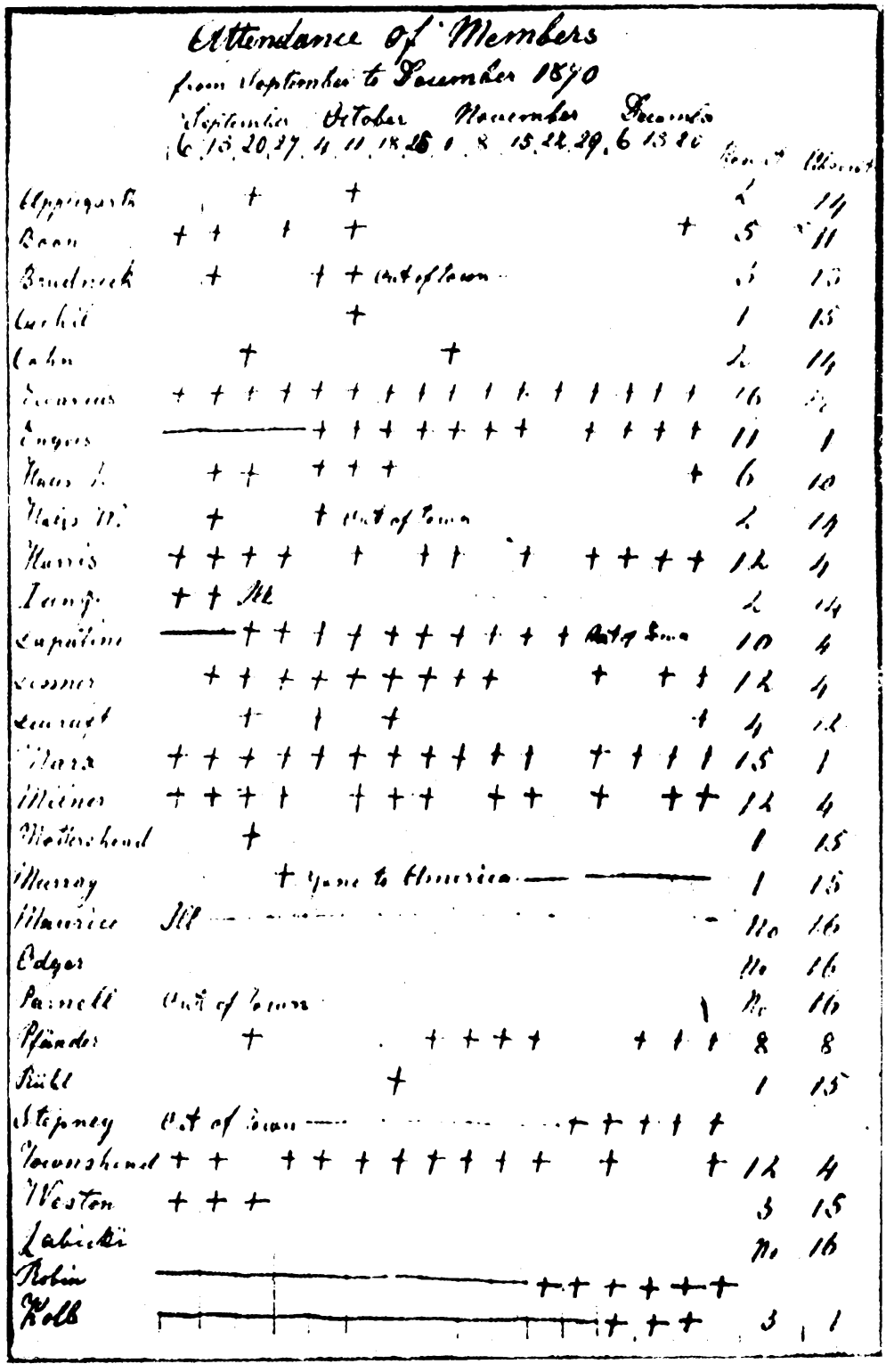

Az Internacionále Főtanácsának 1870 szeptember—december havi jelenléti íve. Marx egy kivétellel minden ülésen résztvett

„Marx volt ennek a Szövetségnek a lelke, első «Üzeneté»-nek és számos határozatának, nyilatkozatának, kiáltványának szerzője." *(Lenin)*

Marx
1867-ben készült fénykép

Ebben a londoni házban (256, High Holborn Street) tartotta üléseit az Internacionále Főtanácsa

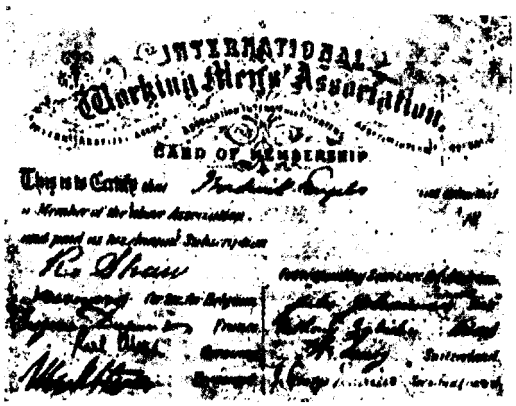

Engels tagsági igazolványa

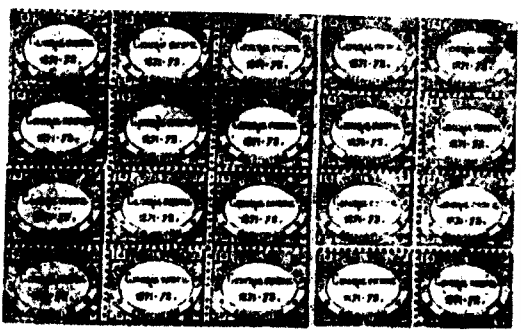

Az Internacionále tagsági bélyegei

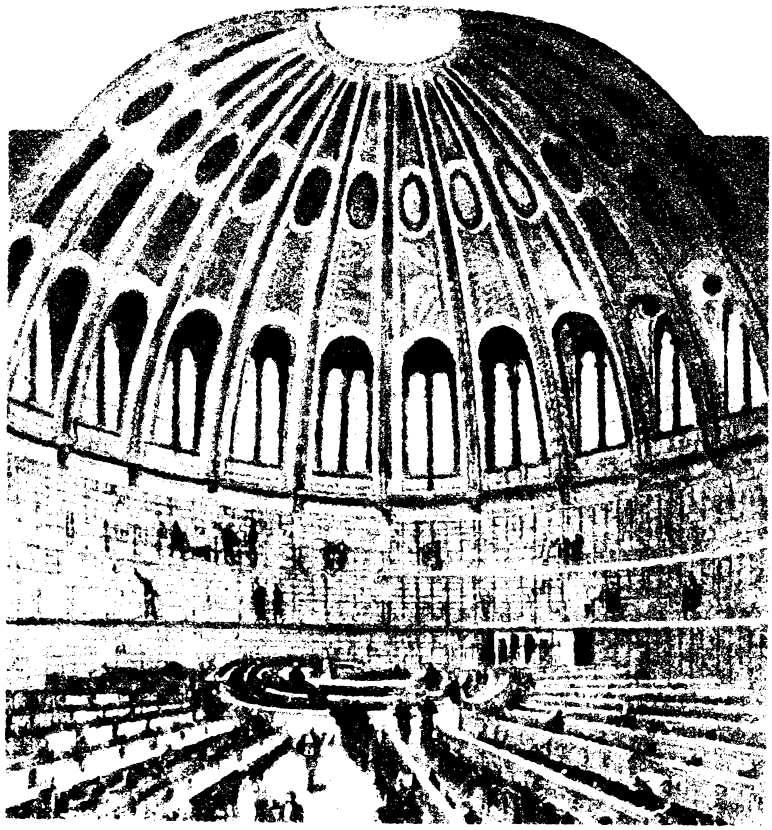

A British Museum könyvtárának olvasóterme. Itt gyűjtött anyagot Marx a „Tőké"-hez

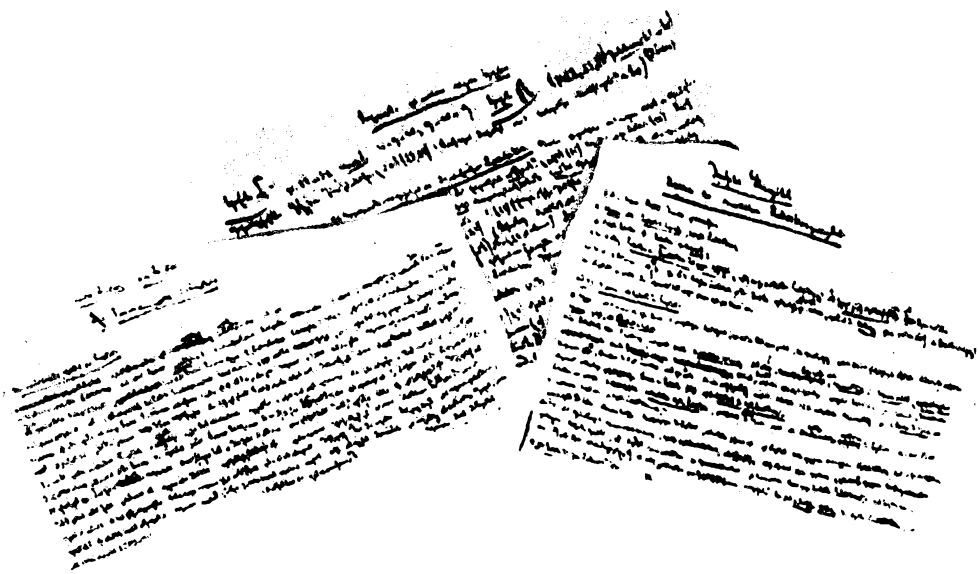

Három részlet Marxnak a „Tőké"-hez készült kézirataiból. Marx e műhöz több mint 1500 könyvet tanulmányozott át és kivonatot készített belőlük. Füzeteit időnként átnézte és mutatót állított össze hozzájuk. Ilyen mutató első lapja a felső kézirat. A másik két kézirat: részletek a „Tőke" első kötetének fogalmazványaiból.

Marx a maga tudományát, írja *Engels*, huszonöt éven át „páratlan lelkiismeretességgel tanulmányozta és megfontolta, oly lelkiismeretességgel, amely nem engedte számára, hogy következtetéseit rendszerezett formában közzétegye, amíg formájuk és tartalmuk őt magát ki nem elégíti, amíg végleg meg nem győződött arról, hogy nem maradt egyetlen könyv, amelyet át nem olvasott, egyetlen ellenvetés, amelyet ne mérlegelt volna, hogy minden kérdést teljesen kimerített".

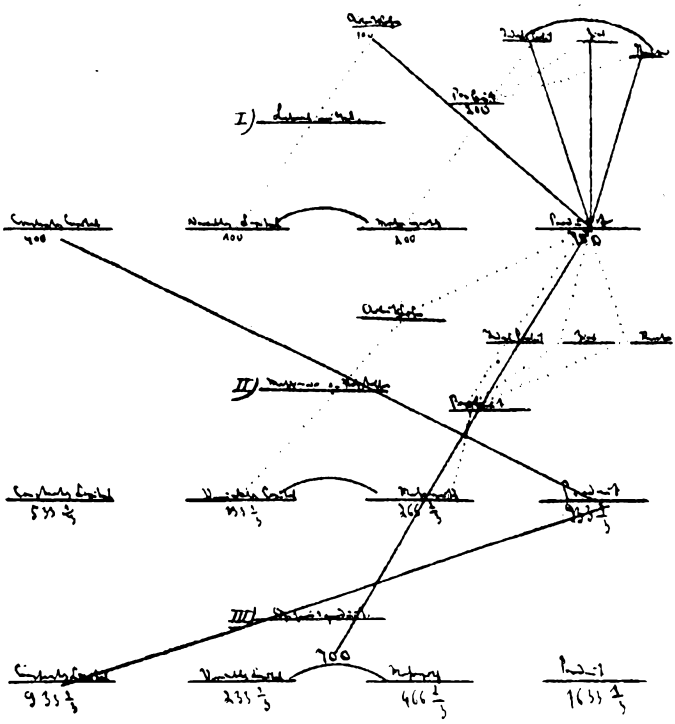

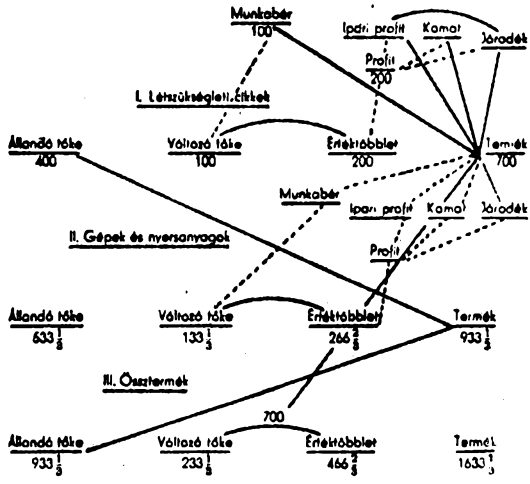

Marx a „Tőke" első kötetének megjelenése előtt lényegében már kidolgozta műve mindhárom kötetét. 1863 július 6-i levelében közli Engels-szel az egész társadalmi újratermelési folyamat sémáját.

„Rendkívül fontos... és egészen új az egész társadalmi tőke újratermelésének marxi elemzése a «Tőke» 2. kötetében. Marx itt sem az egyes, hanem a tömeges jelenséget, nem a társadalom gazdaságának tört részecskéjét, hanem ezt az egész gazdaságot összességében vizsgálja. Marx... az egész társadalmi termelést két nagy osztályra: I) a termelési eszközök termelésének és II) a fogyasztási cikkek termelésének osztályára osztja, és számszerű példák segítségével részletesen vizsgálja a társadalmi össztőkének mint egésznek forgását mind az egyszerű újratermelés, mind a felhalmozás esetében." *(Lenin)*

„Marx újratermelési elméletének... az alaptételei olyan tételek, amelyek nemcsak a kapitalista társadalmi alakulatra érvényesek, és amelyeknek az alkalmazását egyetlen szocialista társadalom sem nélkülözheti a népgazdaság tervezésénél." *(Sztálin)*

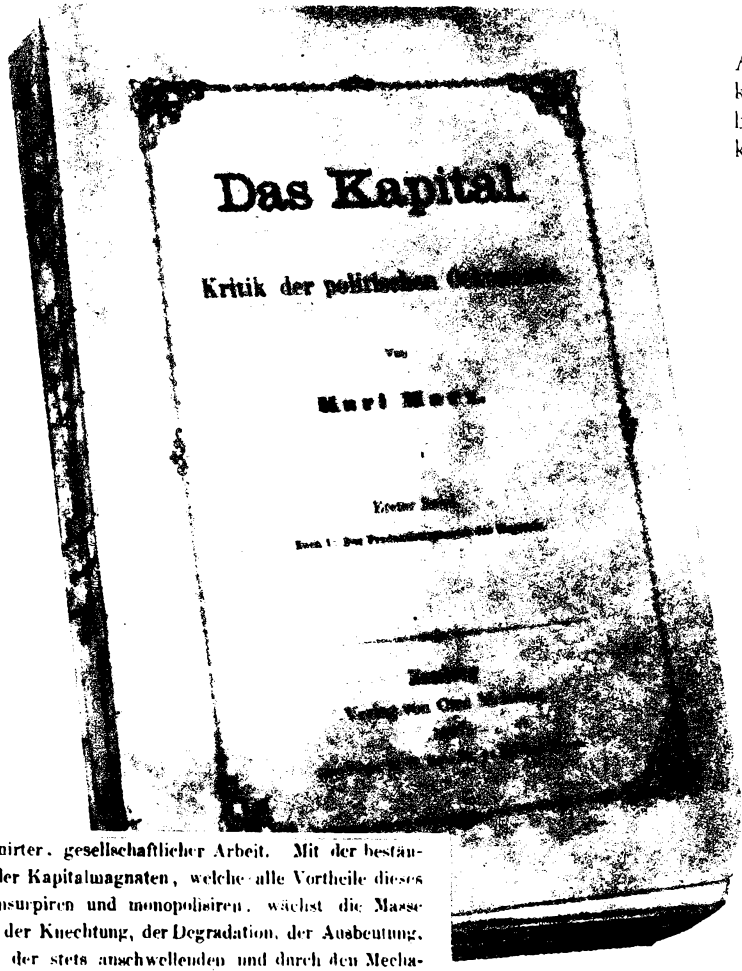

A „Tőke" első kötetének 1867-ben megjelent első kiadása. Borítólap

Produktionsmittel kombinirter, gesellschaftlicher Arbeit. Mit der beständig abnehmenden Zahl der Kapitalmagnaten, welche alle Vortheile dieses Umwandlungsprozesses usurpiren und monopolisiren, wächst die Masse des Elends, des Drucks, der Knechtung, der Degradation, der Ausbeutung, aber auch die Empörung der stets anschwellenden und durch den Mechanismus des kapitalistischen Produktionsprozesses selbst geschulten, vereinten und organisirten Arbeiterklasse. Das Kapitalmonopol wird zur Fessel der Produktionsweise, die mit und unter ihm aufgeblüht ist. Die Koncentration der Produktionsmittel und die Vergesellschaftung der Arbeit erreichen einen Punkt, wo sie unverträglich werden mit ihrer kapitalistischen Hülle. Sie wird gesprengt. Die Stunde des kapitalistischen Privateigenthums schlägt. Die Expropriateurs werden expropriirt.

A XXIV. fejezet 7., „A tőkés felhalmozás történelmi tendenciája" c. pontjából: „Ugyanakkor, amidőn folytonosan csökken azoknak a tőkemágnásoknak a száma, akik ennek az átalakulási folyamatnak összes előnyeit bitorolják és monopolizálják, nő a nyomor, a nyomás, a szolgaság, a lesüllyedés, a kizsákmányolás, de nő a mind nagyobbra duzzadó és maga a tőkés termelési folyamat szerkezete által iskolázott, egyesített és szervezett munkásosztály felháborodása is. *A tőkemonopólium bilincsévé válik annak a termelési módnak*, amely vele és alatta virágzott fel. A termelési eszközök centralizációja és a munka társadalmasítása olyan fokra hágnak, ahol már nem férnek meg tőkés burkukban. A burkot szétrepesztik. *Ütött a tőkés magántulajdon végórája. A kisajátítókat kisajátítják.*"

„Mióta tőkések és munkások vannak a világon, nem jelent meg könyv, amely annyira fontos volna a munkásokra nézve, mint ez a könyv." (*Engels*)

„Marx elméletének legmélyebb, mindenirányú és legrészletesebb igazolása és alkalmazása — Marx gazdasági tanítása." (*Lenin*)

A „Tőke" tartalmazza legrészletesebben az értéktöbbletről szóló tanítást, amely Marx „gazdasági elméletének sarkköve". (*Lenin*)

„Marx egész «Tőké»-je annak az igazságnak megvilágításával foglalkozik, hogy *a kapitalista társadalomnak két fő ereje a burzsoázia és a proletariátus és csakis a burzsoázia és a proletariátus lehet*: a burzsoázia mint a kapitalista társadalom építője, vezetője, hajtóereje, a proletariátus mint a kapitalista társadalom sírásója, mint az egyedüli erő, amely azt egy más társadalommal fel tudja váltani." (*Lenin*)

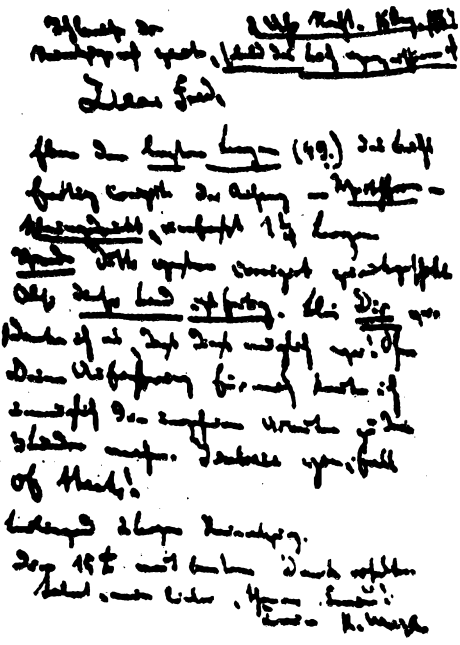

Marx levele Engelshez a „Tőke" első kötete korrektúrájának befejezése alkalmából, 1867 augusztus 16, éjjel 2 óra:
„Így hát *ez a kötet elkészült.* Egyesegyedül NEKED köszönhetem, hogy ez lehetséges volt! Irántam való önfeláldozásod nélkül semmiképpen sem végezhettem volna el a 3 kötet roppant munkáját. Hálatelt szívvel ölellek!"

Engels 1867 körül

Wilhelm Wolff (1809—1864) „a proletariátus bátor, hű, nemes előharcosa", Marx és Engels barátja, a Kommunisták Szövetsége Központi Vezetőségének tagja. Emlékének ajánlotta Marx a „Tőke" 1. kötetét

Ludwig Kugelmann (1828—1902) hannoveri orvos, Marx barátja, aki segítségére volt Marxnak a „Tőke" kiadásában és terjesztésében

„Az a megértés, amellyel a «Tőke» a német munkásosztály széles köreiben gyorsan találkozott munkám legszebb jutalma." *(Marx)*

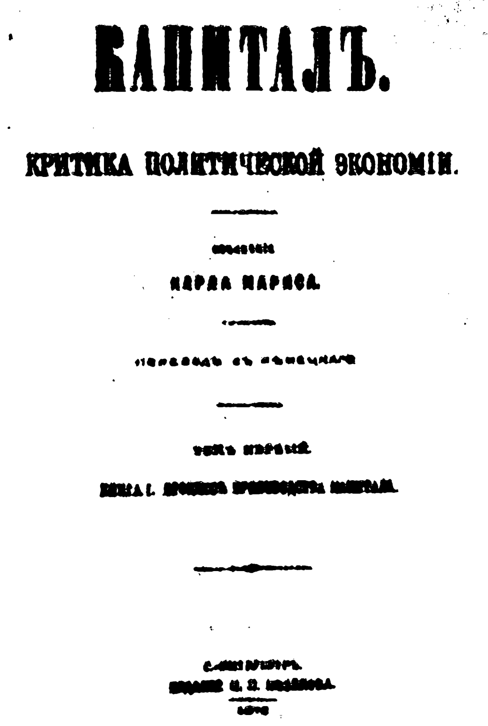

A „Tőke" első orosz kiadása 1872-ben. Az orosz volt az első nyelv, amelyre Marx nagy művét lefordították

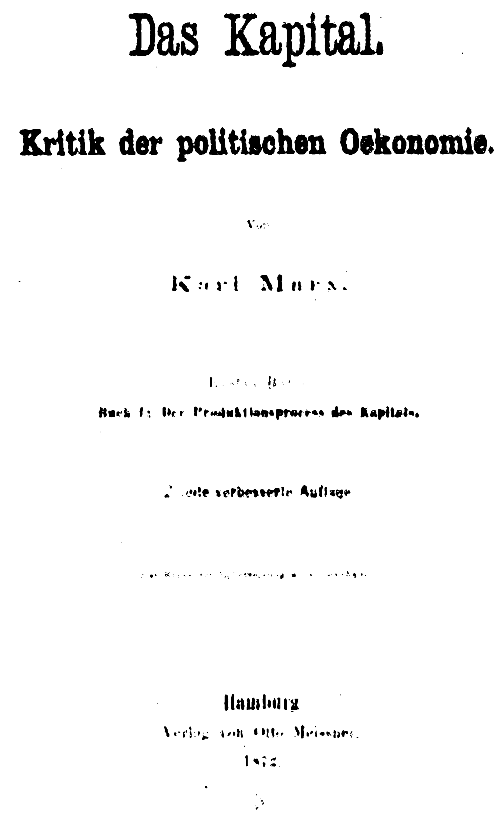
Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Buch I: Der Produktionsprocess des Kapitals.

Zweite verbesserte Auflage.

Hamburg
Verlag von Otto Meissner.
1872.

A „Tőke" első kötetének második, javított kiadása 1872-ben

G. A. Lopatyin (1845–1918) orosz forradalmár, az Internacionále Főtanácsának tagja, aki elkezdte a „Tőke" orosz fordítását

N. F. Danyielszon (1844–1918) orosz narodnyik közgazdász, aki Lopatyin után folytatta a „Tőke" fordítását és mind a három kötetet lefordította

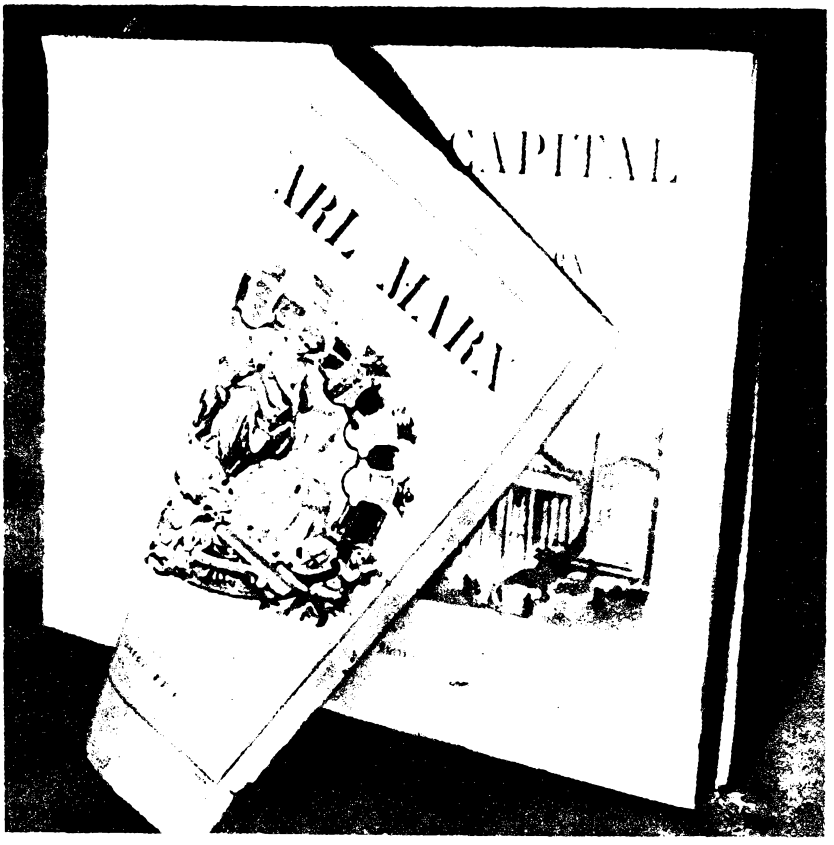

A „Tőke" 1872—1875 közt füzetekben, majd egybekötve megjelent francia kiadása. A fordítást Marx szerkesztette

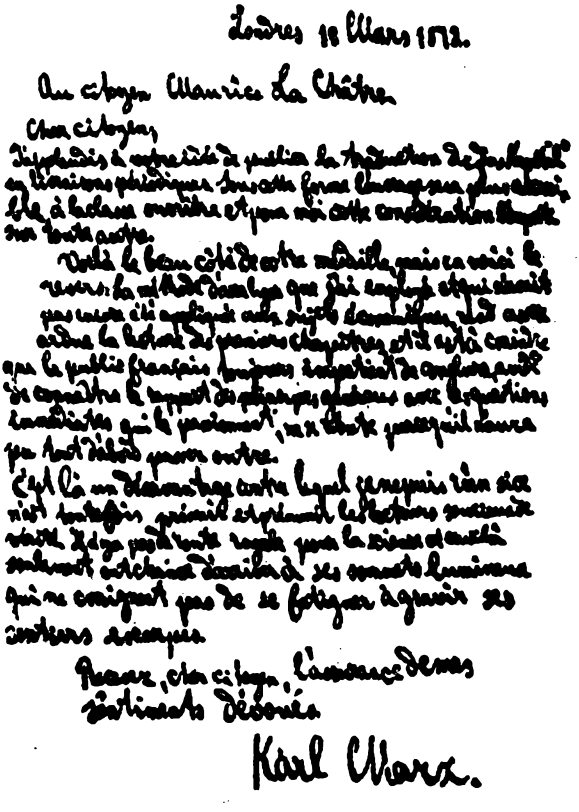
Londres 18 Mars 1872.

Marx levele a „Tőke" francia kiadójához:

„Ebben a formában a mű megközelíthetőbb lesz a munkásosztály számára, és ez a meggondolás szememben mindennél fontosabb."

„A tudományhoz nem visz széles országút s csak azok remélhetik, hogy napsütötte ormait elérik, akik nem riadnak vissza attól, hogy meredek ösvényei megmászása fáradságos."

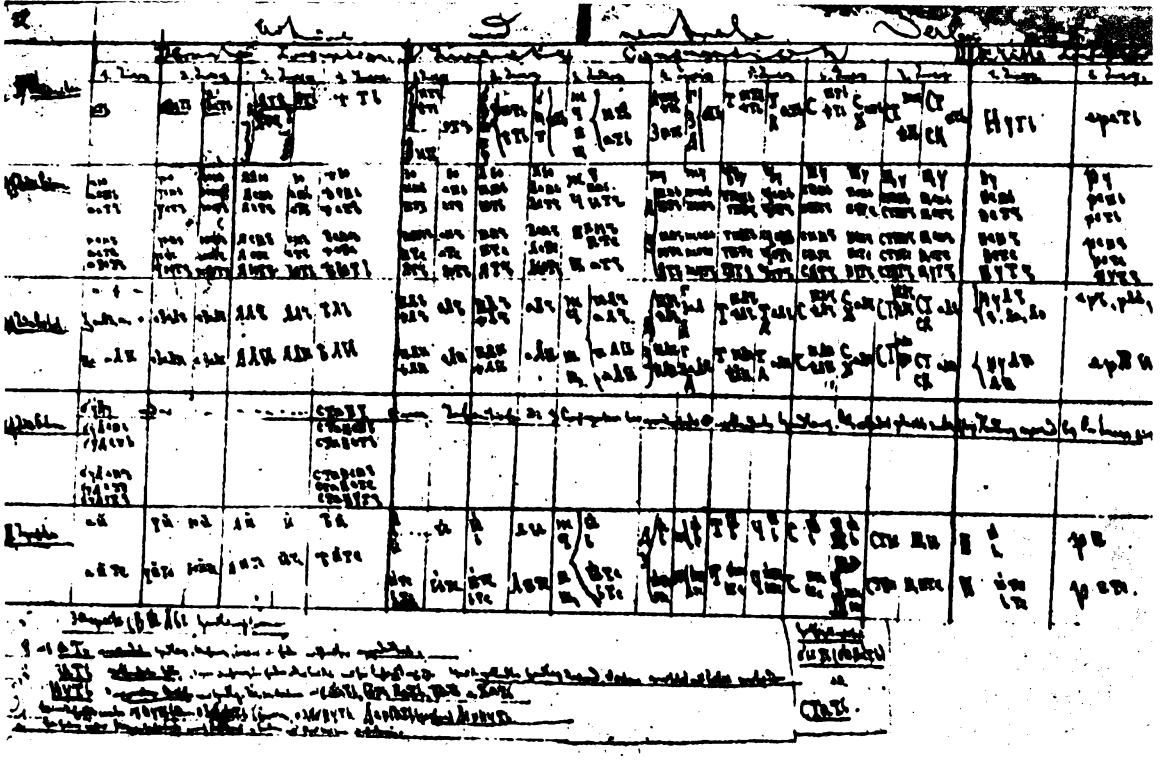

Egy oldal Marx orosz nyelvtani jegyzeteiből (1869 november)

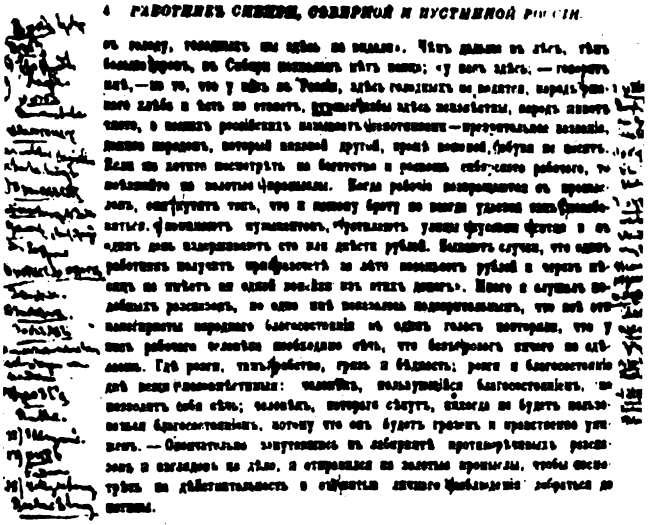

Egy oldal Flerovszkij „A munkásosztály helyzete Oroszországban" c. könyvéből (Pétervár 1869), melyet Marx szótárral olvasott; az ismeretlen szavakat a lap szélére kiírta (1869—1870)

„...1870 eleje óta oroszul tanulok, tanító nélkül — írja Marx egy levelében 1871 január 21-én —, s most már elég folyamatosan olvasok. A dolog úgy kezdődött, hogy Pétervárról elküldték Flerovszkij igen jelentős művét «Az orosz munkásosztály helyzetéről» (különösen a parasztokéról), és meg akartam ismerni Csernisevszkijnek közgazdasági (kitűnő) műveit (hálából 7 évvel ezelőtt szibériai kényszermunkára ítélték). Az én koromban egy ilyen, a klasszikus, germán és román nyelvcsaládoktól oly erősen elütő nyelvet elsajátítani nem csekélység — de az eredmény megéri a fáradságot."

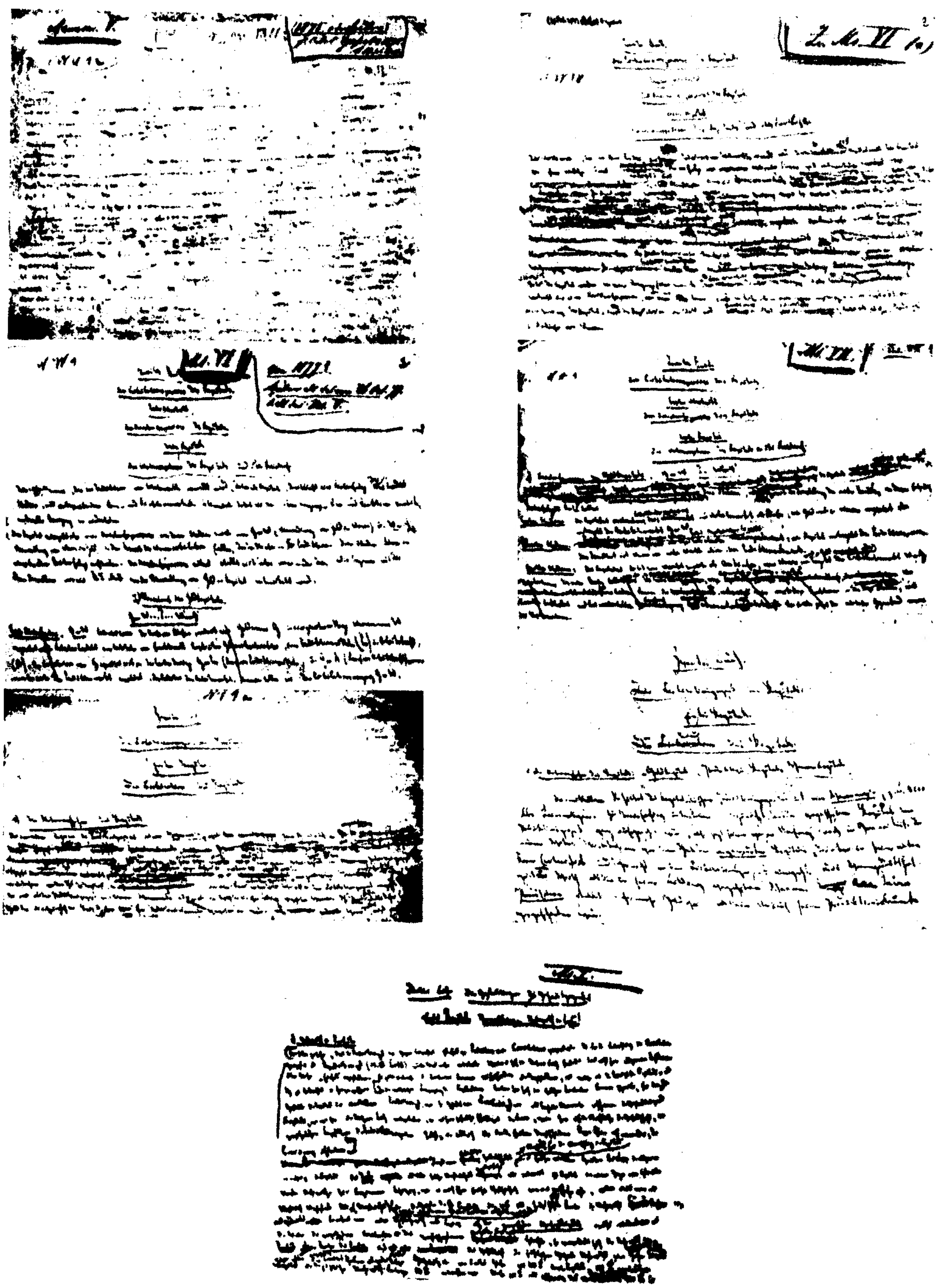

1868—1869-ben Marx tovább dolgozott a „Tőke" 2. és 3. kötetén.

Fent: A 2. kötet első fejezetének kezdete hat fogalmazásban.
Lent: Részlet a 3. kötet fogalmazványából.

„Marx Károly, a filozófia doktora: született Trierben, 1818 május 5-én. *1842–43*-ban először munkatársa, majd főszerkesztője a kölni «*Rheinische Zeitung*»-nak. Szerkesztősége idején a kormány a lapot kettős cenzúra alá vetí, a tulajdonképpeni cenzor után a tartományi kormányfőnök főcenzora cenzurázza. Végül kormányrendelettel betiltják.

Marx elhagyja Németországot. Párizsba megy. *1844-ben* Párizsban A. Rugéval együtt kiadja a «*Deutsch-Französische Jahrbücher*»-t, amelyet Németországban betiltottak. További műve «*A szent család, a kritikai kritika kritikája, Bruno Bauer és társai ellen*». (Majna-Frankfurt, Irodalmi Intézet.) 1845 decemberben, minthogy Guizot a porosz kormány követelésére kiutasította, Marx Brüsszelbe költözik, 1846-ban megalapítja a brüsszeli német munkásegyletet, politikai gazdaságtani előadásokat tart ott, a francia *Réforme* (Párizs) munkatársa stb.

1847: «*A filozófia nyomora. Válasz Proudhon úr „A nyomor filozófiája" c. művére.*» Továbbá «*Beszéd a szabadkereskedelemről*» és más röpiratok.

1848-ban Engels Frigyessel együtt: «*A Kommunista Párt kiáltványa*». Elfogják és kiutasítják Belgiumból, az ideiglenes kormány meghívólevele visszahívja Franciaországba. 1848 áprilisában elhagyja Franciaországot és Kölnben megalapítja a «*Neue Rheinische Zeitung*»-ot (1848 június – 1849 május). Marxot, miután a kormány bírói úton hasztalan üldözi, előzik Poroszországból. Kétszer áll esküdtszék előtt (az egyik alkalommal sajtóper, másodszor pedig lázadásra való felhívás miatt), felmentik. Marx védőbeszédeit kinyomtatták. «*Két politikai per*». Köln.

1849: A «Neue Rheinische Zeitung» utolsó, vörös száma. Marx Párizsba költözik. Onnan *1849 szeptemberében* kiutasítják, Bretagne-ba (Morbihan) akarják internálni, ezt nem fogadja el, kiutasítják Franciaországból, Londonba költözik, most is ott él.

1850-ben kiadja a «*Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue*»-t (Hamburg).

1851–52: A londoni chartista újság: «*The People's Paper*», Ernest Jones „*Notes to the People*" c. lapja stb. munkatársa.

1852: «*Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája*». New York. «*Leleplezések a kölni kommunista perről*». Bázel. Minthogy ezt a kiadást a német határon elkobozták, új kiadás jelent meg Bostonban 1853-ban.

1853–54: «*Röpiratok lord Palmerston ellen*».

1859: «*A politikai gazdaságtan bírálatához*». Berlin.

1860: «*Vogt úr*».

1851–60: állandó munkatársa az angol-amerikai «*Tribune*»-nak (New York). Cikkek a «*Putnam's Review*»-ban (New York) és az új «*Cyclopaedia Americana*»-ban (New York).

1861-ben, az amnesztia után, látogatást tesz Berlinben, a porosz kormány megtagadja visszahonosítását.

1865-ben a Nemzetközi Munkásszövetség Központi Tanácsának megbízásából: «*Üzenet az európai munkásosztályhoz*».

1867: «*A tőke*». „*A politikai gazdaságtan bírálata*». I. könyv. Hamburg."

Marx önéletrajzi adatai, melyeket Kertbeny Károly magyar író és bibliográfus kérésére állított össze (1868)

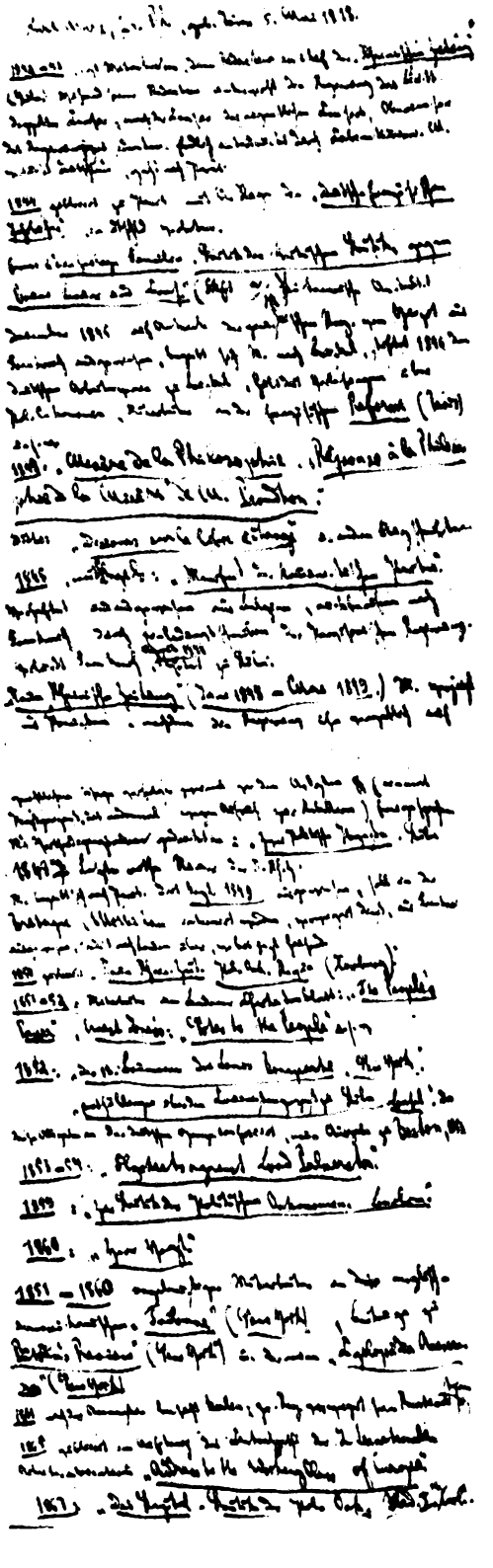

Marx, legidősebb leányával, Jennyvel

Marx, leányaival és Engels-szel, 1867 körül
Baloldalt Jenny ül, középen Eleanor, a jobbszélen Laura

„Gyengéd, szelíd és elnéző apa volt. «A gyerekek neveljék a szülőket» — szokta mondani. Leányaihoz való viszonyában, akik határtalanul szerették, soha még árnyékát sem érvényesítette az apai tekintélynek... S mégis, aligha lehetett apa, akire jobban hallgattak volna. Leányai barátjuknak tekintették..." (*Lafargue*)

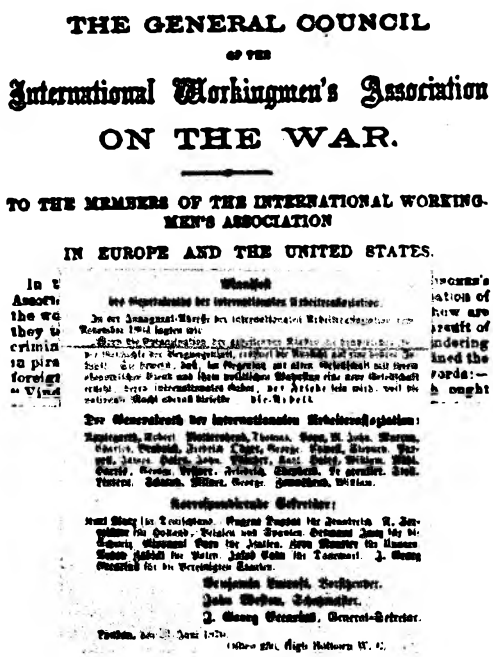

THE GENERAL COUNCIL
OF THE
International Workingmen's Association
ON THE WAR.

TO THE MEMBERS OF THE INTERNATIONAL WORKING-MEN'S ASSOCIATION
IN EUROPE AND THE UNITED STATES.

Az Internacionále Főtanácsának az 1870-es francia—porosz háború alkalmából 1870 július 23-án kiadott, Marx által írt első Üzenetéből:

„Az a tény, hogy miközben a hivatalos Franciaország és a hivatalos Németország testvérgyilkos küzdelembe rohan, a francia és a német munkások a béke és barátság üzeneteit küldik egymásnak — ez az egyetlen nagy tény, amelyhez hasonlót nem találunk a mult történetében, derűsebb jövő elérkezését sejteti. Ez azt bizonyítja, hogy ellentétben a régi társadalommal, amelynek velejárója a gazdasági nyomor és a politikai téboly — egy új társadalom születik, melynek nemzetközi elve a *béke*, mert minden nemzetnél ugyanaz az elv uralkodik: a *munka!* Ennek az új társadalomnak az úttörője a Nemzetközi Munkásszövetség."

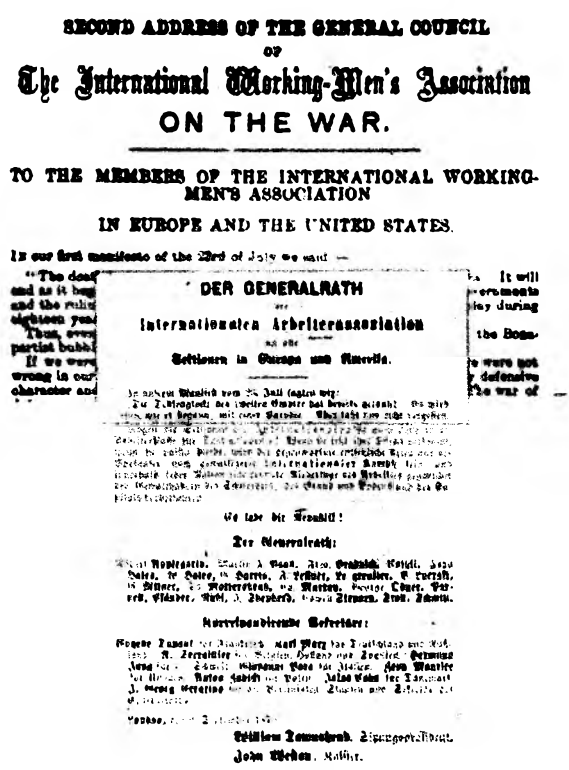

SECOND ADDRESS OF THE GENERAL COUNCIL
OF
The International Working-Men's Association
ON THE WAR.

TO THE MEMBERS OF THE INTERNATIONAL WORKING-MEN'S ASSOCIATION
IN EUROPE AND THE UNITED STATES.

DER GENERALRATH
der
Internationalen Arbeiterassociation
an die
Sektionen in Chicago und Amerika.

A második Üzenet a háborúról, 1870 szeptember 9-én. Marx ebben, a német szocialista munkásság kiáltványára hivatkozva, tiltakozik Elzász-Lotaringia annektálása ellen, és „tisztességes" békét követel.

Wilhelm Liebknecht

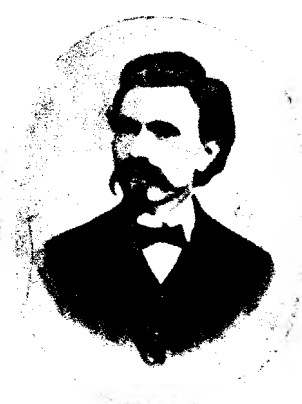

August Bebel

Louis-Eugène Varlin

A német és francia munkásság nemzetközi szolidaritásának élharcosai 1870-ben

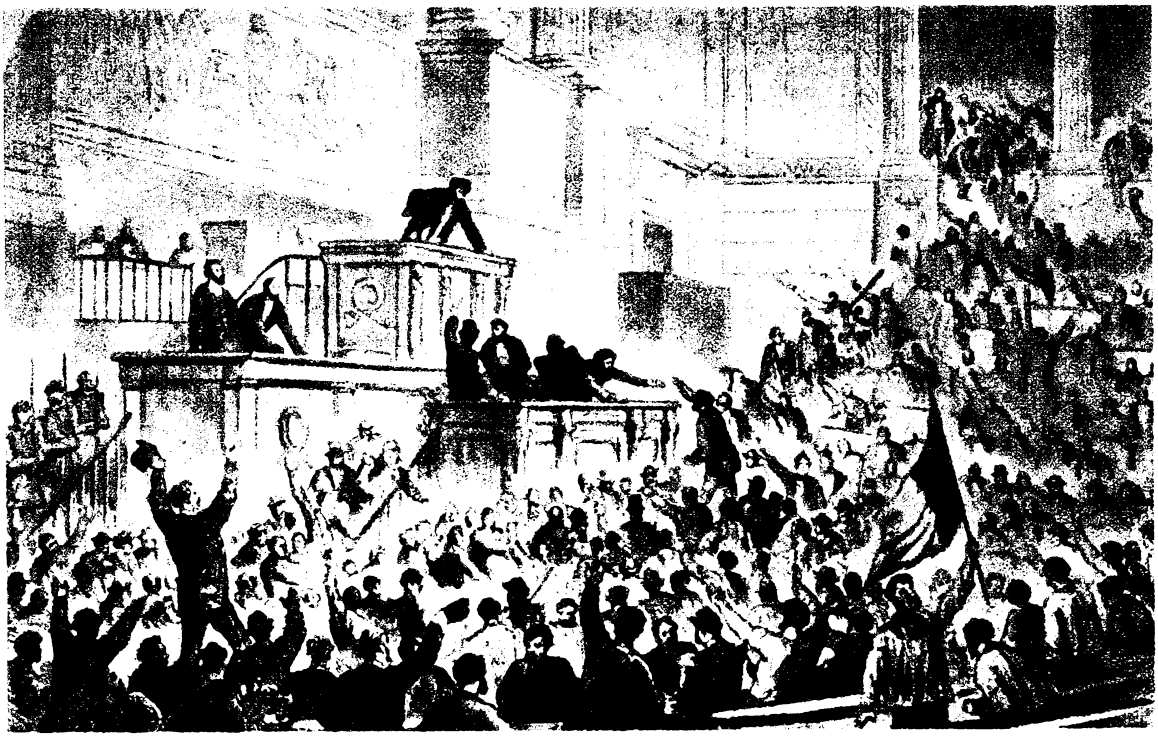

Párizs, 1870 szeptember 4. A munkások behatolnak a Törvényhozó Testület ülésére és kikiáltják a köztársaságot

A párizsi nép megakadályozza a nemzetőrség ágyúinak elrablását

„Thiers kezdte meg a polgárháborút azzal, hogy Vinoy-t egy csapat rendőr és néhány ezred katonaság élén éjjeli rablóhadjáratra küldte ki a Montmartre ellen, hogy ott meglepetésszerűen lecsapjon a nemzetőrség ágyúira. Ismeretes, mint hiúsult meg ez a kísérlet a nemzetőrség ellenállásán és a csapatoknak a néppel való testvéri összefogásán... A dicsőséges március 18-i munkásforradalom elvitathatatlanul birtokába vette Párizst." *(Marx)*

A március 26-i általános választások után 1871 március 28-án a párizsi nép kikiáltja a Kommünt „...ez a mostani párizsi felkelés – ha leverik is a régi társadalom farkasai, disznai és aljas kutyái – pártunk legdicsőbb tette a párizsi júniusi felkelés óta." *(Marx)*

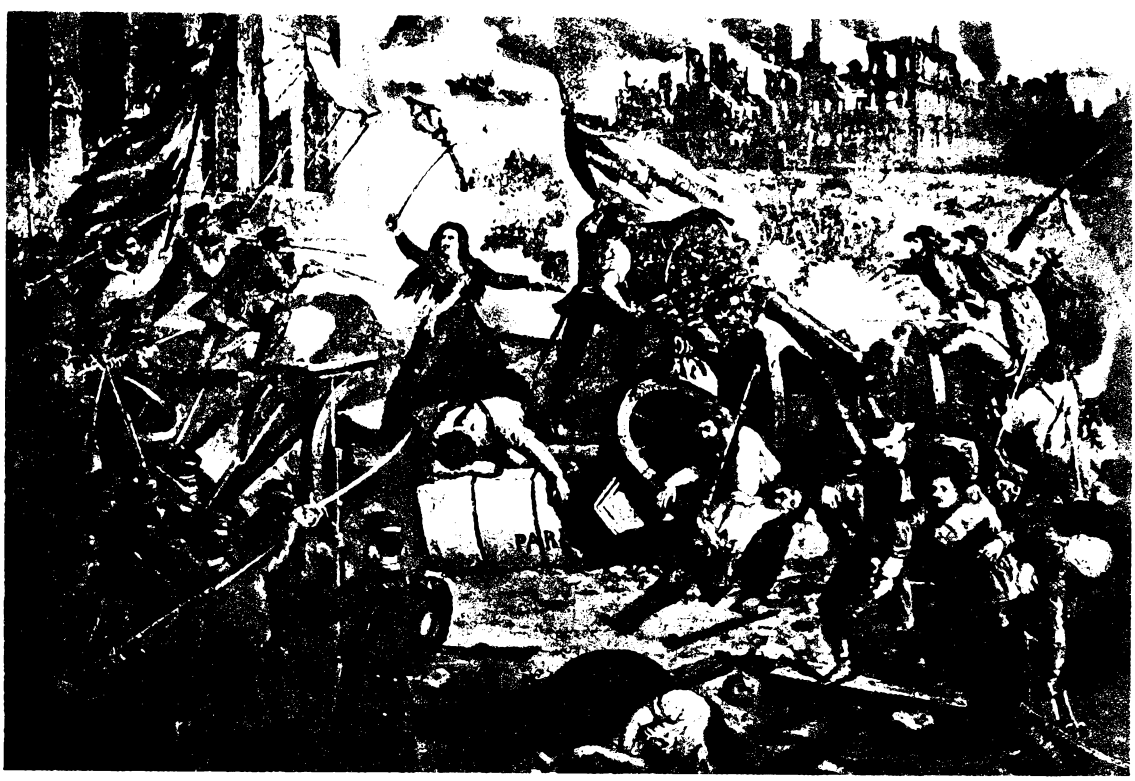

Jelenet a Kommün harcaiból

„A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei... azt az államtípust újítják fel, amelyet a Párizsi Kommün alakított ki és amelyet Marx annak «a végre felfedezett politikai formának» nevezett, «amely mellett a munka gazdasági felszabadítása *végbemehet*»." *(Lenin)*

A Párizsi Kommün „a proletariátus első, dicsőséges, hősi, de mégis sikertelen kísérlete volt arra, hogy a történelmet a kapitalizmus ellen fordítsa". *(Sztálin)*

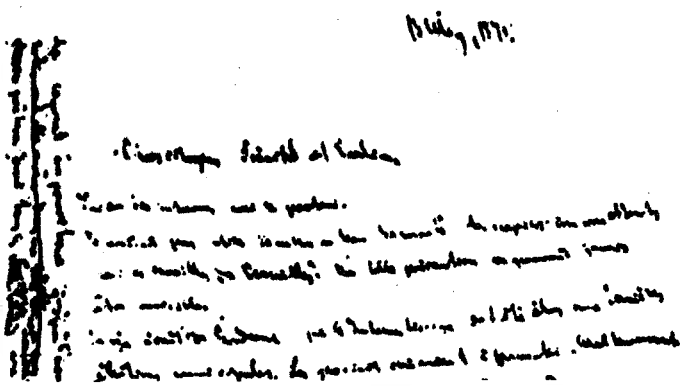

Marx 1871 május 13-i levele Frankel Leóhoz és L. E. Varlinhoz, a Kommün tagjaihoz. Marx állandóan kapcsolatban állt a Kommünnel.

„Az Önök ügyében többszáz levelet küldtem a világ minden részébe, ahol helyi csoportjaink vannak. A munkásosztály különben is kezdettől fogva a Kommün mellett volt. Angliában maguk a polgári újságok sem oly vadak már, mint kezdetben. Időről időre sikerül azokba is kedvező cikkeket becsempésznem.

Nekem úgy tűnik, hogy a Kommün szerfölött sok időt veszteget el csekélységekkel és személyes perpatvarral. Látszik, hogy a munkásokén kívül itt még más befolyások is érvényesülnek. Mindez nem ártana, ha elég idejük lenne, hogy az elvesztett időt pótolják."

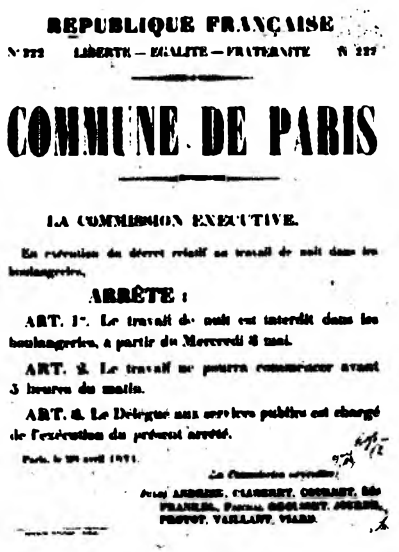

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ

COMMUNE DE PARIS

LA COMMISSION EXECUTIVE.

ARRÊTE :

ART. 1er. Le travail de nuit est interdit dans les boulangeries, à partir de Mercredi 3 mai.

ART. 2. Le travail ne pourra commencer avant 5 heures du matin.

ART. 3. Le Délégué aux services publics est chargé de l'exécution du présent arrêté.

A Kommün egyik, Frankel által javasolt rendelete: a pékek éjszakai munkájának eltiltása

Frankel Leó (1844—1896) magyar ötvösmunkás, a Párizsi Kommün munkaügyi minisztere, Marx és Engels barátja és tanítványa.

Jaroslaw Dombrowski (1836—1871) lengyel forradalmár hadvezér, az 1863-as lengyel felkelés egyik baloldali vezetője, majd a Kommün csapatainak főparancsnoka, 1871 május 24-én hősi halált halt.

Louis-Eugène Varlin (1839—1871) francia könyvkötőmunkás, a Párizsi Kommün egyik vezetője. A versaillesiak agyonlőtték.

„... a Kommün... mint igazán nemzeti kormány... egyben, mint munkáskormány, mint a munka felszabadításának bátor előharcosa, határozottan nemzetközi volt. A porosz hadsereg szemeláttára, mely két francia tartományt Németországhoz csatolt, a Kommün az egész világ munkásait Franciaországhoz csatolta." *(Marx)*

THE

CIVIL WAR IN FRANCE.

ADDRESS

OF

THE GENERAL COUNCIL

OF THE

INTERNATIONAL WORKING-MEN'S ASSOCIATION.

SECOND EDITION, REVISED

Printed and Published for the Council by

EDWARD TRUELOVE, 256, HIGH HOLBORN.

1871.

Marx „A polgárháború Franciaországban" c., a Párizsi Kommünről írott műve (1871 május 30), amely az Internacionálé Főtanácsának hivatalos üzenetként jelent meg. Az angol kiadás címlapja.

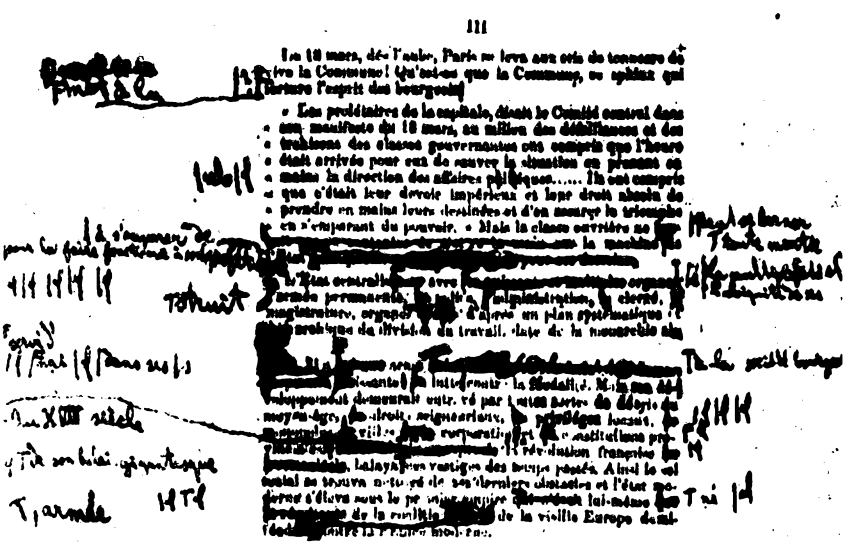

A francia kiadás levonata Marx korrektúráival

„1871 pünkösd vasárnapja után nem lehet többé béke, sem fegyverszünet Franciaország munkásai és munkájuk termékének kisajátítói között... A munkások Párizsát, Kommünjével együtt, ünnepelni fogják örökké, mint egy új társadalom dicsőséges hirnökét. Mártírjait a munkásosztály nagy szívébe zárta. Hóhérjait a történelem már odakötözte ahhoz az örök pellengérhez, amelyről papjaik minden imája sem oldhatja le őket." *(Marx)*

A Kommün „valódi titka a következő: Lényegében a *munkásosztály kormánya* volt, a termelő osztály harcának — a kisajátító osztály ellen vívott harcának a terméke, az a végre felfedezett politikai forma, amely mellett a munka gazdasági felszabadítása végbemehetett." *(Marx)*

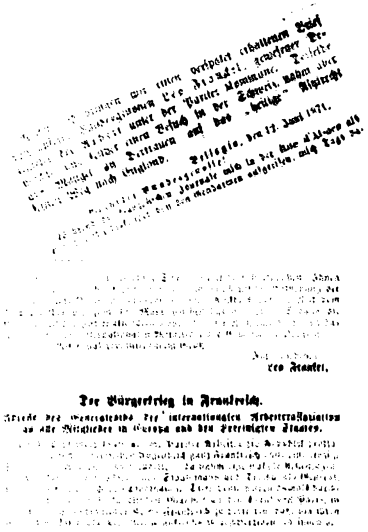

Der Bürgerkrieg in Frankreich.

Részletek a „Vorbote" 1871 júliusi és augusztusi számából. Frankel Leó, akinek sikerült megmenekülnie a Kommün hóhérainak karmaiból, hosszabb levélben számol be megmeneküléséről és síkra száll a Kommün eszméiért. A lap közli a „Polgárháború Franciaországban" német fordítását is.

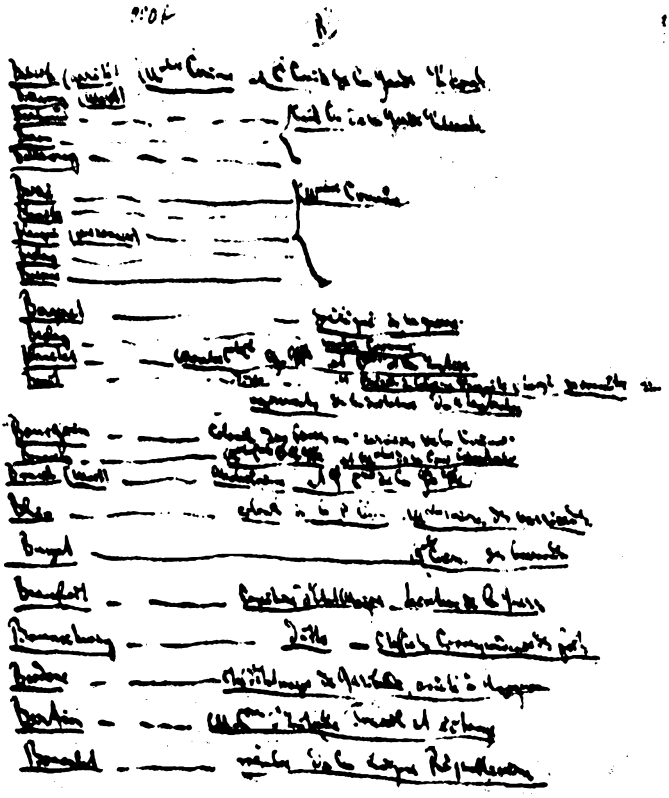

Marx szervezte a Kommün Angliába menekült részvevőinek segélyezését. Egy lap a Kommünmenekültek Marx által készített névjegyzékéből.

„A sok Kommün-menekült Londonba érkezése arra kényszerítette a Főtanácsot, hogy segélybizottsággá alakuljon át s több mint nyolc hónapon át töltse be ezt a funkciót, amely egyáltalán nem tartozik szokásos feladatai közé. Magától értetődik, hogy a Kommün legyőzött számkivetettjei nem számíthattak a burzsoázia segítségére. Ami a munkásosztályt illeti, a segélykérés nehéz időszakban ért el hozzá... Fáradhatatlan tevékenység és levelezés útján azonban sikerült a Tanácsnak kisebb pénzösszegeket összegyűjtenie, amelyeket hetenként szétosztott." *(Marx)*

A budapesti „hűtlenségi per" vádlottai. A Párizsi Kommün leverése után a budapesti munkásság 1871 június 11-én tüntetéssel fejezte ki együttérzését a levert Kommün hőseivel. Ezért az Általános Munkásegylet vezetőit letartóztatták és perbe fogták. 1872 május 1-én a bíróság a vádlottakat egy kivétellel felmentette.

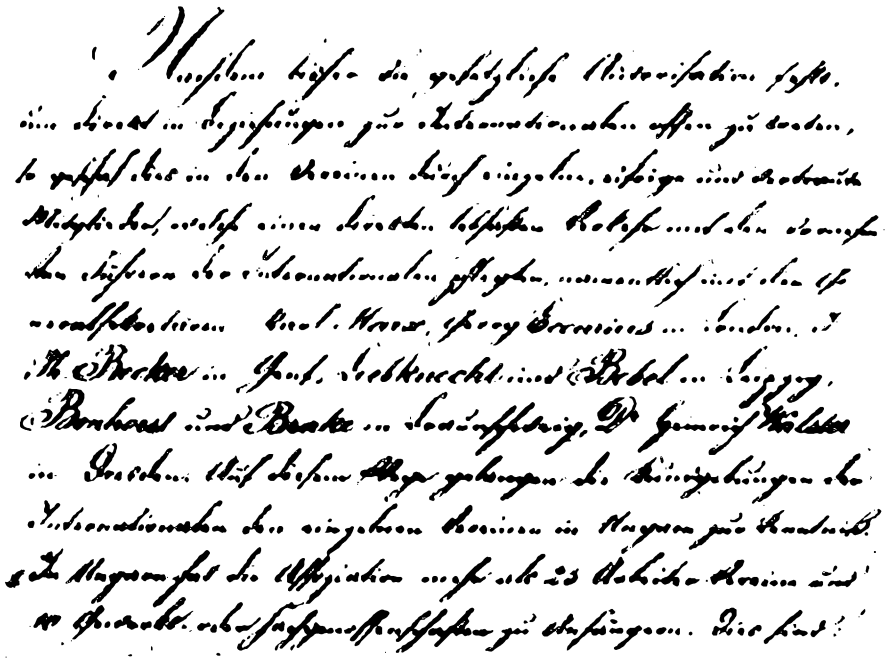

A vádirat egy részlete, amelyben megállapítják, hogy az Általános Munkásegylet kapcsolatban volt az Internacionále vezetőivel, köztük Marx-szal is.

Farkas Károly (1843–1907) vasmunkás, az I. Internacionále pesti szekciójának vezetője, a hűtlenségi per egyik fővádlottja. 1872-ben részt vett az Internacionále hágai kongresszusán s ott a bakunistákkal szemben Marx álláspontját támogatta.

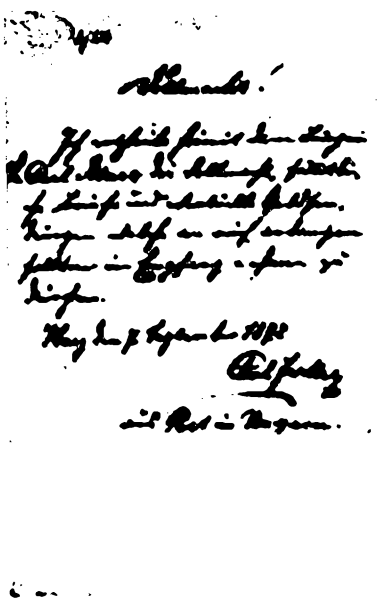

A hágai kongresszusról hazautazó Farkas Károly meghatalmazza Marxot, hogy a nevére érkező küldeményeket átvegye.

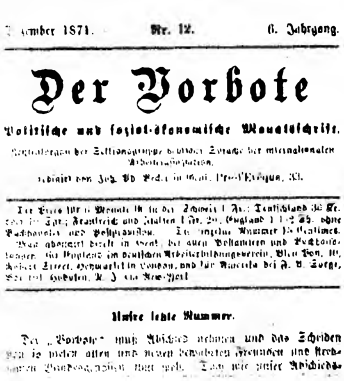

Der Vorbote

Politische und sozial-ökonomische Monatsschrift.

Unsere letzte Nummer.

A „Vorbote", az Internacionále genfi folyóirata utolsó, 1871 decemberi száma. Ebben közölte az Internacionále 1871 szeptemberi londoni konferenciájának határozatait, amelyek, a bakunistákkal szemben, a munkásosztály politikai harcának szükségességét hangsúlyozzák.

LES

PRÉTENDUES SCISSIONS

DANS

L'INTERNATIONALE

CIRCULAIRE PRIVÉE

DU

CONSEIL GÉNÉRAL

DE

L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS

GENÈVE

1872

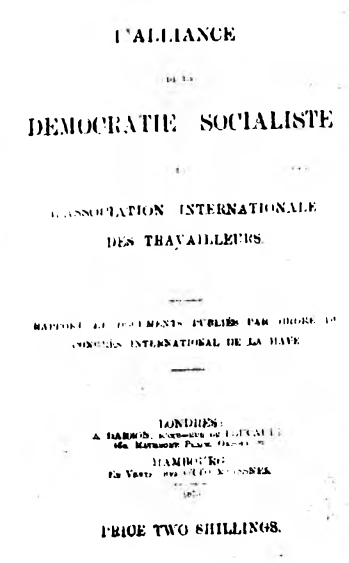

L'ALLIANCE

DE LA

DEMOCRATIE SOCIALISTE

L'ASSOCIATION INTERNATIONALE

DES TRAVAILLEURS.

RAPPORT ET DOCUMENTS PUBLIÉS PAR ORDRE DU

CONSEIL INTERNATIONAL DE LA HAYE

LONDRES

HAMBOURG

PRICE TWO SHILLINGS.

Az Internacionále Főtanácsának két brosúrája Bakunin és az anarchisták ellen („Az állítólagos szakadások az Internacionáléban" 1872 február, és „A Szocialista Demokrácia Szövetsége és a Nemzetközi Munkásszövetség" 1873 szeptember)

Johann Philipp Becker (1809–1886), aki a „Vorbote"-ban Marx álláspontját képviselte a bakunisták ellen és közölte a Főtanács Marx által írt minden határozatát

Friedrich Albert Sorge (1828–1906), német kommunista, 1849 után Amerikába emigrált és jelentős szerepe volt az ottani munkásmozgalomban. Marx és Engels barátja és híve, a Főtanács székhelyének New Yorkba helyezése után az Internacionále főtitkára (1872–1874)

„Az anarchisták... a Párizsi Komműnt valósággal «sajátjuknak» akarták nyilvánítani, mint tanaik igazolását, s egyáltalán nem értették meg sem a Komműn tanulságait, sem e tanulságok marxi elemzését. Az anarchizmus nem adott semmiféle, az igazságot csak félig-meddig is megközelítő feleletet arra a konkrét politikai kérdésre, hogy *össze* kell-e zúzni a régi államgépezetet? s ha igen, *mivel* kell pótolni?" „Az anarchistáknak nemcsak elméleti szempontból nem volt... egyáltalán igazuk, hanem gazdasági és politikai szempontból sem. Az anarchisták helytelenül ítélték meg a pillanatot, mert nem értették meg a világhelyzetet, amelyre az imperialista profit által korrumpált angol munkás, a Párizsi Komműn veresége, az éppen akkor (1871-ben) győzelemre jutott németországi polgári nemzeti mozgalom, az évszázados álmát alvó félfeudális Oroszország nyomta rá bélyegét. Marx és Engels helyesen ítélték meg a pillanatot, megértették a nemzetközi helyzetet, megértették a szociális forradalom kitörése felé való lassú közeledés feladatait." *(Lenin)*

Engels beszédet mond az I. Internacionále 1872. évi hágai kongresszusán (N. Zsukov rajza)

„A Párizsi Kommün bukása... és az Internacionálénak a bakunisták által előidézett szakadása után az Internacionále nem maradhatott tovább Európában. Marx az Internacionále hágai kongresszusa után (1872) keresztülvitte, hogy az Internacionále Főtanácsát New Yorkba helyezzék át. Az I. Internacionále betöltötte történelmi szerepét, – olyan korszak következett... amelyben a munkásmozgalom *szélességben* nőtt, amelyben az egyes nemzeti államok talaján megteremtették a szocialista *tömeg*pártokat." *(Lenin)*

Die Neue Zeit.

Nr. 18. IX. Jahrgang. I. Band. [illegible]

Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms.

Aus dem Nachlaß von Karl Marx.

Das hier abgedruckte Manuskript — der Begleitbrief an Bracke sowohl, wie die Kritik des Programmentwurfs — wurde [illegible] kurz vor dem Gothaer Einigungskongreß an Bracke zur Mittheilung an Gelb, Auer, Bebel und Liebknecht und spätern Rücksendung an Marx abgesandt. Da der Halter Parteitag die Diskussion des Gothaer Programms auf die Tagesordnung der Partei gesetzt hat, würde ich glauben, eine Unterschlagung zu begehn, wenn ich dies wichtige — vielleicht das wichtigste — in diese Diskussion einschlagende Aktenstück der Oeffentlichkeit noch länger vorenthielte.

Das Manuskript hat aber noch eine andere und weiter reichende Bedeutung. Zum ersten Mal wird hier die Stellung von Marx zu der von Lassalle [illegible]

„A gothai program kritikája" — Marx 1875-ben írt, de csak 1891-ben Engels által közzétett „nagyszerű munkája" *(Lenin)*. E művében Marx élesen bírálja azt a programtervezetet, amelynek alapján a Németországi Szociáldemokrata Munkáspárt (eisenachiak) egyesül a lassalleánusokkal. A program opportunista lassalle-i tételeinek bírálatán kívül Marx kifejti elméletét a kommunista társadalom két szakaszáról, úgyszintén a proletariátus diktatúrájáról mint a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet államáról.

Wilhelm Bracke (1842—1880) német szociáldemokrata, ellenezte a gothai programot. Neki küldte el Marx a „Gothai program kritikáját".

Zwischen der kapitalistischen und der kommunistischen Gesellschaft liegt die Periode der revolutionären Umwandlung der einen in die andre. Der entspricht auch eine politische Uebergangsperiode, deren Staat nichts andres sein kann, als die revolutionäre Diktatur des Proletariats.

„A kapitalista és a kommunista társadalom között van egy időszak, melyben az első forradalmi úton a másodikká alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint a *proletariátus forradalmi diktatúrája.*"

Marx ebben a híres fejtegetésében, írja Lenin, „egész forradalmi tanát összegezi".

Der Volksstaat

„Der Volksstaat" („A Népállam"), az eisenachiak központi lapja. Wilhelm Liebknecht szerkesztésében Lipcsében jelent meg 1869-től 1876-ig.

„A kommunista társadalom felsőbb fokán, miután az egyének már nincsenek szolgaian alárendelve a munkamegosztásnak és ezzel a szellemi és testi munka ellentéte is megszűnt; miután a munka nemcsak a megélhetés eszköze, de maga lett a legfőbb életszükségletté; miután az egyének mindenirányú fejlettségével a termelőerők is növekedtek és a kollektív gazdagság minden forrása bővebben buzog — csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni, és írhatja zászlajára a társadalom: Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint!" *(Marx)*

Engels Frigyes
A 70-es években készült fénykép

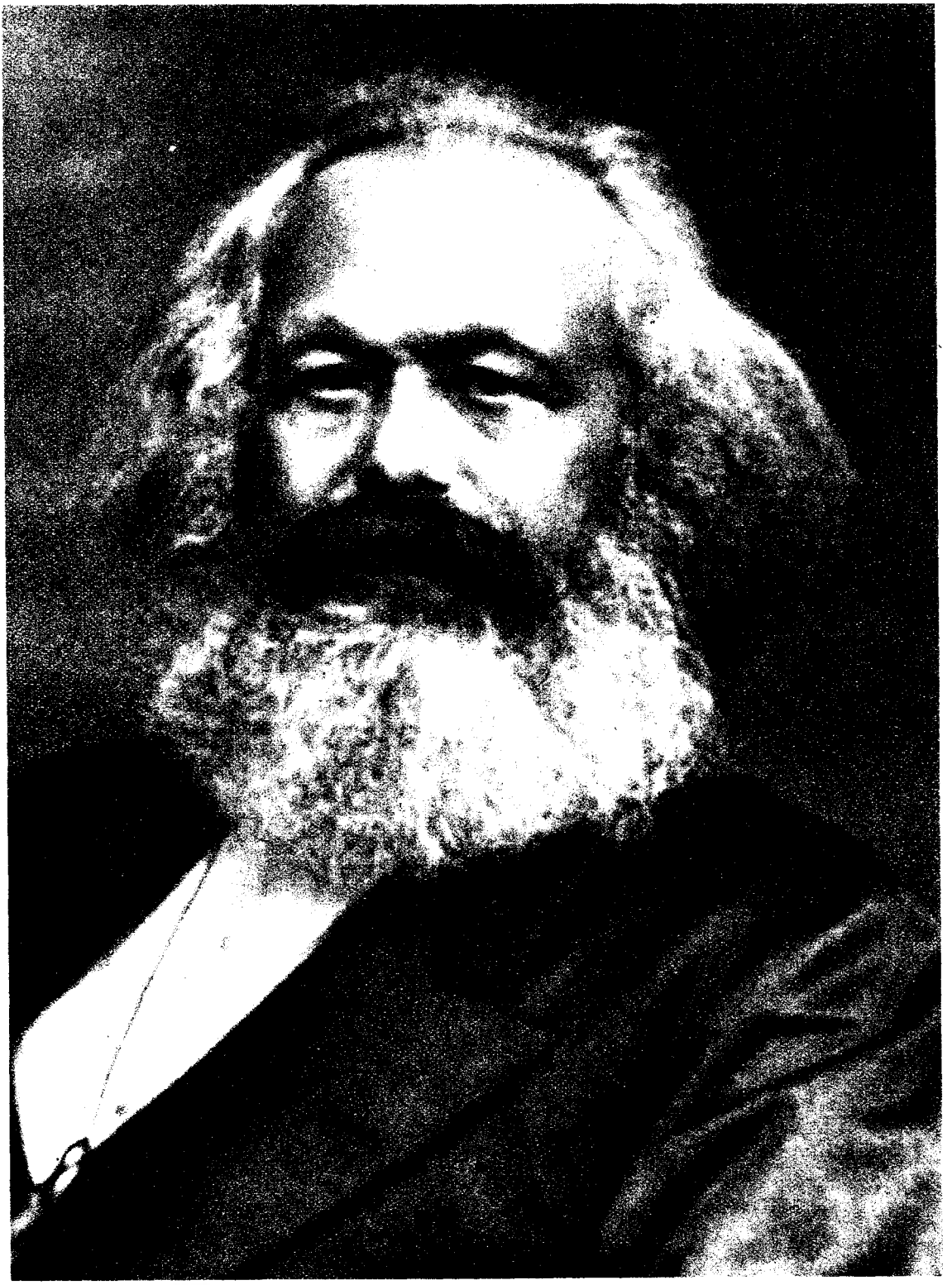

„... Marx utolsó jó fényképe, amely tükrözi Marx derűjét, győzelembe vetett szilárd hitét, olympusi nyugalmát." *(Engels)*

Herrn Eugen Dühring's

Umwälzung der Wissenschaft.

Von

Friedrich Engels.

„Hogyan «forradalmasítja» Eugen Dühring úr a tudományt" — Engels „Anti-Dühring"-jének első, 1878. évi kiadása

A „Vorwärts" („Előre"), a német szociáldemokrata párt központi lapja 1877 január 3-án kezdte folytatásokban közölni az „Anti-Dühring"-et

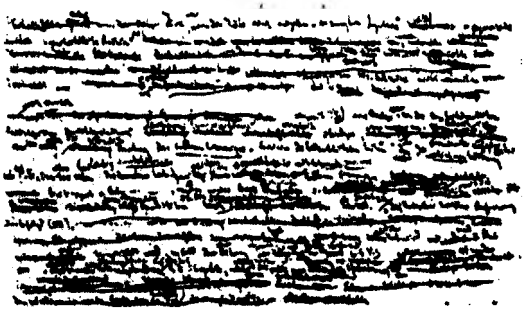

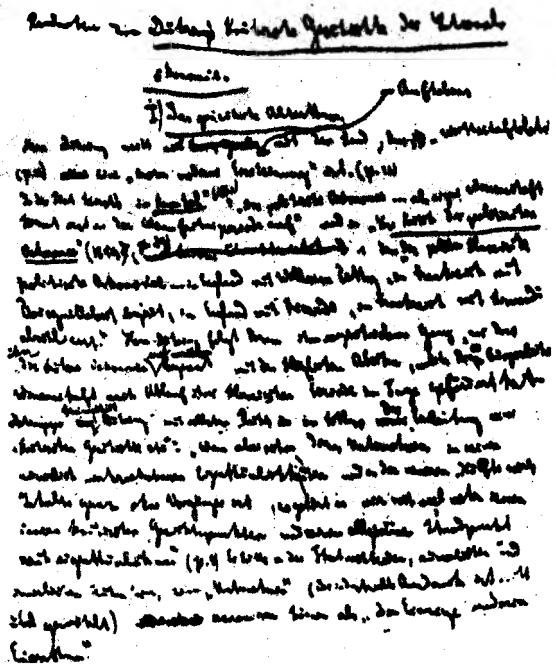

Két részlet fogalmazvány és tisztázat az „Anti-Dühring" második részének Marx által írt X. fejezetéből. „Minthogy az itt kifejtett szemléletmódot — írja Engels az „Anti-Dühring" 2. kiadásának előszavában — túlnyomó részben Marx okolta meg és fejtette ki, és csak igen kis részben jómagam, közöttünk magától értetődő volt, hogy ez a munkám sem az ő tudta nélkül jött létre. Nyomdába adás előtt felolvastam neki az egész kéziratot, és a politikai gazdaságtanról szóló rész 10. fejezetét («A ‚kritikai történet'-ből») Marx írta, s nekem csak külső okok miatt kellett, sajnos, kissé megrövidítenem. Kezdettől fogva megszoktuk, hogy szakkérdésekben kölcsönösen kisegítsük egymást." *(Engels)*

„Csodálatosan tartalmas és tanulságos könyv..." „...itt Engels vizsgálat alá veszi a filozófia, a természettudomány és a társadalomtudomány legnagyobb problémáit." „...éppúgy, mint a «Kommunista Kiáltvány», minden öntudatos munkás kézikönyve." *(Lenin)*

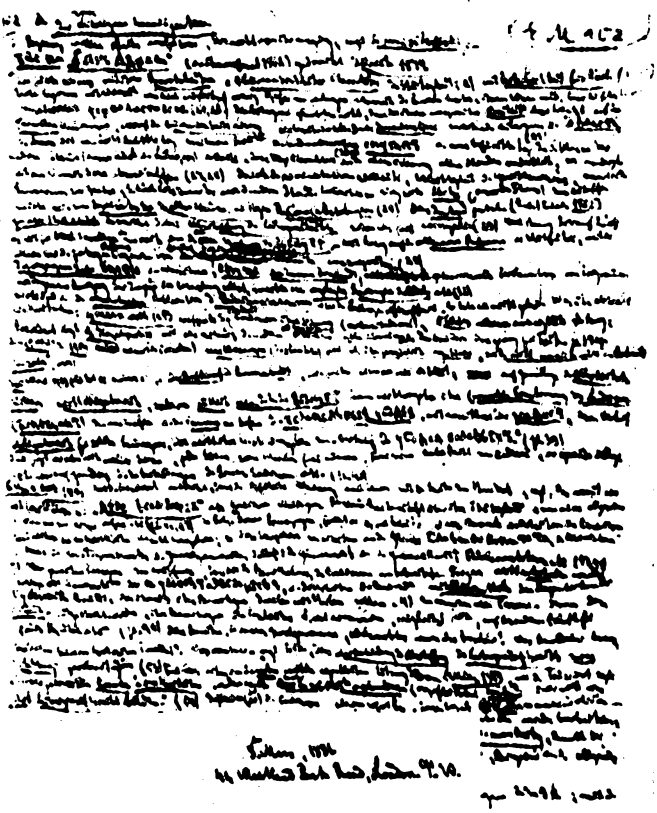

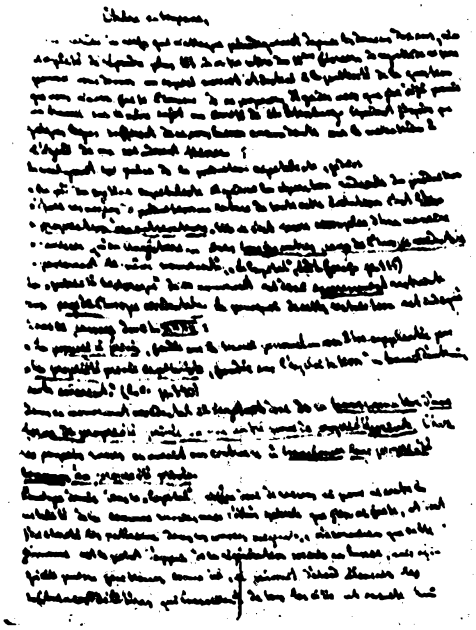

Marx 1881 március 8-i levele Vera Zaszulicshoz az orosz falusi földközösség (obscsina) kérdéséről

Marx a földjáradékelmélet kidolgozása, valamint az európai forradalmi perspektívák szempontjából behatóan tanulmányozta az orosz agrárparasztkérdést. Többek közt részletes kivonatokat készített Csernisevszkij „Címzés nélküli levelek" c. 1862-ben írt munkájából. Marx, ugyanúgy, mint később Lenin, azokat a részeket emeli ki, amelyekben Csernisevszkij az 1861. évi „jobbágyfelszabadítást" bírálva rámutat arra, hogy a cárizmus „a szabadság és a gondtalan és szabad élet délibábjával bolondítja a parasztokat, a valóságban pedig tönkreteszi és mindenestül a földbirtokosoknak szolgáltatja ki őket". *(Lenin)*

Vera Zaszulics (1851—1919), orosz forradalmár, 1883-ban a „Munka felszabadítása", az első orosz marxista csoport egyik tagja, később mensevik

„Marx és Engels, akik mindketten ismerték az orosz nyelvet és olvastak orosz könyveket, élénken érdeklődtek Oroszország iránt, rokonszenvvel kísérték az orosz forradalmi mozgalmat és kapcsolatot tartottak fenn az orosz forradalmárokkal... Marx is, Engels is világosan látta, hogy a nyugat-európai munkásmozgalom számára ugyancsak óriási jelentősége lesz az oroszországi politikai forradalomnak." *(Lenin)*

„Ma... Oroszország az európai forradalmi mozgalom élcsapata." (*Marx—Engels*. Előszó a „Kommunista Párt kiáltványa" 1882. évi orosz kiadáshoz.)

Marx feleségе
és
leányai

Laura (1846—1911),
Paul Lafargue felesége

Jenny (1844—1883),
Charles Longuet felesége

Eleanor (1855—1898),
Edward Aveling felesége

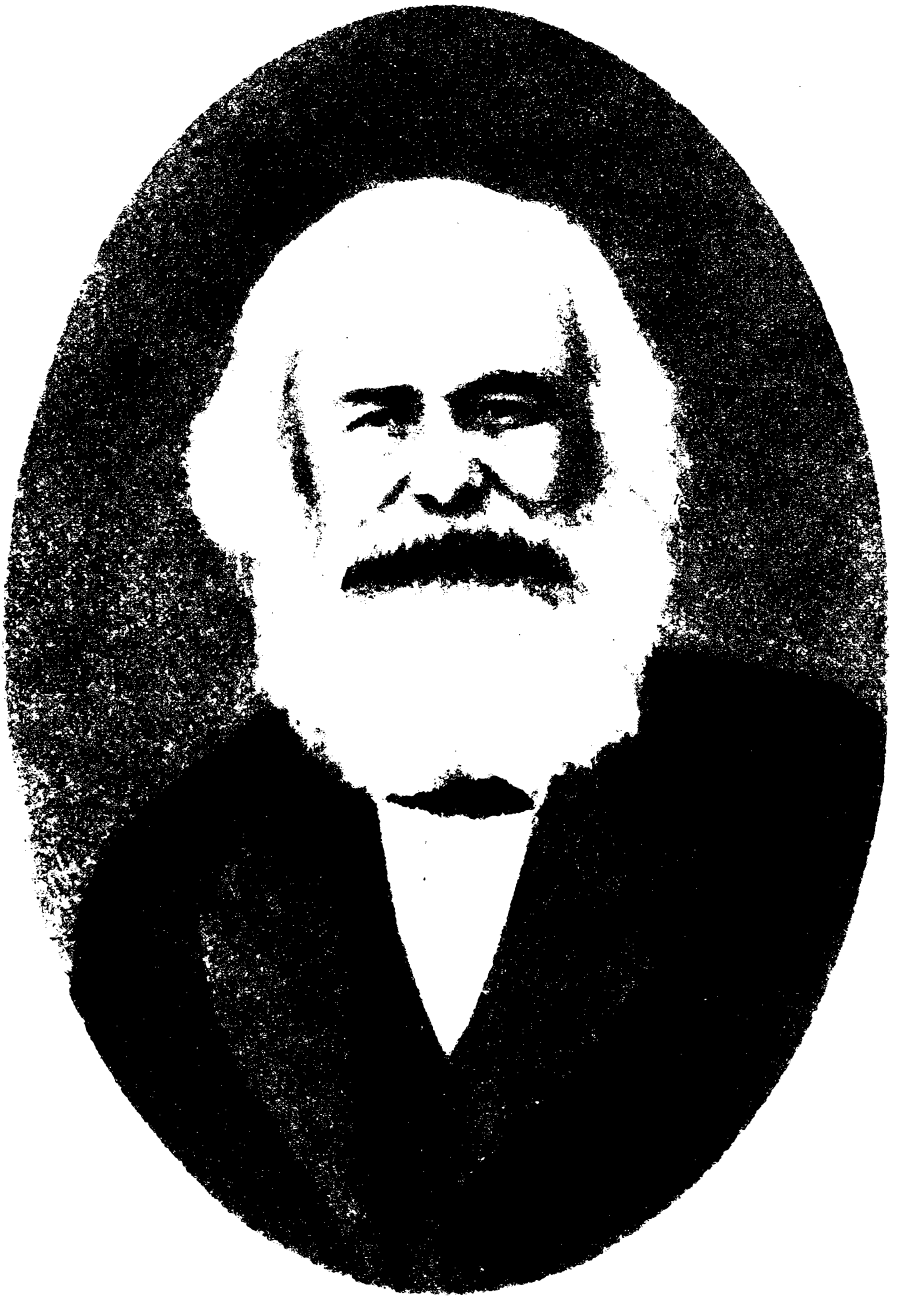

Marx utolsó fényképe, amely 1882 tavaszán, Algériában készült, ahol Marx, egészségének helyreállítása végett tartózkodott

Karlsbad (Karlovy Vary), ahol Marx 1874-ben, 1875-ben és 1876-ban három-négy hétig gyógyíttatta magát

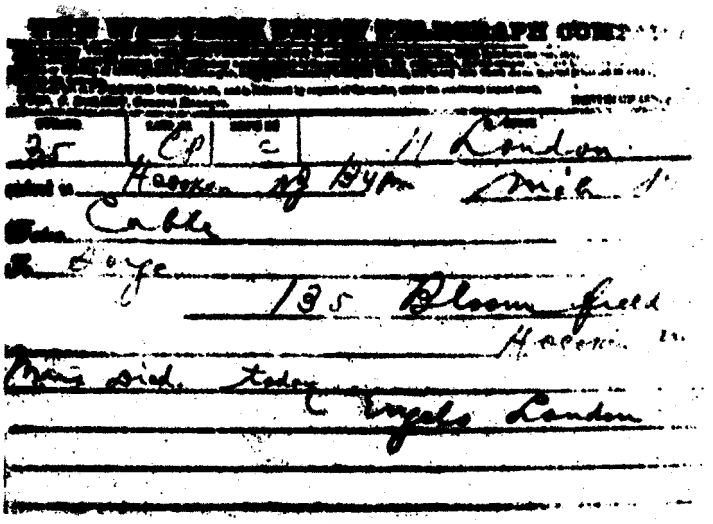

Engels távirata Sorgéhoz 1883 március 14-én: „Marx ma meghalt."

Ebben a londoni házban (1, Modena Villas, Maitland Park Road) lakott Marx 1864-től haláláig

„*Pártunk leghatalmasabb elméje megszűnt gondolkodni*, a *legerősebb szív*, amelyet valaha ismertem, *utolsót vert.*" „...az emberiség szegényebb lett egy fejjel — elvesztette a legjelentősebb fejet, amellyel ma rendelkezett." *(Engels)*

Marx sírja a londoni Highgate-temetőben 1895 körül és napjainkban

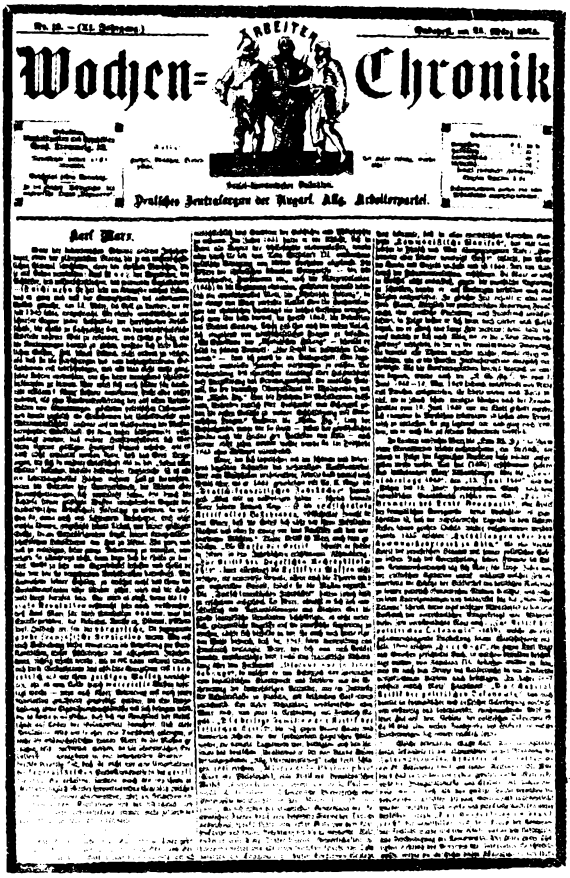

Frankel Leó vezércikke Marx halála alkalmából a budapesti „Arbeiter-Wochen-Chronik" („Munkás Heti Krónika") 1883 március 25-i számában: „... Marx jelentőségét... csak ama forradalom után fogják érdeme szerint méltányolni, amely magával hozza azoknak a tulajdonviszonyoknak átalakulását, amelyek ma lehetővé teszik, hogy a társadalom egy kis töredéke az összesség rovására meggazdagodjék."

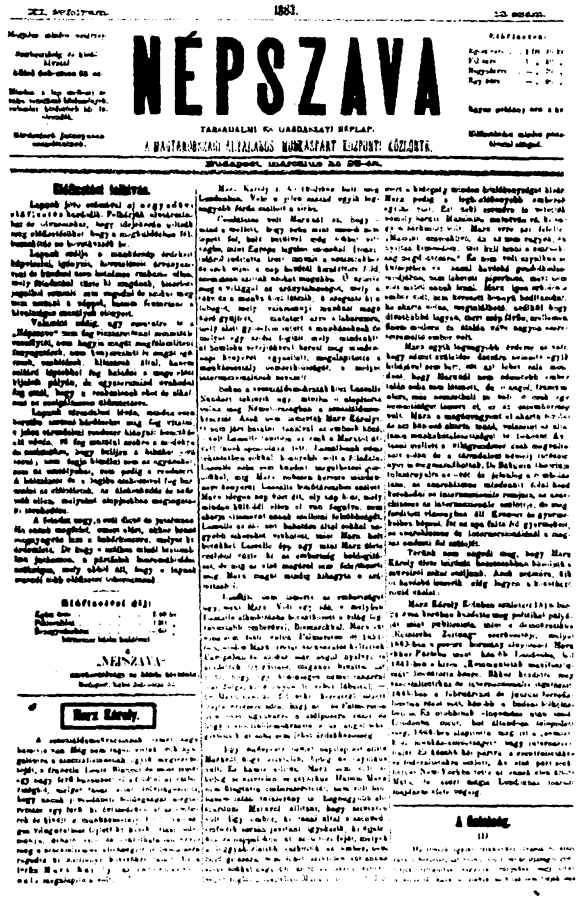

A „Népszava" 1883 március 25-i száma vezércikkben búcsúztatja Marxot

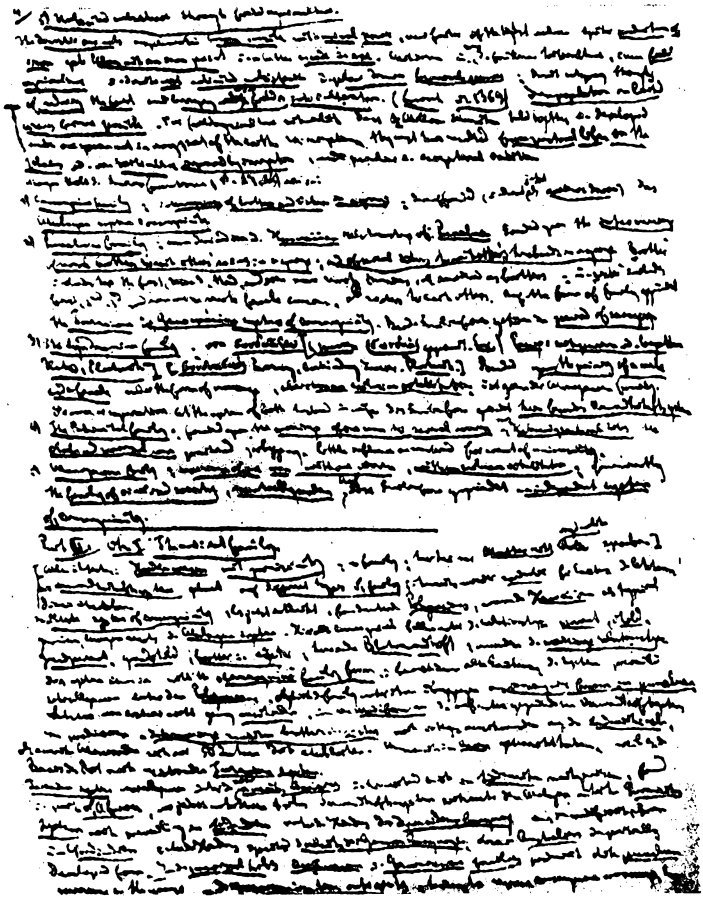

Marx kivonatai Morgan
„Őstársadalom" c. könyvéből

„Az itt következő munka voltaképpen egy végrendelet teljesítése. Nem kisebb ember, mint Marx Károly vette tervbe, hogy Morgan kutatásait a materialista történelem-vizsgálat eredményeivel kapcsolatban mutatja be és ezzel világítja meg egész jelentőségét... Az én munkám persze csak fogyatékosan pótolja azt, amit elhúnyt barátom már nem végezhetett el. De rendelkezésemre állnak Morgan művéből készített bő kivonatai és azokhoz fűzött kritikai megjegyzései." (*Engels*)

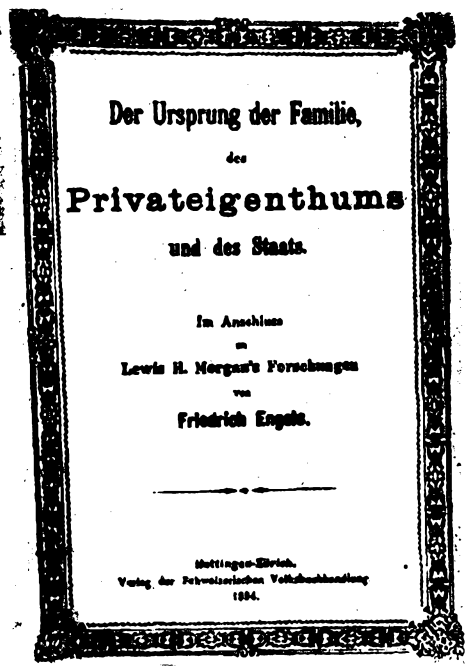

Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című művének első, 1884. évi kiadása

Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete" c. munkája a legsúlyosabb csapást méri a reakciós filozófia, jogtudomány, politikai gazdaságtan képviselőire, akik a magántulajdon és az arra alapozott családi és állami formák örökkévalóságát próbálják bebizonyítani. Engels kimutatja a család, a tulajdon és az állam minden formájának történelmi, átmeneti jellegét.

„A demokratikus köztársaságban... a vagyon közvetve, de annál biztosabban gyakorolja hatalmát. Egyfelől a hivatalnokok közvetlen megvesztegetésének formájában, amire Amerika szolgáltat klasszikus példát, másfelől a kormány és a tőzsde szövetsége alakjában... Amerikán kívül a legújabb francia köztársaság is szép példát szolgáltat erre és a derék Svájc is megtette a magáét ezen a téren." *(Engels)*

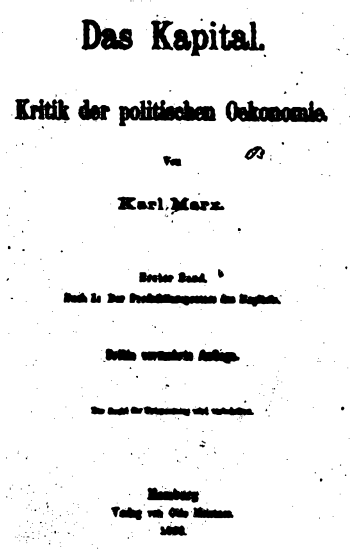
Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Zweiter Band.

Hamburg
Verlag von Otto Meissner.

A „Tőke" első kötetének Engels által sajtó alá rendezett harmadik kiadása (1883)

Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Zweiter Band.

Hamburg
Verlag von Otto Meissner.
1885.

A „Tőke" Engels által kiadott második kötete (1885)

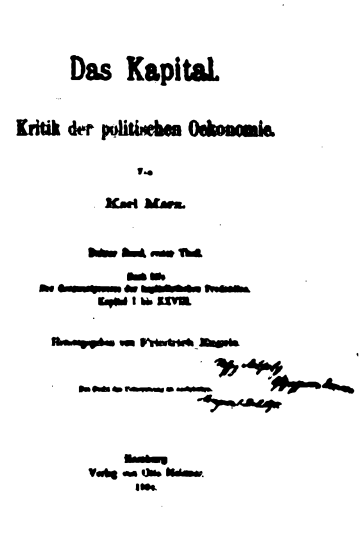
Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Hamburg
Verlag von Otto Meissner.

A „Tőke" Engels által kiadott harmadik kötete (1894) Engels orosz nyelvű ajánlásával P. Lavrovnak

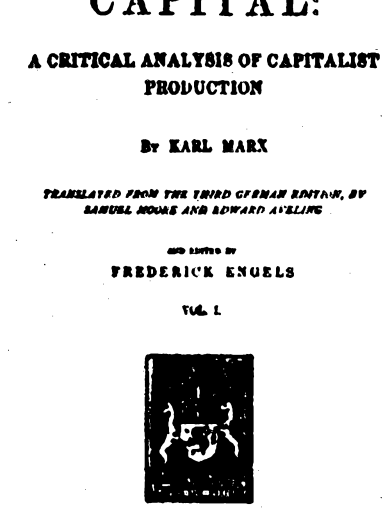
CAPITAL:

A CRITICAL ANALYSIS OF CAPITALIST PRODUCTION

By KARL MARX

TRANSLATED FROM THE THIRD GERMAN EDITION, BY SAMUEL MOORE AND EDWARD AVELING

AND EDITED BY

FREDERICK ENGELS

VOL. I.

LONDON:
SWAN SONNENSCHEIN, LOWREY, & CO.
PATERNOSTER SQUARE.
1887.

A „Tőke" első kötetének angol fordítása, amelyet Engels átnézett (1887)

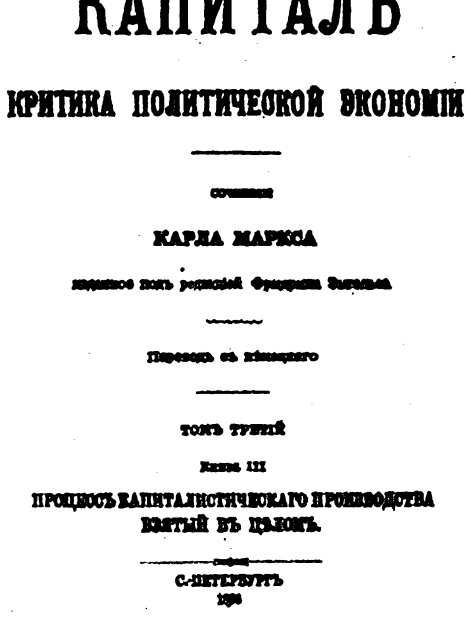
КАПИТАЛЪ

КРИТИКА ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМІИ

СОЧИНЕНІЕ

КАРЛА МАРКСА

ТОМЪ ТРЕТІЙ

Книга III

ПРОЦЕССЪ КАПИТАЛИСТИЧЕСКАГО ПРОИЗВОДСТВА ВЗЯТЫЙ ВЪ ЦѢЛОМЪ.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ
1896

A „Tőke" harmadik kötetének első orosz kiadása, 1896

„...Engels a «Tőke» II. és III. kötetének kiadásával zseniális barátjának nagyszabású emlékművet állított, amelyre, akaratlanul is, kitörölhetetlen betűkkel odavéste saját nevét. Valóban, a «Tőke» c két kötete kettőjük műve: Marxé és Engelsé." *(Lenin)*

Wilhelm Liebknecht
(1826—1900)

Engels

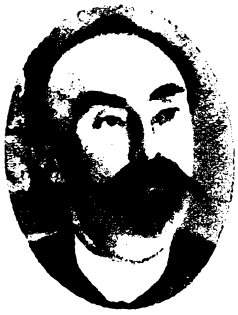

G. V. Plehanov
(1856—1918)

Clara Zetkin
(1857—1933)

August Bebel
(1840—1913)

Frankel Leó
(1844—1896)

Paul Lafargue
1842—1911)

Jules Guesde
(1845—1922)

Az 1889. évi párizsi nemzetközi szocialista és munkáskongresszus szervezői. Ez a kongresszus újból megteremtette a munkások nemzetközi szervezetét, határozatot fogadott el a munkásosztály politikai harcának szükségességéről és arról, hogy a világ dolgozói minden év május elsején felvonulással tüntetnek a nemzetközi proletárszolidaritás mellett.

„A munkásmozgalom újjáéledt nemzetközi szervezete — időszakos nemzetközi kongresszusok formájában — azonnal és majdnem minden harc nélkül minden lényeges kérdésben a marxizmus talajára helyezkedett." „A II. Internacionále (1889—1914) olyan proletármozgalom nemzetközi szervezete volt, amely *szélességben* növekedett, ami nem ment a forradalmi színvonal ideiglenes süllyedése, az opportunizmus ideiglenes megerősödése nélkül, amely opportunizmus végülis ennek az Internacionálénak szégyenletes csődjére vezetett." (*Lenin*)

A „Kommunista Párt kiáltványának" kiadásai különböző nyelveken

A bal felső sarokban a Kiáltvány első, kivonatos magyar fordítása, amely a budapesti „Munkás Heti Krónika" 1873 augusztus 10. és 17-i számában jelent meg. A jobb felső sarokban az első önállóan megjelent magyar kiadás (1896).

„...a Kiáltvány története bizonyos mértékben a modern munkásmozgalom 1848-tól máig terjedő történetét tükrözi vissza... minden ország sokmilliónyi munkásának közös programja." (*Engels*)

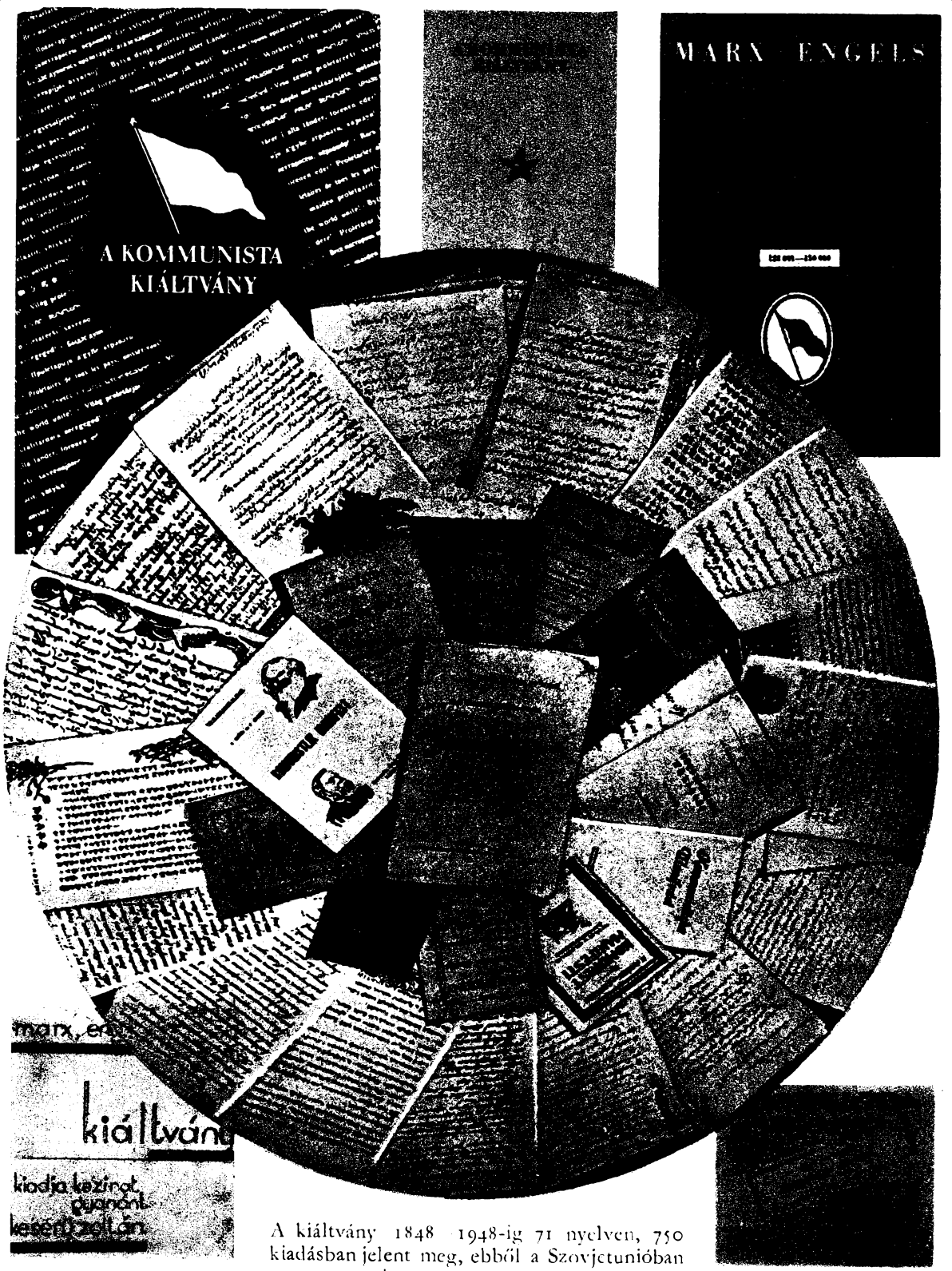

A kiáltvány 1848—1948-ig 71 nyelven, 750 kiadásban jelent meg, ebből a Szovjetunióban 1917—1947-ig 51 nyelven, 220 kiadásban, 6 millió példányban.

A bal felső sarokban a százéves évfordulóra megjelent jubileumi kiadás. Jobboldalt az 1952-es magyar kiadás. A felszabadulás óta a Kiáltvány körülbelül 200 000 példányban jelent meg magyar nyelven. — Lent jobbra és balra a Kiáltvány felszabadulás előtt, 1930 körül megjelent kőnyomatos illegális kiadásai.

„Marx tanítása mindenható erejű, mert igaz" (*Lenin*)

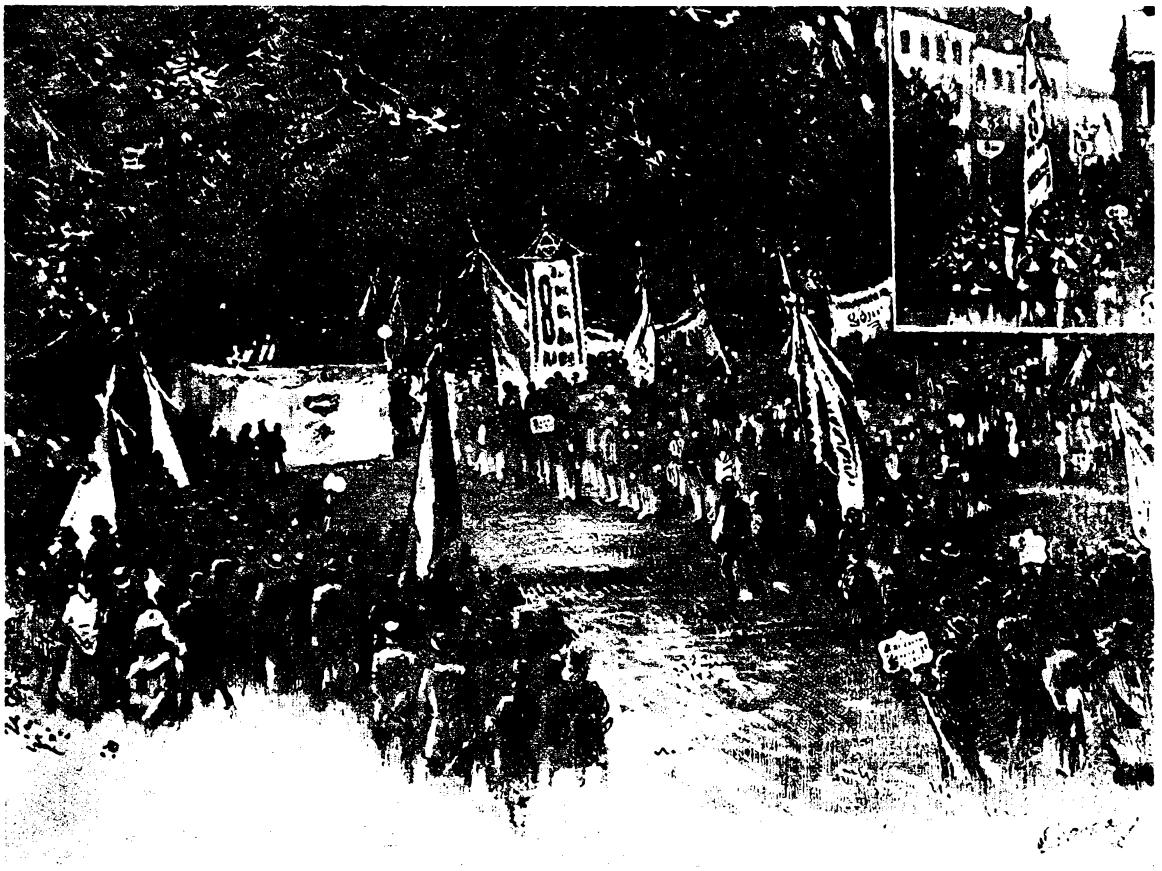

A budapesti munkások, az 1889-es párizsi nemzetközi szocialista kongresszus határozata értelmében, hatalmas tüntetést rendeznek 1890 május elsején

„...hogy valamennyi ország proletariátusának az Internacionále által megalapozott örök szövetsége — írta *Engels* 1890 május 1-én — még él és erőteljesebben él, mint valaha, arra mindennél jobb tanúság éppen a mai nap. Mert ma, amikor e sorokat írom, az európai és amerikai proletariátus seregszemlét tart első ízben mozgósított harci erőin, amelyeket *egységes* hadseregként, *egy* zászló alatt és *egy* legközelebbi cél elérésére mozgósított: a törvényben lerögzítendő nyolcórás normál-munkanap érdekében, amelyet már az Internacionále 1866. évi genfi kongresszusa, majd — másodízben — az 1889. évi párizsi munkáskongresszus követelt."

Engels, utolsó éveiben

„Marx halála után Engels egyedül töltötte be az európai szocialisták tanácsadójának és vezetőjének szerepét." *(Lenin)*

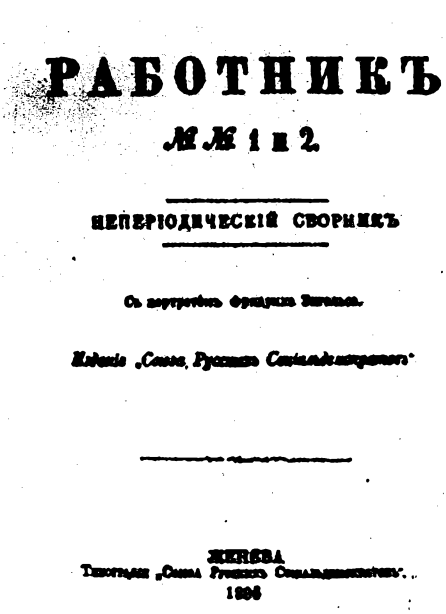
РАБОТНИКЪ

№№ 1 и 2.

НЕПЕРІОДИЧЕСКІЙ СВОРНИКЪ

Женева

1896

A „Rabotnyik" („Munkás") c. cikkgyüjtemény (Genf 1896) címlapja. Ebben a gyüjteményben jelent meg először Lenin „Engels Frigyes" c. megemlékezése

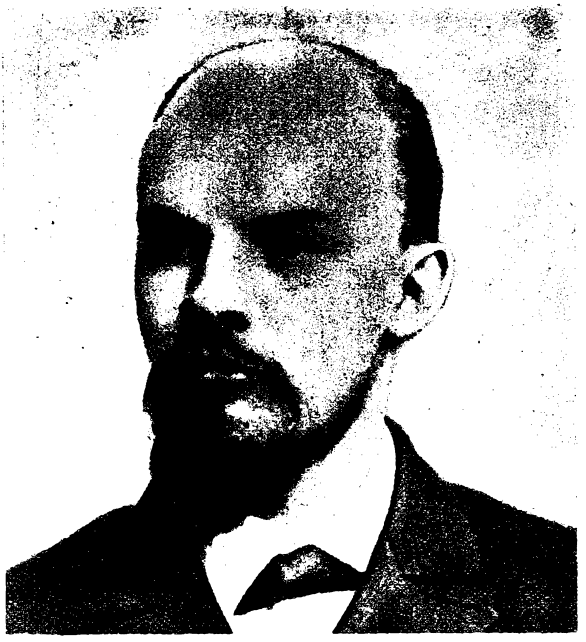

A fiatal Lenin

„...minden munkásnak ismernie kell Engels nevét és életét..." „Marx nézeteinek helyes megítéléséhez feltétlenül meg kell ismerkedni legközelebbi elvtársának és munkatársának, Engels Frigyesnek műveivel. Nem lehet a marxizmust megérteni és nem lehet a maga egységes egészében ismertetni, ha nem vesszük számba Engels *összes* műveit." (*Lenin*)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom
A Téli Palota elfoglalása

„Az Októberi Forradalom elsősorban internacionális, világjellegű forradalom... az Októberi Forradalom *győzelme* gyökeres fordulatot jelent az emberiség történelmében, gyökeres fordulatot a világkapitalizmus történelmi sorsában, gyökeres fordulatot a világproletariátus szabadságmozgalmában, gyökeres fordulatot az egész világ kizsákmányolt tömegeinek harcmódjában és szervezeti formáiban, életmódjában és hagyományaiban, kultúrájában és ideológiájában."

„Az Októberi Forradalom a marxizmus zászlaja alatt, a proletárdiktatúra eszméjének zászlaja alatt, az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának marxizmusa, a leninizmus, zászlaja alatt született meg és kapott erőre."

„Mostantól fogva a marxizmus *egyedüli* hordozója és védőbástyája a leninizmus, a kommunizmus."
(*Sztálin*)

Lenin beszél Marx és Engels emlékművének leleplezésekor, 1918 november 7-én: „Marxnak és Engelsnek, a munkás világforradalom vezéreinek emlékművét leplezzük le ma..."

„Marx és Engels nem csupán valamilyen filozófiai iskola megalapítói, ők az élő proletármozgalomnak élő vezérei." — „Lenin Marx és Engels leghűségesebb és legkövetkezetesebb tanítványa volt és marad... Lenin azonban Marx—Engels tanításának nem csupán végrehajtója volt. Lenin egyúttal Marx és Engels tanításának folytatója is volt." „...Lenin, amikor Marx tanítását az osztályharc új viszonyai között továbbfejlesztette, ahhoz képest, amit Marx és Engels adott, ahhoz képest, amit az imperializmus előtti kapitalizmus időszakában bárki is adhatott, valami újjal gazdagította a marxizmus közös kincsesházát, s emellett az az új, amivel Lenin a marxizmus kincsesházát gazdagította, teljes egészében a Marx és Engels által megadott elveken alapszik." *(Sztálin)*

Lenin és Sztálin a VIII. pártkongresszuson, 1919 március

„A polgárháború évei Lenin és Sztálin szoros együttműködésének jegyében folytak le... Sztálin volt Lenin fő támasza a Szovjetország védelmének megszervezésében és vezetésében."

„Sztálin méltó folytatója Lenin művének... Sztálin a ma Leninje." *(I. V. Sztálin Rövid életrajza.)*

„Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Engels halála óta kizárólag Lenin, a lángelméjű teoretikus, Lenin után pedig Sztálin, és Lenin más tanítványai voltak az egyedüli marxisták, akik a marxista elméletet előbbrevitték, és azt a proletariátus osztályharcának új viszonyai között új tapasztalatokkal gazdagították." *(Az SzK(b)P története.)*

A Magyar Tanácsköztársaság híven őrizte Marx emlékét. Marx és Engels szobra a Hősök Terén 1919 május 1-én

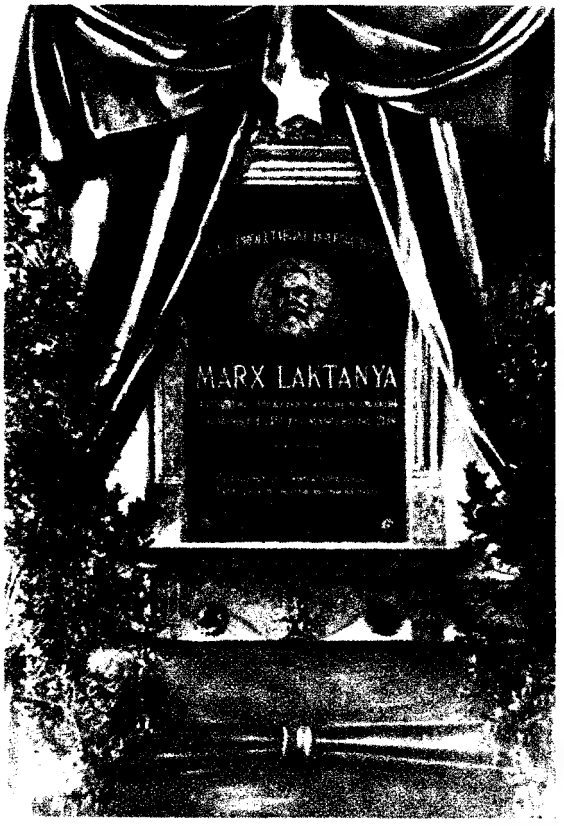

Marxot ábrázoló dombormű a róla elnevezett budapesti laktanya falán

Marx születésének 101. évfordulóján, 1919 május 5-én, a magyar munkások a testvéri népek küldötteivel együtt ünnepelték a tudományos kommunizmus megalapítójának emlékét, és gyüjtést indítottak egy Budapesten felállítandó Marx-szoborra.

„Magyar munkások! Elvtársak! ... Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll." (*Lenin*)

Vlagyimir Iljics Lenin

Ioszif Visszarionovics Sztálin

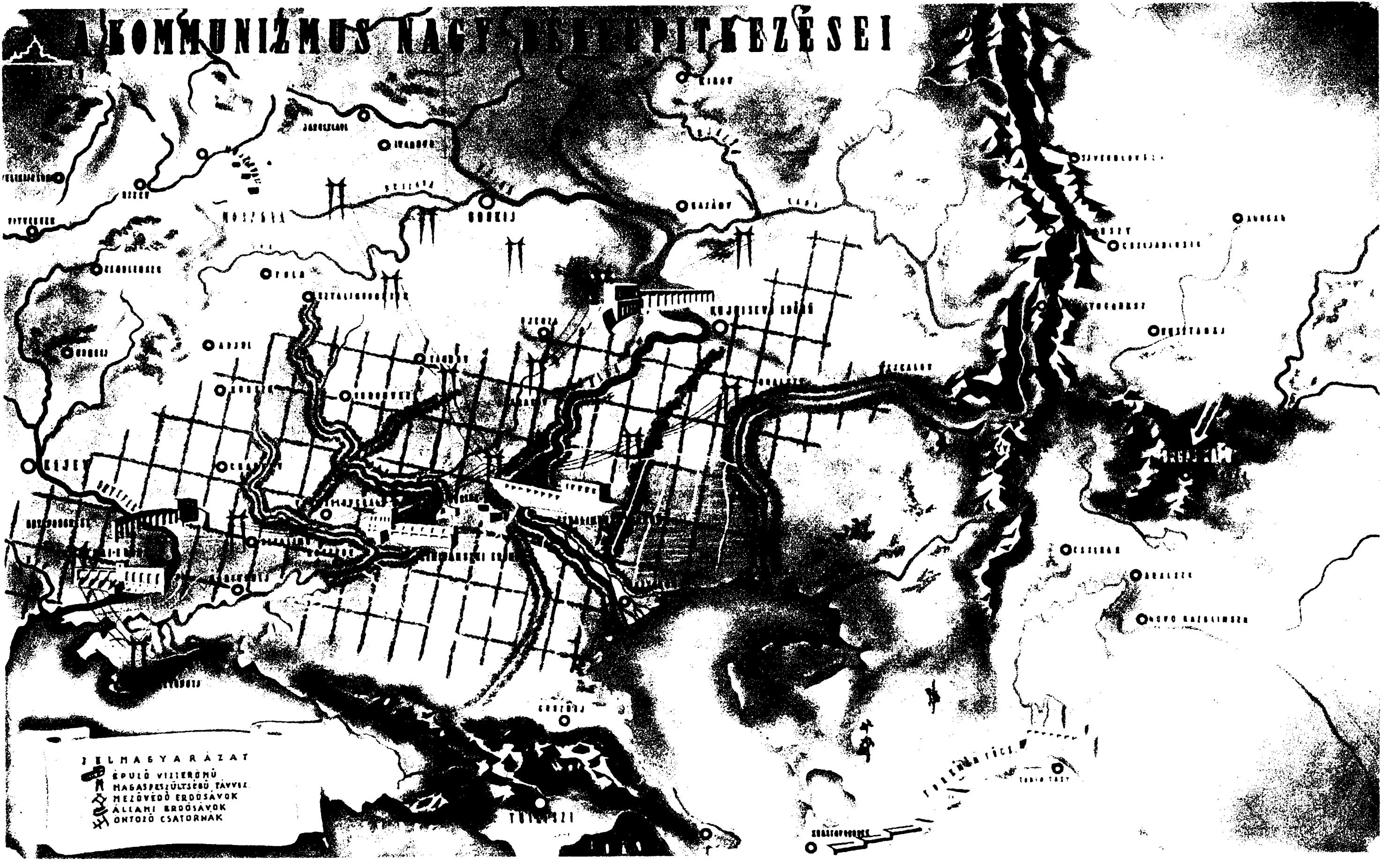

A szocializmus gazdasági alaptörvénye: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján.“ (*Sztálin*)

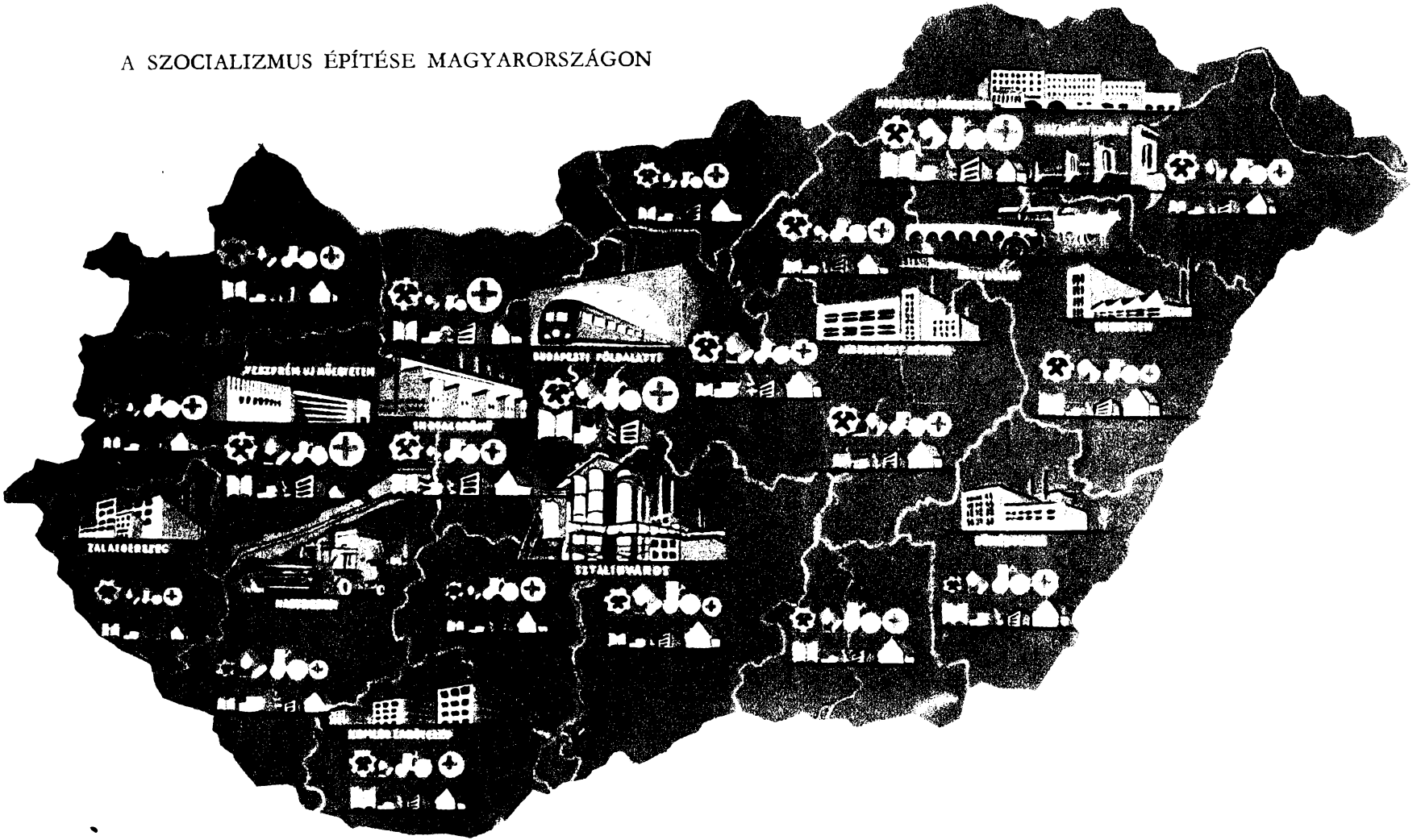

Az első ötéves terv legnagyobb beruházásai

„A népi demokráciak létezése, sikerei újabb bizonyítékai annak a sztálini tételnek, hogy a bolsevizmus elméletének és taktikájának alapjai alkalmazhatók és általános érvényűek minden ország proletárpártjai számára." (*Rákosi*)

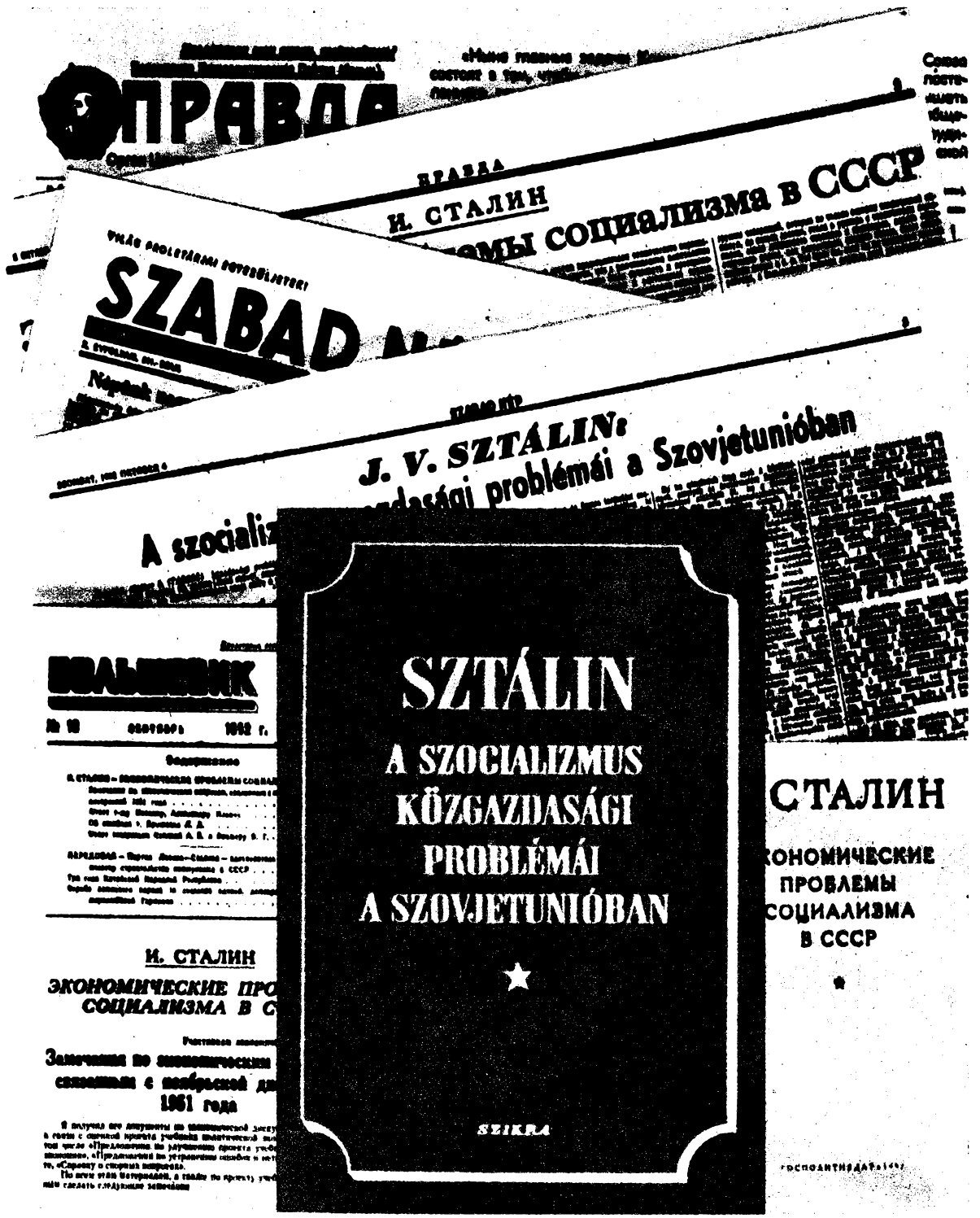

„Sztálin elvtársnak a közgazdasági problémákkal és a nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozó munkái új szakaszt jelentenek a marxizmus fejlődésében, nagyszerű példái annak, hogyan kell alkotó szellemben alkalmazni Marx—Engels—Lenin tanítását... Sztálin elvtárs elméleti felfedezései világtörténelmi jelentőségűek, valamennyi népet felvértezik a társadalom forradalmi átalakítása útjainak ismeretével, felvértezik azokkal a kimeríthetetlen tapasztalatokkal, amelyeket pártunk a kommunizmusért vívott harcban szerzett." (*Malenkov*)

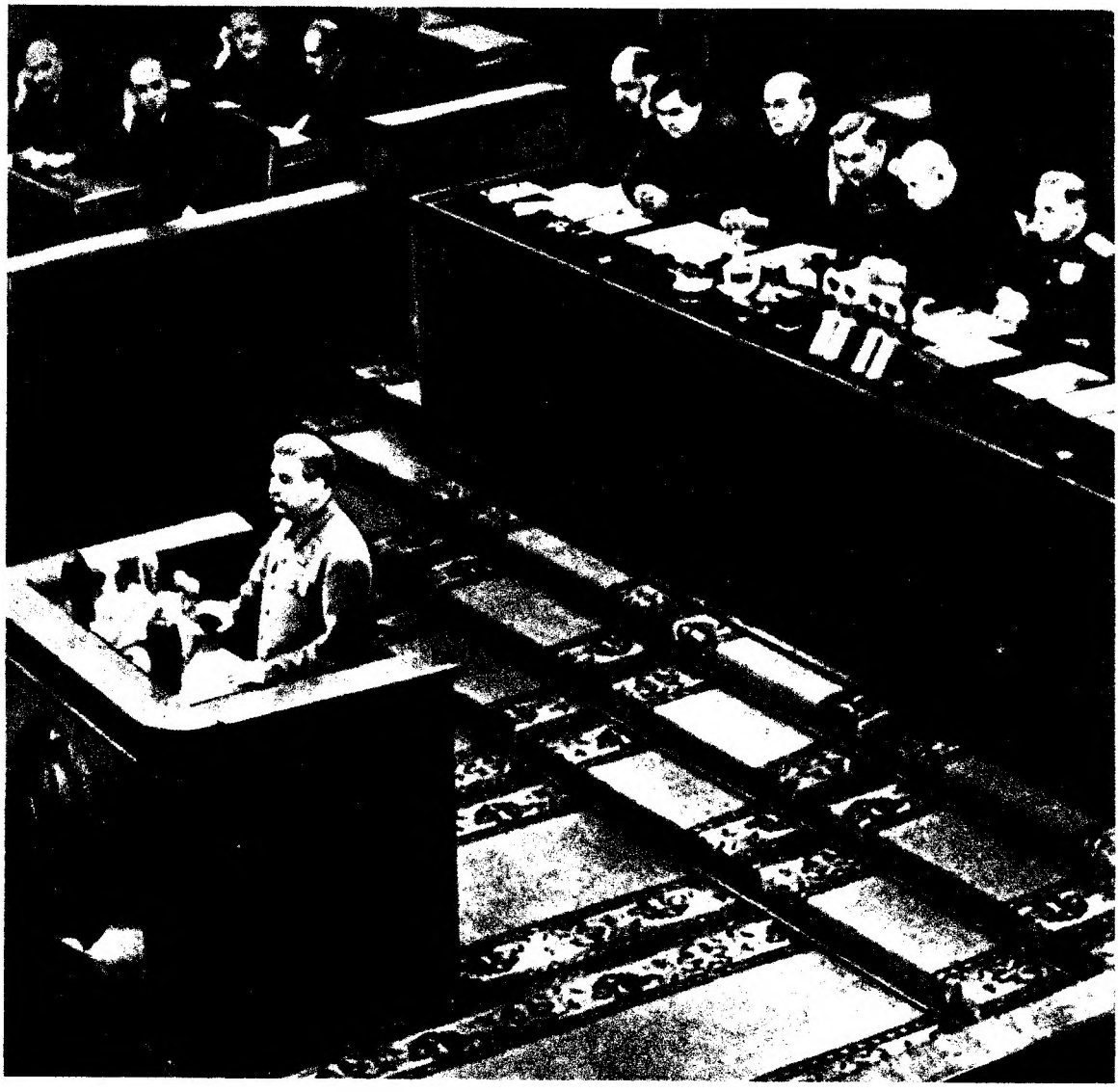

Sztálin elvtárs beszédet mond a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusán 1952 október 14-én

„...mindennemű támogatás, amelyet bármely testvérpárt nyujt pártunk békeszerető törekvéseinek, egyben támogatást jelent saját népe számára is a béke fenntartásáért vívott harcában."

„Most, amikor Kínától és Koreától Csehszlovákiáig és Magyarországig új «rohambrigádok» jelentek meg a népi demokratikus országok képében — most pártunknak könnyebb harcolnia, meg a munka is vidámabban folyik."

A Népek Békekongresszusa, Bécs 1952 december

„A béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig kitartanak mellette." (*Sztálin*)

„Csak a mi pártunk tudja, merre kell haladnia és halad is előre sikeresen. Minek köszönheti pártunk ezt az előnyét? Annak, hogy marxista párt, lenini párt. Annak köszönheti, hogy munkájában Marx, Engels, Lenin tanítása vezérli.

... A marxizmus a munkásosztály életbevágó érdekeinek tudományos kifejezése.

...sikereinket annak köszönhetjük, hogy Marx, Engels, Lenin zászlaja alatt dolgoztunk és harcoltunk... *maradiunk mindvégig hívek Marx, Engels, Lenin dicső zászlajához.*" (*Sztálin*)

ÉLETRAJZI ADATOK

1. Gyermekkor, tanulóévek

1818 május 5

Ezen a napon született Trierben Marx Károly. Apja Heinrich Marx ügyvéd, anyja Henriette Pressburg (Presborck).

1835 szeptember 24

Sikeres érettségi vizsgálat után megkapja érettségi bizonyítványát.

1835 október 15

Marx beiratkozik a bonni egyetem jogi karára.

1836 augusztus vége—október közepe

Nyári szünidő Trierben. Titokban eljegyzi gyermekkori játszótársát, Jenny von Westphalent, Ludwig von Westphalen porosz államtanácsos leányát.

1836 október közepe

Marx Berlinbe utazik és október 22-én beiratkozik a berlini egyetem jogi karára; jogtudománnyal mellékesen, főkép pedig filozófiával és történelemmel foglalkozik.

1836 november—december

Három füzet költeményt ír: Dalok könyve — Szerelem könyve I. rész — Szerelem könyve II. rész, és elküldi Jenny von Westphalennek.

1837 tavaszán

Belemerül Hegel tanulmányozásába. Bekapcsolódik a berlini ifjúhegeliánus írók, újságírók, tanárok körébe.

1838 május 10

Marx apja meghal Trierben.

1841 január

Az első nyilvánosság: „Wilde Lieder" („Vad dalok") címmel költeményei jelennek meg az „Athenäum" című berlini ifjúhegeliánus folyóiratban. — Dolgozik 1839 elején megkezdett „Az epikuroszi filozófiáról" szóló doktori disszertációján.

1841 április 15

A jénai egyetem filozófiai kara kiállítja Marx számára a doktori diplomát. Disszertációjának címe: „A démokritoszi és epikuroszi természetfilozófia különbségéről".

2. A forradalmi demokratizmustól a kommunizmusig

1842 május

Marx első cikkei a Kölnben megjelenő polgári ellenzéki „Rheinische Zeitung"-ban.

1842 október 15

Bonnból átköltözik Kölnbe és átveszi a „Rheinische Zeitung" szerkesztését.

1842 október—december

Cikkeiben elsőízben foglalkozik gazdasági kérdésekkel; tanulmányozni kezdi a francia utópista szocialisták műveit.

1843 január 24

A „Rheinische Zeitung"-gal, amelyet Marx forradalmi demokrata szellemben szerkesztett, hivatalosan közlik, hogy április 1-én betiltják. A lapot addig is kettős cenzúrának vetik alá.

1843 március 17—18

Marx lemond a „Rheinische Zeitung" szerkesztéséről.

1843 március—augusztus

Hegel jogbölcseletének és idealista dialektikájának kritikájával foglalkozik. Megírja kéziratban maradt „A hegeli jogbölcselet bírálata" c. művét.

1843 június 19

Feleségül veszi Jenny von Westphalent.

1843 október vége

Párizsba költözik.

1843 december vége

Marx megismerkedik Heinével és egész párizsi tartózkodása alatt sűrűn érintkezik vele.

1844 február

Megjelenik Párizsban Arnold Ruge és Marx kiadásában a „Deutsch-Französische Jahrbücher" c. folyóirat egyetlen száma, benne Marx első kommunista írásai: Három levél Rugé-hoz, „A zsidókérdéshez" és „Bevezetés a hegeli jogbölcselet bírálatához".

1844 kb. március—augusztus

Első rendszeres elméleti közgazdasági tanulmányok.

1844 kb. április

Megismerkedik az Igazak Szövetsége párizsi vezetőivel, „valamint a legtöbb francia titkos munkásszervezet vezetőivel", egész párizsi tartózkodása alatt összeköttetésben van velük, „de anélkül, hogy e társaságok bármelyikébe belépne". Látogatja a párizsi német kézművesek nyilvános összejöveteleit.

1844 május 1

Megszületik Marx első gyermeke, Jenny.

1844 augusztus 7—10

A párizsi „Vorwärts" című lapban megjelenik Marx tanulmánya „Kritikai széljegyzetek «A porosz király és a társadalmi reform» c. cikkhez", amelyben Marx a sziléziai takácsfelkelésnek és Weitling fellépésének nagy jelentőségét hangsúlyozza, és kifejti, hogy a szocializmus „nem valósítható meg forradalom nélkül".

1844 kb. augusztus 28

Engels Párizsban meglátogatja Marxot; megállapítják, hogy „minden elméleti kérdésben egyetértenek" (Engels); ettől az időponttól kezdődik közös munkásságuk.

1845 február 3

Marx, akit Franciaországból a kormány kiutasított, Brüsszelbe utazik, ahová kevéssel ezután felesége is követi gyermekével.

1845 február vége

„A szent család vagy a kritikai kritika kritikája. Bruno Bauer és társai ellen". Néhány fejezetét Engels írta, túlnyomó része Marx műve.

3. A tudományos kommunizmus kidolgozása. A Kommunisták Szövetsége

1845 kb. március

Marx megírja Téziseit Feuerbachról.

1845 kb. április eleje

Engels átköltözik Marxhoz Brüsszelbe, Marx kifejti neki „a fővonásaiban kidolgozott materialista történetfelfogást".

1845 július 12—augusztus 21

Marx és Engels, angliai tanulmányútjuk során, Londonban érintkezésbe lépnek az Igazak Szövetsége vezetőivel.

1845 szeptember

Laura, Marx második leánya, megszületik.

1845 szeptember—1846 május

Marx és Engels Brüsszelben vitairatot írnak („A német ideológia"), amelyben különböző irányokban kidolgozzák az új világszemléletet és történetfelfogást. A műre nem akad kiadó.

1846 február—március

Marx és Engels nemzetközi kommunista szervezetet akarnak létrehozni, ennek előkészítésére Kommunista Levelező Bizottságot alakítanak Brüsszelben. A Bizottság kapcsolatot létesít a chartistákkal (Harney), az Igazak Szövetségével (Schapper, Moll), francia és németországi kommunistákkal.

1846 március 30

Szakítás Weitlinggel. A Kommunista Levelező Bizottság ülésén Marx Weitling irányzatát mint szektás, a politikai harcot megtagadó egyenlőségi „kézműveskommunizmust" bírálja s a párt megtisztítását követeli.

1846 április vége

Marx és Engels megismerkednek Wilhelm Wolffal s felveszik a Levelező Bizottságba.

1846 május közepe

A Brüsszeli Kommunista Levelező Bizottság május 11-i ülésén határozatot hoz Hermann Kriege és az általa szerkesztett newyorki „Volkstribun" ellen, s elítéli a lap érzelgős ömlengéseit, amelyeket Kriege kommunizmusként hirdet, s amelyek demoralizálják a munkásságot.

1846 kb. december

Marx fia, Edgar, megszületik.

1847 február

Az Igazak Szövetsége Központi Vezetőségének megbízottja, Joseph Moll, felkéri Marxot, hogy körével együtt lépjen be a Szövetségbe, vegyen részt a Szövetség újjászervezésében, és programjának a Marx képviselte „kritikai kommunizmus" szellemében való átdolgozásában.

1847 június eleje

A Kommunisták Szövetsége első kongresszusa Londonban. Marx pénzhiány miatt nem tud elutazni, Engelst és Wilhelm Wolffot bízza meg képviseletével.

1847 július eleje

„A filozófia nyomora. Válasz Proudhon úr a «Nyomor filozófiája» c. művére" megjelenik Brüsszelben.

1847 augusztus 5

A Kommunisták Szövetsége brüsszeli csoportjának és körzetének megalakítása; Marxot a csoport elnökévé és a körzet vezetőségi tagjává választják.

1847 augusztus vége

Marx és Engels megalapítják a brüsszeli Német Munkásegyletet, amely a Kommunisták Szövetsége brüsszeli csoportjának irányításával működik.

1847 szeptember 27

Megalakul a brüsszeli nemzetközi Association Démocratique (Demokrata Társaság).

November 15-én Marxot alelnökké választják.

1847 november 29—december 10

Marx Londonban; részt vesz a Kommunisták Szövetsége második kongresszusán és megbízást kap a Kommunista Párt kiáltványának megírására.

1847 december 14—30

Előadásokat tart a bérmunkáról és tőkéről a brüsszeli Munkásegyletben.

1848 február vége

A „Kommunista Párt kiáltványa" Londonban megjelenik.

4. 1848—49. Neue Rheinische Zeitung

1848 február 25—március 3

Marx tevékenyen részt vesz Brüsszelben egy fegyveres republikánus felkelés előkészítésében.

1848 március 3—4

A királytól származó parancsra elfogják és kiutasítják Belgiumból. Rendőri őrizettel a határra viszik, ahonnan azonnal továbbutazik Párizsba.

1848 kb. március 10

A Kommunisták Szövetsége Központi Vezetősége újjáalakul Párizsban és Marxot elnökéül választja.

1848 március vége—kb. április 4

Marx megszervezi a Szövetség tagjainak visszatérését Németországba. Elkészíti „A kommunista párt követelései Németországban" című röpiratot, amelyet a visszatérő munkások a Kiáltvánnyal együtt magukkal visznek agitációs anyagként.

1848 május 31 este

Június 1-i keltezéssel megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung" első száma. A lap főszerkesztője Marx.

1848 kb. június 23

A Demokratische Gesellschaft (Demokrata Társaság) Marxot delegálja a három kölni demokratikus egyesület által választott központi bizottságba.

1848 június 28

A párizsi júniusi felkelésről írt cikkében Marx kiáll a levert párizsi proletárok ügye mellett.

1848 augusztus 23—szeptember 6

Marx Bécsben. Tárgyal a radikális szervezetek vezetőivel a forradalmi harc taktikájáról, részt vesz a demokrata egyesület ülésén, előadást tart az Első Bécsi Munkásegyletben.

1848 október közepe

Marx a kölni Munkásegylet elnöke.

1848 november

A porosz ellenforradalmi államcsínyre válaszul Marx az adófizetés megtagadását propagálja, felhívja a népet, szervezzék meg az aktív ellenállást, állítsanak forradalmi jóléti bizottságokat a reakciós hatóságok helyére.

1849 január 12

A „Neue Rheinische Zeitung"-ban megjelenik Engels cikke a magyar szabadságharcról, amely Kossuthot mint a magyar nemzet forradalmi szabadságharcának vezérét méltatja.

1849 február 7

Esküdtbírósági tárgyalás a „Neue Rheinische Zeitung" ellen a hatóságok megsértése címén indított perben. Az esküdtek felmentik Marxot.

1849 február 8

Esküdtbírósági tárgyalás Marx ellen „lázadásra való izgatás" címén indított perben. Felmentés.

1849 március 18—április 25

A „Neue Rheinische Zeitung"-ban Marx közli Wilhelm Wolff „A sziléziai milliárd" című cikksorozatát, amely a feudális kizsákmányolás leleplezésével a parasztok forradalmasítására törekszik.

1849 április 4—10

A „Neue Rheinische Zeitung"-ban Marx közzéteszi a bérmunkáról és tőkéről szóló, a brüsszeli munkásegyletben (1847 XII) tartott előadásai szövegét.

1849 április közepe

Marx Wilhelm Wolffal, Schapperrel és Annekével együtt kilép a demokrata egyletek rajnai körzeti bizottságából. A Munkásegylet Marx javaslatára elhatározza, hogy csatlakozik a német munkásegyletek szövetségéhez.

1849 május 11

A kormányzat kiutasítási parancsot ad ki Marx ellen.

1849 május 18

Megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung" utolsó, vörössel nyomtatott száma. Marx vezércikke ismét szolidarizál a párizsi júniusi munkásforradalommal, amelynek „lelke egy volt a «Neue Rheinische Zeitung» lelkével". Freiligrath búcsúverse köszönti a még harcban álló magyarokat. Engels hosszabb cikkben összefoglalóan elemzi a magyar szabadságharc katonai történetét.

5. A reakció évei. A munkásmozgalom fellendülésének kezdete

1849 kb. június 3
Marx megérkezik Párizsba. Érintkezésbe lép a kommunista munkásklubokkal.

1849 augusztus 24
Marx Londonba költözik.

1849 szeptember—1850 szeptember 17
Marx tevékenyen részt vesz a londoni Német Emigránsokat Támogató Bizottság munkájában.

1849 kb. október 31
Marx második fia, Guido, megszületik.

1849 kb. november 10
Engels, aki mint egy szabadcsapat tagja részt vett a baden-pfalzi felkelés harcaiban, Svájcból Londonba érkezik.

1850 március eleje
Hamburgban megjelenik a „Neue Rheinische Zeitung — Politisch-ökonomische Revue" első füzete. 1850 november 29-ig 6 szám lát napvilágot. Ebben teszi közzé a később „Osztályharcok Franciaországban 1848—1850" címmel kiadott cikkeit.

1850 március vége—április eleje
Elhatározzák a Kommunisták Szövetsége újjászervezését, Engels-szel együtt Üzenetet ír a Szövetség tagjaihoz, amelyben elemzi az 1848—1849-es forradalom tanulságait.

1850 kb. június 1
A Kommunisták Szövetsége második Üzenete. Marx és Engels többek közt azt írja, hogy a Szövetség Központi Vezetősége „kapcsolatban van a magyar emigráció leghaladóbb pártjával. Ez a párt fontos, mert tagjai közt sok kiváló katona van, akik forradalom esetén a Szövetség rendelkezésére állanak."

1850 szeptember 15
A Kommunisták Szövetsége kettészakad. A Szövetség Központi Vezetőségét áthelyezik Kölnbe.

1850 szeptember vége
Marx ismét folytatja 1848-ban megszakított közgazdasági kutatásait.

1850 kb. november 15
Engels Manchesterbe költözik és belép apja gyárába.

1850 november 19
Marx fia, Guido, meghal.

1851 március 28
Leányának, Franziskának, születése.

1851 május 19—23
A Kommunisták Szövetsége kölni Központi Vezetőségének tagjait letartóztatják.

1851 kb. augusztus 5
New Yorkból felszólítják Marxot, hogy legyen munkatársa a „New York Daily Tribune"-nak. E felhívás nyomán 1851 októbertől 1862-ig a lap rendszeresen közli Marx és Engels tudósításait.

1852 április 14
Marx leánya, Franziska, meghal.

1852 kb. május 20
New Yorkban megjelenik „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája".

1852 október 4—november 12
A kölni kommunista per tárgyalása. Marx a védelmet Londonból rendszeresen segíti okmányokkal, adatokkal, jogi útmutatásokkal.

1852 november 16
Marx a „New York Tribune"-ban óvja Kossuthot a III. Napoleonnal való szövetkezéstől.

1852 november 17
A Kommunisták Szövetsége Marx javaslatára feloszlik.

1852 december 30
Szemere Bertalan Párizsból levelet ír Marxnak, dicséri a „Brumaire tizennyolcadikát", óvja Marxot a besúgóktól.

1853 január közepe
Marxnak a „Leleplezések a kölni kommunista perről" című, Bázelben nyomtatott brosúráját, amelyet illegálisan Németországba akartak juttatni, a határon elkobozzák.

1853 március—április
A „Leleplezések..." megjelennek a bostoni „Neu-England-Zeitung"-ban és kb. április 20-án különlenyomatban is.

1853 október 4—december 6
Marx hat cikket ír Palmerston ellen. A cikkek a „New York Tribune"-on kívül a chartisták lapjában, a „People's Paper"-ben, majd röpirat formájában is megjelennek.

1854 március 10
A chartista „Munkásparlament" gyűlésén (Manchester) felolvassák Marxnak a gyűléshez írott üdvözlő levelét.

1855 január 16
Marx leányának, Eleanornak, születése.

1855 január—december
Tudósításokat ír a breslaui „Neue Oder Zeitung"-nak.

1855 április 6
Marx fia, Edgar, meghal.

1856 április 14
Marxot meghívják — a londoni emigránsok közül egyedül őt — a „People's Paper" negyedik évfordulóján rendezett ünnepségre. Rövid beszédet mond arról, hogy az ipar

haladása a befejezetlen 1848—49-es forradalmak után előkészíti az új, proletár forradalmat. Március—áprilisban több cikket ír a lap számára.

1857—1858 január

Marx dolgozik közgazdasági munkáján.

1857 július—október

Több hadtörténeti cikket ír a „New American Cyclopaedia" számára.

1858—1859 január 21-ig

Elkészíti „A politikai gazdaságtan bírálatához" első füzetének kéziratát. A könyv június elején Berlinben megjelenik.

1859 november 22

Az olaszországi háború kérdésében Lassalle-hoz intézett levelében Marx élesen bírálja Lassalle álláspontját és felszólítja, hogy előzetes megbeszélés nélkül máskor ne lépjen fel a „Párt" nevében.

1859 június—1860 június

A „Vogt-ügy". Karl Vogt, akit a Marxhoz közelálló londoni „Volk" egyik cikke leleplezett mint bonapartista ügynököt, aljas rágalmakkal illeti Marxot és a Kommunisták Szövetségét a német és angol lapokban. Marx egy nagy vitairatban cáfolja meg Vogt rágalmait és rábizonyítja Vogtra, hogy III. Napoleon fizetett ügynöke; megvédi a párt becsületét.

1860 január

Marx Szemerétől információt kér és kap a magyarországi helyzetről.

1860 november 30

Londonban megjelenik a „Vogt úr" című vitairat.

1861 március—július

Marx akciója a fogságban levő Blanqui érdekében.

1861 június—1862

Igen intenzíven dolgozik közgazdasági munkája nyers kéziratán.

1861 október—1862 november

Marx tudósításokat ír a bécsi „Presse" című lapnak.

1862 július 9—augusztus

Lassalle Londonban tárgyal Marx-szal, aki élesen elítéli a Lassalle-féle „államszocialista" terveket.

1863

A „Tőke" I. leírásán és kiegészítésén dolgozik. A lengyel forradalmárok támogatásán fáradozik.

1864

Egész évben, némi megszakítással, a „Tőke" I. kötete első teljes leírásán dolgozik.

6. Az I. Internacionále. A „Tőke" első kötete. A Párizsi Kommün.

1864 szeptember 28

A Nemzetközi Munkásszövetség (I. Internacionále) megalakulása. Marxot az Ideiglenes Bizottság tagjává választják.

1864 október 21—27

Marx megírja a Nemzetközi Munkásszövetség Alapító Üzenetét és Szabályzatát. Ebben képet ad a proletariátus helyzetéről és fejlődéséről 1848 óta, s a munkásosztály legfőbb feladataként a politikai hatalom meghódítását jelöli meg. Az Üzenetet és a Szabályzatot november 1-én egyhangúlag elfogadják. Ugyanekkor megalakul a Központi (később Fő-) Tanács.

1864 november 22—29

Marx a Nemzetközi Munkásszövetség nevében Üzenetet ír Lincolnhoz, abból az alkalomból, hogy az utóbbit újra megválasztották az Északamerikai Egyesült Államok elnökévé.

1865 január 24

Schweitzer felkérésére Marx cikket ír a berlini „Sozial-Demokrat"-nak Proudhonról, annak halála alkalmából. A cikkben Lassalle-ra célozva élesen bírálja a „tudományos szélhámoskodást és a politikai alkalmazkodást", továbbá a „pillanatnyi siker, a napi feltűnés" hajhászását.

1865 február 18

A „Sozial-Demokrat" Bismarckot támogató politikája miatt nyílt levélben szakít a lappal.

1865 május 9

Marx írja a Főtanács Üzenetét Johnsonhoz, az Egyesült Államok elnökéhez, Lincoln meggyilkolása alkalmából.

1865 június 20 és 27

„Bér, ár és haszon" — Marx előadása a Főtanács ülésén.

1865 szeptember 25—29

Az Internacionále első, londoni konferenciája. Marx tevékenyen részt vesz a konferencia irányításában.

1866 augusztus

Az Internacionále genfi kongresszusára Marx a Főtanács kiküldöttei számára részletes téziseket (a szakszervezetekről, a női és gyermekmunka kérdéséről, a szövetkezetekről, az adókérdésről) dolgoz ki, amelyeket a Főtanács, majd a szeptember elején megtartott kongresszus elfogad.

1867 január 22

Marx az Internacionále és a lengyel emigráció által rendezett ünnepségen beszédet mond Lengyelország függetlensége mellett.

1867 augusztus vége

Az Internacionále szeptember elejére kitű-

zött 2., lausanne-i kongresszusának előkészítésével foglalkozik.

1867 kb. szeptember 2

A „Tőke" első kötete 1 000 példányban megjelenik Hamburgban.

1867 november

Marx az ír kérdést tanulmányozza, megállapítja, hogy az angol munkásoknak is érdeke Írország függetlensége. Az Internacionále Főtanácsában ebben a szellemben beszédet mond.

1868—1869

Tovább dolgozik a „Tőke" második és harmadik kötetén.

1868 június

Schweitzer közli Marx-szal, hogy az Általános Német Munkásegylet elnöksége tiszteletbeli vendégként meg akarja hívni az Egylet hamburgi kongresszusára. Marx válaszában felszólítja Schweitzert, tegyen meg mindent annak érdekében, hogy az Általános Német Munkásegylet csatlakozzék az Internacionáléhoz.

1868 július 17—23

Liebknecht közli Marx-szal, hogy a német Munkásegyletek küszöbön álló nürnbergi kongresszusukon csatlakoznak az Internacionáléhoz.

1868 augusztus

Marx az Internacionále brüsszeli kongresszusát készíti elő. A Főtanács jelentésében leszögezi, hogy az 1867—68-as évvel az Internacionále új szakaszba, a harc szakaszába lépett.

1868 szeptember 7 és 10

Útmutatást ad a brüsszeli kongresszuson levő Eccarius és Lessner számára a proudhonisták ellen.

1868 szeptember 11

A brüsszeli kongresszus német küldöttei határozatot hoznak, amelyben hangsúlyozzák a „Tőke" jelentőségét és ajánlják lefordítását más nyelvekre.

1868 december 15—22

Marx javaslatára a Főtanács elutasítja a bakunista „Alliance de la démocratie socialiste" felvételét az Internacionáléba.

1869 március 4—9

Az „Alliance" megváltoztatja programját és kéri, hogy feloszlása után szekcióit vegyék fel mint az Internacionále szekcióit. Marx javaslatára a Főtanács úgy határoz, hogy a szekciókat azzal a feltétellel veszi fel, ha programjuknak az Internacionále szervezeti szabályzatában lefektetett elvekkel ellenkező tételeit helyesbítik.

1869 május 4

A Főtanács elfogadja Marx felhívását, amelyben a belgiumi mészárlások áldozatainak támogatására szólítja fel Európa és Amerika munkásait.

1869 június

A pesti szabósztrájk hírére a londoni Német Munkás Művelődési Egylet gyűjtést rendez a pesti szabók javára. Az összegyűlt pénzt Marxnak adják át továbbítás céljából. Minthogy a sztrájk időközben véget ért, Marx levelet ír Holländer Jakab pesti szabómunkásnak, amelyben megkérdezi, egyetértenek-e a pesti szabók azzal, hogy a nekik gyűjtött pénzt a francia emigránsok javára fordítsák.

1869 július 2

Marx útmutatásokat ad Liebknechtnek és Bebelnek a Németországi Szociáldemokrata Munkáspárt eisenachi alapító kongresszusának előkészítésére. Határozott állásfoglalást követel mind a kispolgári Néppárttal, mind a lassalleánusokkal szemben, és sürgeti az Internacionáléhoz való csatlakozást kimondó nürnbergi határozat végrehajtását.

1869 július—augusztus

Marx az Internacionále bázeli kongresszusát készíti elő. Az évi jelentésben kiemeli az Internacionále szerepét a különböző gazdasági harcokban, s megállapítja, hogy a francia, osztrák, magyar stb. kormányok által megindított üldözés a Szövetség növekvő hatalmának jele. Többek között beszámol arról, milyen pökhendien utasította el az egyletalapítás engedélyezését kérő pozsonyi munkások küldöttségét Wenckheim magyar belügyminiszter.

1869 november

Marx oroszul kezd tanulni, hogy az orosz gazdasági viszonyokat tanulmányozhassa.

1869

A Párizsból Londonba látogató Frankel Leó — Friedrich Lessner révén — megismerkedik Marx-szal.

1870 március 28

Mint az Internacionále németországi ügyekkel megbízott titkára, Marx „bizalmas közlést" küld a Szociáldemokrata Munkáspárt braunschweigi bizottságának a svájci „Alliance"-ról, Bakunin aknamunkájáról s a Főtanács bakunisták elleni intézkedéseiről.

1870 április 29

Marx megkapja Genfből a „Kommunista Kiáltvány" 1869 végén megjelent első orosz kiadását.

1870 június vége

A Főtanács megbízásából röpiratot ír a genfi építőmunkáskizárásról.

1870 július 20—23

Megírja a Nemzetközi Munkásszövetség első Üzenetét a francia-porosz háborúról, amelyben hangsúlyozza a proletariátus nemzetközi összetartását.

1870 szeptember 7—9

III. Napoleon bukása után Marx megírja a Nemzetközi Munkásszövetség második

Üzenetét, amelyben élesen elítéli Elzász-Lotaringia annexióját és tisztességes békét követel Franciaország számára.

1870 szeptember 18

Engels átköltözik Londonba. Ettől kezdve Marx haláláig — rövid utazások okozta megszakításokat kivéve — csaknem naponta találkoznak.

1871 március vége—május eleje

Marx számos levelet ír a Párizsi Kommünről az Internacionále szekcióinak és különböző utakon tanácsokat küld a Kommün egyes vezetőinek, többek közt Frankel Leónak.

1871 május 30

A Kommünről szóló Üzenet, „A polgárháború Franciaországban" elkészül, a Főtanács egyhangúlag elfogadja és kinyomatja.

1871 június 28—július 29

„A polgárháború Franciaországban" németül megjelenik a lipcsei „Volksstaat"-ban.

1871 július és következő hónapok

Marx tevékenyen részt vesz a Kommünmenekültek anyagi támogatásának szervezésében, pénzt és munkát szerez a menekülteknek, útleveleket a Franciaországban rekedt kommünároknak.

1871 augusztus

Frankel Leó Londonba érkezik. Beválasztják a Főtanácsba, mint Ausztria és Magyarország ügyeivel megbízott titkárt.

1871 szeptember 17—22

Az Internacionále londoni konferenciája. A Főtanács valamennyi határozati javaslata Marxtól származik. E határozatok, melyek a bakunisták ellen irányulnak, kimondják, hogy a szocialista forradalom győzelméhez elengedhetetlenül szükséges önálló, a birtokos osztályok pártjaival szembenálló munkáspártok alakítása, s hogy a proletariátus gazdasági szervezeteit eszközként kell felhasználni a kizsákmányoló osztályok politikai hatalma elleni harcban. Frankel minden kérdésben Marx álláspontját támogatja, ő terjeszti elő — Marx megbízásából — a politikai harc szükségességét hangsúlyozó határozati javaslatot.

1871 november eleje

Marx határozott állásfoglalást követel Liebknechttől a bakunisták ellen.

1871 november 23

Boltéhoz New Yorkba írott hosszabb levélben Marx arról a következetes harcról ír, amelyet a Főtanács a munkásmozgalomban fellépő szektás irányzatok (proudhonisták, lassalleánusok, bakunisták stb.) ellen folytatott, s bírálja az amerikai szektás csoportokat.

1872 február

Marx a Szociáldemokrata Munkáspárt berlini szervezetéhez intézett két levelében szervezeti és adminisztratív útmutatásokat ad, bírálja a pártvezetőséget, amely nem fejt ki elég munkát az Internacionále érdekében s felhívja a szekciót, hogy hivatalosan csatlakozzék a londoni konferencia határozataihoz.

Marx Engels-szel együtt bizalmas körlevelet ír, amelyben leleplezi a bakunisták svájci bomlasztó tevékenységét. A körlevelet a Főtanács kinyomatja.

1872 március

Marx a Főtanácsban beszámol az amerikai szekciók viszályairól. Javaslatára a Főtanács határozatot hoz, amely kimondja, hogy a szekcióknak legalább kétharmadrészben bérmunkásokból kell állniok.

1872 április

Marx megkapja Danyielszontól a „Tőke" orosz fordításának egy példányát. Az orosz kiadás 3 000 példányban készült és április 9-én került forgalomba.

Marx röpiratot ír az írországi rendőrterror ellen.

Engels egy Liebknechthez intézett levelében a maga és Marx nevében bírálja a „Volksstaat"-ban gyakran megnyilvánuló lassalleánizmust.

1872 június közepe

„A polgárháború Franciaországban" francia nyelven 9 000 példányban megjelenik Brüsszelben.

1872 június 24

Marx és Engels előszót írnak a „Kommunista Kiáltvány" új, lipcsei kiadásához. Ebben különösen hangsúlyozzák, hogy a Párizsi Kommün, amikor „a proletariátus elsőízben volt két hónap hosszat a politikai hatalom birtokában", bebizonyította, hogy a munkásosztály nem veheti egyszerűen birtokába a kész államgépezetet, hogy saját céljaira működésbe hozza, hanem szét kell zúznia azt.

1872 augusztus

Megjelenik a „Tőke" (I. köt.) Marx szerkesztette francia fordításának első füzete 10 000 példányban.

Marx elkészíti a Főtanács jelentését a hágai kongresszusra. A jelentésben többek közt megemlékezik a magyarországi „hűtlenségi perről", mint a Kommün veresége utáni nemzetközi méretekben erősbödő munkásüldözések egyik jelentős eseményéről. Marxot megválasztják a Főtanács hat kongresszusi küldöttjének egyikévé.

1872 szeptember 1—7

Az Internacionálé hágai kongresszusa. Marx győz az anarchisták elleni harcban. Eléri, hogy a társadalmi forradalomért harcoló önálló politikai munkáspárt alakításának szükségességét az Internacionále Szabályzata lerögzítse. Bakunint kizárják.

A Főtanács székhelyét New Yorkba teszik át. Frankel és a pesti szekció küldötte, Farkas Károly, minden lényeges kérdésben támogatják Marx vonalát. A kongresszus után Farkas írásbeli meghatalmazást ad Marxnak, hogy a nevére érkező leveleket és esetleges pénzküldeményeket átvegye.

1872 szeptember—december

Marx éles harcot folytat az angol tradeunionok korrupt vezetői ellen. Decemberben a „Brit Föderációs Tanács" kilép az Internacionáléból.

1873 január

A Bignami kiadásában Lodiban megjelenő „Almanacco Repubblicano" számára Marx bírálatot ír a politikai akciótól való tartózkodás proudhonista-bakunista elmélete ellen „L'indifferenza in materia politica" címmel.

1873 május

Megjelenik a „Tőke" második német kiadása.

1873 szeptember eleje

Megjelenik a hágai kongresszus határozata alapján „L'Alliance de la Démocratie Socialiste et L'Association Internationale des Travailleurs" c. brosúra, mely leleplezi Bakuninnak és a bakunistáknak az Internacionálét bomlasztó és a munkásmozgalmat züllesztő tevékenységét.

1873 szeptember 27

Sorgéhoz írt levelében Marx megállapítja, hogy az Internacionále működése Európában egyelőre lehetetlenné vált.

7. Marx a különböző országok proletár pártjainak vezetője

1874 január—szeptember

Marx és Engels útmutatásokat ad Frankel Leónak, aki a londoni német Munkásegyletben a lassalleánusok ellen harcol.

1875 január

A „Leleplezések a kölni kommunista perről" első új kiadása, Marx utószavával, Lipcsében megjelenik.

1875 május 5

Megírja a „Gothai program kritikáját". A program opportunista tételeinek éles bírálata során kifejti a kommunista társadalom két szakaszáról és a proletariátus diktatúrájáról mint a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet államáról szóló tanítást.

1875 május

A „Tőke" I. kötetének teljes francia kiadása megjelenik.

1875 november—1876 február

Oroszország gazdasági és társadalmi viszonyait tanulmányozza.

1876 április—május

Marx Frankel Leótól — Budapestről — német nyelvű irodalmat kér és kap Magyarország földbirtokviszonyairól.

1876 október eleje

A német szociáldemokrata pártban törekvések mutatkoznak az anarchistákhoz való közeledésre. Marx erélyesen óvja Liebknechtet ettől az irányzattól.

1876 október 9

Frankel Leó útmutatást kér Marxtól, milyen álláspontot foglaljon el az anarchisták és a német szociáldemokrácia közeledésével kapcsolatban. Marx október 13-án válaszol: „a legkisebb engedményt sem szabad tenni a kibékülési mámornak". Egyúttal újabb adatokat kér a magyarországi földbirtokviszonyokról.

1877

Marx a „Tőke" II. kötetén dolgozik.

1877 kb. március 1—7

Engels „Anti-Dühring"-je számára Marx megírja a Dühring „A közgazdaságtan kritikai története" c. művét bíráló fejezetet.

1877 október 23

Brackehoz írt levelében Marx élesen bírálja Höchberg „Zukunft" c. folyóiratát, melynek „főtörekvése a materialista megismerést az «igazságosságról» stb. szóló ideológikus frázisokkal helyettesíteni". Bírálja a lipcsei „Vorwärts"-et is, amely „törtető és műveletlen ifjak éretlen dolgozatainak tömegét" nyomtatja ki, olyanokét, akiknek semmi köze a proletariátus osztályharcához.

1878 február

Marx két részletes levelet ír Liebknechtnek a keleti kérdésről, amelyeket Liebknecht „Zur orientalischen Frage..." c. brosúrája második kiadásának függelékeként 1878 márciusában kinyomat.

1878 június vége

Válaszul Howell angol trade-unionista vezető rágalmaira, Marx „Mr. G. Howell's History of the International Working Men's Association" c. cikkében rámutat az Internacionále történelmi jelentőségére, s hangsúlyozza, hogy formai szervezetének feloszlása ellenére a proletariátus nemzetközi összetartása erősebb, mint valaha, és „a munkásinternacionálénak még sok változáson kell átmennie, amíg meg lehet majd írni történetének utolsó fejezetét".

1879 szeptember

A német szociáldemokrata vezetőkhöz intézett körlevélben Marx és Engels erélyesen tiltakozik az ellen, hogy a pártvezetőség tűri és támogatja az opportunista elemek befolyását a párt vezetésére. Bírálják a pártnak a szocialistaellenes törvény kihirdetése óta tanúsított opportunista magatartását.

1879—1880

Marx rendszeresen tájékoztatja F. A. Sorgét (New York) a német és a francia munkásmozgalomról.

1880 április

Részt vesz a Guesde és Lafargue vezette francia szocialista munkáspárt programjának megszövegezésében, az elvi részt ő írja.

1880 szeptember vége

Marx és Engels az e célból Londonba érkezett Liebknechttel tárgyal a német párt egyes vezéreinek és a „Sozial-Demokrat"-nak opportunista álláspontjáról.

1880 november

Az orosz szocialista és forradalmár párt (Narodnaja Volja) végrehajtóbizottsága levelet intéz Marxhoz, melyben méltatja az orosz forradalmi mozgalomért tett szolgálatait.

1880 december 9—17

Bebel, Bernstein és Singer felkeresik Marxot és Engelst, hogy megtárgyalják a pártbeli nézeteltéréseket és különösen a „Sozial-Demokrat" ügyét.

1880 december—1881 március

Marx Morgan „Ancient Society" c. művének tanulmányozásával kapcsolatban sokat foglalkozik őstörténelemmel.

1880—1881

Marx saját használatára „időrendi jegyzeteket" készít a történelem eseményeiről. Többek közt nagy figyelmet szentel Magyarország középkori történetének is.

1881 március 8

Vera Zaszulicshoz írt levelében Marx kifejti nézeteit Oroszország gazdasági fejlődésének perspektívájáról.

1881 április—június

Kautsky többször megfordul Marx házában. Marx, egyik levelében, ezt írja róla leányának, Jennynek: „középszerűség, kis szempontok, fontoskodó, bizonyos módon szorgalmas, sokat foglalkozik statisztikával, de kevés okosat olvas ki belőle, természettől fogva a filiszterek törzséhez tartozik".

1881 december 2

Marx felesége meghal.

1882 február 20—június eleje

Egészsége helyreállítása végett Marx Algériában, majd Montecarlóban, francia és svájci fürdőhelyeken tartózkodik.

1882 november vége — 1883 január eleje

A „Tőke" harmadik német kiadásának előkészítésén dolgozik.

1883 január 11

Marx legidősebb leánya, Jenny, meghal.

1883 március 14

Marx Károly halála.

1883 március 17

Marx temetése a londoni Highgate-temetőben.

Összeállította
a Szikra Könyvkiadó
marxista-leninista szerkesztősége
és a Magyar Munkásmozgalmi Intézet
*
A műszaki előállítás
a Szikra Könyvkiadó műszaki osztálya
és az Athenaeum Nyomda
közös munkája

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

1-530400. Athenaeum nyomda ives mély- és magasnyomása
(F. v. Soproni Béla)